

KNJIŽEVNOST i DIJETE

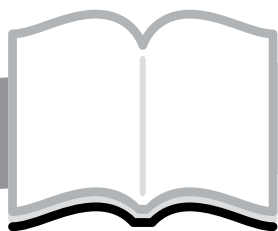
Časopis za dječju književnost i književnost za mlade

KNJIŽEVNOST i DiJete

Časopis za dječju književnost i književnost za mlade

Impressum

Časopis za dječju književnost i književnost za mlade

Godište V, broj 1-2, 2016.
ISSN 1848-5618

Uredništvo

Hrvoje Kovačević, Snježana Babić Višnjić

Izdavač

Društvo hrvatskih književnika
Trg bana Josipa Jelačića 7/I
HR-10 000 Zagreb

Za izdavača

Božidar Petrač

Ilustracija na naslovnici

Niko Barun

Dizajn i grafička priprema

atlantis

Tisak

GRAFOMARK d.o.o.

Časopis izlazi tromjesečno. Objavljuje književne, znanstvene i stručne radove iz područja dječje književnosti i književnosti za mladež. Radovi se dostavljaju na adresu uredništva: kid@dhk.hr. Rukopise ne vraćamo.

Tel. 00385 1 4816 931. Faks: 00385 1 4816959. Cijena primjerka 30 kn. Cijena dvobroja 50 kn. Godišnja pretplata 100 kn / 20 EUR. Pretplate se uplaćuju na žiro račun br. HR 5223600001101361393 (Društvo hrvatskih književnika – za Književnost i dijete), poziv na broj: 0114-3207714-2016.

Časopis se izdaje uz potporu Ministarstva kulture RH i Grada Zagreba.

PISCI NA DJELU

Božidar Prosenjak: Pjesme i priče	9
Nikola Šimić-Tonin: Pjesme	11
Igor Knižek: Legenda o Hani i ratnicima sedmog mora	13
Igor Knižek: Legenda o Jani i plamenom orlu	21

DJEČJE STVARALAŠTVO

Kristina Kovačević: Novigradska je škola škola u koju se bježi	27
---	----

SUPUTNICI I USPUTNICI

Josip Laća: Pisac kojeg smo voljeli	35
--	----

PORTRET ILUSTRATORA U 1000 RIJEČI

Snježana Babić Višnjic: Niko kao Barun	53
---	----

UČITELJI UČE OD UČENIKA

Snježana Grković-Janović: Kako prijeći na 'ti' s Ivanom Brlić Mažuranić	59
Jadranka Klepac: Kako su 'Priče iz davnine' postale okosnica 'Mirisa knjige'	68
Sanja Lovrenović: Kuća u Ulici perca	70
Jasminka Tihi Stepanić: Kako potaknuti učenike da čitaju 'Dugu' Dinka Šimunovića	77
Ljiljana Radovečki: Školski knjižničar - modelator cjeloživotnog učenja	81

KROZ KNJIŽARE I KNJIŽNICE

Jasminka Tihi Stepanić: Zašto su mi ukrali djetinjstvo.....	87
Snježana Babić Višnjić: Dodijeljena je prva Kitica HDKDM-a!	90
Nada Kujundžić: Pustolovine u svijetu egipatske mitologije.....	91
Hrvoje Kovačević: Nove zgode duplića.....	94
Branko Pilaš: Životnim stazama Stjepka Težaka	96
Nada Kujundžić: Naučimo se primjereno izraziti ljutnju	98
Nada Kujundžić: U moru, na plaži	101
Snježana Babić Višnjić: Devet novih aduta iz čudesne radionice Kluba prvih pisaca	104

NAGRADE

Snježana Babić Višnjić: Vitez, Lovrak i Gardaš ovjenčali najbolje hrvatske autore u 2016.....	111
--	-----

STRUČNI POGLED

Milena Mileva Blažić: Zlata Pirnat Cognard (1912. – 2009.).....	121
--	-----

IZLOG KNJIGA

‘Dječak koji je želio postati pčela’	132
‘Noina velika avantura’	132
Bum Tomica u stripu	132
‘Plavo staklo’	133
‘Mrak, Danči i Mark’	133

Divlji konj

Božidar Prosenjak

Pjesme i priče

**Božidar
PROSENJAK**

Ples kosova

U vrtu vriska, krilata strka,
sto kosova kriči: *Frka!*
Plešu salta naglavačka
svud okolo našeg mačka.

A macan se vrti, trza,
grabi zrakom šapa brza,
oko svojeg repa skače
to zbunjeno, jadno mače.

Svi kosovi kruže, rone,
krilom mu kraj uha zvone,
lete mačku oko njuške,
oš bočno, oš poleđuške.

U čudu gledam, što se zbiva?
To od mačka jato skriva
svoje mlado što je palo
iz gnijezda na vrhu kruške.

Iva hrani koke

Iz velikoga grada
stigla mala Iva,
poskočna i živa,
pa hrani gladne koke
u dvorištu svoje tete.

A Iva je fino odgojeno dijete
i pristojna biti voli
pa kako koje zrno baci
svakoj koki lijepo veli:
Izvoli!... Izvoli!...

Zašto je mama plakala

Mala je Eva živjela s bakom
dviije pune zime i tri duga
ljeta,
jer je mama radila daleko
iza bijelog svijeta.

A kad su prošle one zime
i sva ona ljeta
i kad je mama stigla s daro-
vima,
joj, kako je Eva bila sretna,
razdragana.

Jedino je mama zaplakala
na koljenima ispred svoga
djeteta,
jer je Eva baku zvala: *mama*,
a njoj je rekla: *Hvala, teta!*

Pogled s prozora

Sa svog ih prozora gledam,
na rubu polja stoje:
tata, mama i djeca
i svakog se šušnja boje.

Bez roda i prijatelja,
vidim ih kako skakuću.
Došli su tuđi ljudi,
uzeli su im polje i kuću.

Na zemlji što bila je njihova,
niču visoke zgrade i cesta,
Drugi sebi domove grade,
a za njih nigdje mjesta.

Strani ih svijet okružio
sa svijju četiri strana
i ne zna više kamo bi,
ta jadna obitelj fazana.

Baka i unuk

Baka je krenula u supermarket u nabavu. Za ruku je držala svoga unuka. Mali je Tihomir bio siguran kako njegova baka neće zaboraviti na njega.

I zaista, na povratku kući dječak je u ruci nosio vrećicu punu slatkiša i slanića koje je sam izabrao. Poskakivao je od radosti, a baka se smiješila. Dječak je jako volio svoju baku.

Iznenada, začuje se gromki glas iz zvučnika:

- Staro željezo, stare akumulatora, stare frižidere...

Pokraj njih prolazio je kamion iz kojega je sve jače odjekivalo:

- Skupljamo sve staro...

- Bako, što je to? - upita Tihomir.

- To su ljudi koji skupljaju i odvoze kamionom stare stvari!

Tihomir se odjednom uzbudio i okrenuo prema starici:

- Bako, čuvaj se!

Šansa

Putovao sam vlakom Lijepom Našom. Moj duboki mir na jednoj je postaji poremetio grozd školske djece. Dječaci i djevojčice uletjeli su u moj kupe, pobacali školske torbe na police iznad svojih glava i uvalili se u meka sjedala kao prinčevi i princeze. I s pravom, jer sav svijet je ionako njihov. Promatrao sam ih ispod oka, smiješeći se.

Dok su se zadirkivali, nadvikivali i žustro prepričavali svoje đачke događaje, učinilo mi se da se i moje vrijeme vratilo unatrag, da sam i ja jedan od njih. Ali pozornost mi je još više privukla djevojčica, koja je sjedila do mene. Za razliku od ostalih, ona je svoju torbu držala na koljenima. Bila je vrlo mirna. Izvukla je neku knjigu i čitala. Učinila mi se previše ozbiljnom za svoju dob, pa sam je odlučio pecnuti:

- Vidim da voliš čitati!... Ti sigurno želiš puno znati!... Tko zna što ćeš biti kad odrasteš?

- Astronaut! – ispalila je kao iz topa.

Ostao sam osupnut tako čvrstim i odlučnim odgovorom.

- E, nećeš! – usprotivio sam se. – Ti ne možeš biti astronaut!

- A zašto? – pogledala me iskosa neobična mala putnica.

- Jer nemaš šanse! - ustvrdio sam.

- Kako to mislite da nemam šanse? – postala je još ozbiljnija.

- Tako! – objasnio sam. – Na cijeloj Zemlji ima približno sedam milijardi ljudi, a samo dvije stotine je astronauta... Vidiš?... Nemaš šanse!

Malena se kratko zamislila, a onda odgovorila:

- Znači li to da ni onih dvije stotine nisu imali šanse?

Pjesme

**Nikola
ŠIMIĆ TONIN**

Mi sanjamo u boji

Mi
imamo krila
i uvijek
spremni smo na let,
mala nam je planeta,
mali nam je svijet.

Ako hoćeš
kreni s' nama,
svjetlosna
budimo zraka,
i saznajmo što se skriva,
gore iznad oblaka.

Mi
sanjamo u boji,
budni
naši su snovi,
iza trepavica
sve se može,
iza trepavica
sve postoji.

Tu
nema granice,
ne trebaju putovnice,
samo spusti trepavice,
samo spusti trepavice...

Krokodil je u sumrak progutao sunce

Krokodil je
u sumrak
progutao sunce
stoga
svitanje kasni.

Što krokodil zna,
sunce što znači zemlji!?

Orkestar u smeđem

Iz dana u dan,
orkestar u smeđem svira,
bez notnog papira...

Nije to neka,
klasična,
glazbena dvorana,
već obična,
nad more pružena,
borova grana...

Krokodilske suze

Kazat ću vam
jednu pjesmu,
u toj pjesmi,
ko u priči,
žalio se krokodil:

- Ja sam uvijek za sve kriv!

Junak priče
svim je znan,
ime mu je:

Petar Pan!

Kakva bi to priča bila,
da tu nije:

Dobra Vila!

Ovoj priči ne priliči,
svima znani:
Kapetan,
da njega nije,
znam i sam,
ja bih bio bolje ispričan...

Žalit' ću se protiv priče,
žalit' ću se noć i dan,
žalit' ću se dok sam živ:

- Ne ću da sam za sve kriv!

I što sad

Sanja Pilić

Falkijeva uspavanka

Na Sokolovome grebenu
u tamo nekom vremenu
Falkiju Sokoliću
Zgubidan-ptiću
nije se dalo spat
taj se po cio Božji dan
htio samo igrat.

Kad se pokri
zvjezdanim nebom dan
stvor živući sav
pod svodom nebeskim
lijegao na počinak
ni Falkiju se više
gledalo kroz prste nije
nije dalo vrdat
vrijeme je bilo za spat.

Tad Falki,
kao noć svaku,
zamoli:
- Pričaj mi pričaj mati,
pričaj mi uspavanku!

Zorno slušajući
trepuškama trepljući
oca i majku
Falkiju
sve teži i teži očni kapci
prikrađao se na oči san...
Jedva izusti - zijevnu pospan:
- Ne zaboravi oče,
ne zaboravi oče,
i sutra se igra cio dan
vaš ptić Zgubi-dan
brže će mi noć proć
molim
poljubac za laku noć.

Netko je nacrtao dva srca na zidu škole

Netko je nacrtao dva srca,
Na zidu škole,
Ispod je napisao,
Da ... i ... se vole.

Osim mene nitko ne zna,
A htjeli bi znati svi,
Koja je toa,
Jer u razredu ih ima tri...
Neću im priznati...

Jedno srce moje je,
Drugo srce njeno je,
Samo moje srce zna,
Koja je pravaa.

Jedno srce moje je,
Drugo srce njeno je,
Samo njeno srce zna,
Da to sam napisao ja.

II
Netko je nacrtao dva srca,
Na zidu škole,
Ispod je napisao,
Da ... i ... se vole.
Sad' u mome razredu,
Traje neka čudna istraga,
Motre svakuu,
Bilježe, traže, sumnjaju...
Neću im priznati...

Jedno srce moje je,
Drugo srce njeno je.
Samo moje srce zna,
Koja je pravaa.

Jedno srce moje je,
Drugo srce njeno je.
Samo njeno srce zna,
Da to sam napisao ja.

NOVA PRIČA

Legenda o Hani i ratnicima sedmog mora

Igor
KNIŽEK

Jednom davno, uz Jadransko more, u plemenu Ilira, živjela je djevojčica Hana. Rodila se slijepa i svi je isprva sažalijevahu, ali djevojčice uskoro zbog svoga bistra uma postade ljubimica cijeloga sela. Da joj prikrati duge tamne sate, navečer uz vatru otac bi joj pripovijedao o svojim putovanjima dok bijaše rob veslač na rimskoj galiji. Volio je otac beskrajno i svoju drugu kćer Zanu, ali Hani je htio nadomjestiti dio svijeta koji joj je oduzet, a ona ga je mogla slušati satima i satima, te osjećati kao da je uzbuđljive očeve priče i sama doživjela. Tako, usprkos tome što joj je bila oduzeta blagodat vida, Hana je odisala spokojem i srećom.

Krajem jedne zime, kad je Hana već iz djevojčice u djevu izrasla, ulov riba nužan da bi se selo prehranilo, potpuno je podbacio. Tako su muški iz sela morali ploviti sve dalje i dalje da bi mogli donositi dovoljno hrane jer je ovaca i kozica zbog duge studeni bivalo sve manje. Jednoga dana napokon shvate da će morati otići daleko na pučinu, dalje nego su ikada bili, kako bi opskrbili selo hranom te se izljubiše s obiteljima i zabrinuta lica otisnuše u nepoznato. Iako su u selu ostali samo starci, žene i djeca, nisu osjećali strah jer je selo bilo dobro skriveno u dubokoj uvali.

Za nekoliko tjedana, jednog ranog jutra, Zana na pučini kroz maglu ugle-

da brodove i stade uzbuđeno vikati:

- Vraćaju se!!! Vraćaju!!!

Ubrzo obala bijaše puna žena i djece koja mahaše prema brodovima i nestrpljivo čekaše da se približe. Kada brodovi konačno bijahu jasno vidljivi, zavlada muk. To nisu bili brodovi njihovih muževa i očeva. Seljani se stadoše pogledavati u čudu, a nakon kratkog vremena na njihovu licu čuđenje zamijeni strah. Hana zabrinuto upita majku:

- Zašto su svi zašutjeli, majko? Ne vraća li se dragi otac?

Majka je privine uza se i reče:

- Iz magle tri brodice izlaze, srećo, ali k nama ne jezde oni koje čekamo!

Hana je zabrinuto upita:

- Kakva su im jedra, reci, draga majko!

Majka opet pogleda prema pučini:

- Na svakom im jarbolu po jedno jedro bijelo vijori! Svako iscrtan crni trozubac imade!

Hana čvrsto stisne majku za ruku i drhtavim glasom reče:

- To su ratnici Sedmoga mora, majko! Nađu li nas ovdje, sve će nas u roblje odvesti! Svi moramo u Spilju hitro pohitati!

Seljani se uskomešaše u strahu i neizvjesnosti te svi bez pitanja prema Spilji pojuriše.

A Spilja bijaše pećina ispod površine mora na drugom kraju uvale do koje se moglo doći samo roneći, a u unutrašnjosti imade dio iznad površine vode gdje se žene i čeljad sakrivahu kad bi selu zaprijetila opasnost. Tako su jedni za drugima, žene, djeca i

starci skakali u more i ronili do ulaza u Spilju. Zadnja je zaronila Zana vodeći Hanu za ruku.

Kad su svi bili u Spilji, mokri i promrzli, majka paleći vatru reče Hani:

- Ne boj se, ovdje nas neće naći!

Hana se, slijedeći toplinu, približi vatri, pruži ruke k njoj te odvratila:

- O, naći će nas, draga majko... naći će nas... dim će nas izdati što ga vjetar na stjenjaku čeka, no ugasimo li vatru, maleni će nam od studeni pomrijeti!

Istodobno iz brodova što su se usidrili u uvali spustiše se čamci, a u njima do obale doveslaše snažni, kosmati ratnici. Vidjevši napuštene kamene kuće i drvena vratašca kako usamljeno lupkaju na vjetru, jedan od ratnika reče:

- Mora da su svi otplovili jer nijedne brodice u uvali nema! Ovo je selo duhova, pođimo dalje Altare...

Altar, ugledavši dim kako se vije iznad stijena, sumnjičavo odmahne glavom:

- Eno se tvoji duhovi tamo ispod stijena ognjištem od studeni brane! Zar ne vidiš da im je stoka u oborima uhranjena i jedra, a u ognjištima još žeravica tinja?

Zatim otrči do pukotina gdje je izlazio dim, sagne se uz jednu od pukotina pa poviče:

- Seljani, počujte me, znamo da ste unutra! Mi smo ratnici Sedmoga mora! Treba nam šest mladih djeva koje nam robinje imaju biti! Ako li nam ih sami ne predate, sve ćemo vas odvesti!

Kada je to izrekao, nastade mukla tišina. Ratnik ostade sjediti, razmišljajući gdje bi mogao biti ulaz u Spilju, a onda, kad već je zapovjedio dvojici da zarone, ugleda kako iz mora jedna za drugom izlazi šest prekrasnih, promrzlih djeva.

Altar primijeti da Zana vodi Hanu pod ruku, pa kad shvati da je slijepa, povikne:

- Ti, što danjega svjetla ne vidiš, vrati se natrag! Neka te druga zamijeni jer nisi nam od koristi!

Hana, prateći glas dođe do ratnika, padne na koljena pred njime te ga primi za skute i reče:

- Preklinjem te da uzmeš mene jer sve ostale tek su djevojčice! Učiniš li to, veliku ćeš nesreću prizvati! Ja ću ti dobra robinja biti, znadem ribu na udicu loviti, objed spravljati, znadem plesti, a i sestricu svoju ostaviti neću!

Altar se nato samo podsmjehne pa joj odvratila:

- Ako tako silno želiš, onda i ti s nama pođi... Ipak, ako ti nije milo da sami ulaz u Spilju nađemo, neka tvoja sestrice pozove još jednu krasoticu da iz mora izroni!

Zana priđe Hani, a ova joj nešto došapne te Zana žalosno otrči na stjenjak i kroz pukotine počne dozivati.

Kad izroni mlada djeva što Teuta se zvaše, Altar uvidje kakav je to još nedorasli curetak, ali joj ipak pokaže da se pridruži ostalim djevama. Zatim ih ukrcaše u čamce i otisnuše se od obale, a kad stupiše na palube svojih brodova, na dva veća broda za jarbol ih zavezaše i omotaše krznom kako se ne bi smrznule. Tek što se brodovi otisnuše, s planine iznad uvale začu se gromoglasan huk. Ratnici se u čudu pogledaše, a ratnik upita Zanu:

- Jesu li ove vaše planine oživjele da tako huču?

Umjesto Zane odvratila mu Hana:

- Pravo zboriš, ratniče, planine su naše žive! Dolazi bura jer si dijete majci iz njedara otrgnuo! Dok još možeš, vrati Teutu domu njenom, jer će vam oluja brodove o stijenje satrti!

Svi na brodu grohotom se nasmijaše, a ratnik joj podsmješljivo odvratila:

- Zar misliš da smo jučer prvi puta zaplovili, djevo? Mi smo sinovi starih morskih vukova! Vjetrovi i munje naši su suputnici! Valovi su kolijevke naših otaca!

Nije ratnik ni čestito završio, kadli bura udari svom silinom uzgoneći sve veće valove. Najmanji brod koji je zaplovio prvi bez djeva i već bijaše na izlasku iz uvale, bura natjera na stijenje i prevrte ga.

Čuvši nemoćne vapaje ratnika što ih je gutalo pobješnjelo more, Hana poviče da nadglasa fjukanje vjetra:

- Ako nisi htio čuti moje riječi, čuješ li ih sada? Budi milostiv i pusti dijete majci dok još možeš!

Ratnik se smrkne i odvrati:

- Teuta će poći tamo gdje joj je suđeno, a ti ne progovaraj više jer ću tebe ostaviti kao što i htjedoh!

I tako, iako su se i dva veća broda na golemim valovima ljuljala poput orahovih ljusaka, ipak su kraj oluje dočekali na površini. Iduća dva dana služilo ih je mirno more, a ranim jutrom trećega dana ratnik na promatračnici opazi ribarske brodove kako im idu ususret te dojavu to Altaru. Ovaj pomisli da bi to mogli biti brodovi iz sela gdje su oteli djeve te zapovjedi da ih se skrije u potpalublje. Djeve stadoše gorko plakati jer vidješe da u daljini uistinu prema kućama svojim prodoše njihovi očeви, a ne mogoše ih nikako dozvati. Kad se ribari izgubiše s vidika, ratnici djeve ponovno zavezahu za jarbole.

Kada ribari s bogatim ulovom uploviše u uvalu i sasvim se približiše obali, Hanin otac zapazi kako ih seljani ne dočekaše s veseljem kao inače, nego sa žalošću i tugom. Činilo se kao da im ususret dolazi pogrebna povorka, a ne najmiliji koje željno iščekuju. Sa zebnjom u srcu, sluteći neko zlo, on brže-bolje iskoči iz broda i dopliva do svoje žene te je upita:

- Što se zbilo, ženo moja, odgovori mi?! Zašto mi drage kćeri u zagrljaj ne hitaju? Da nisu bolne?

Majka spusti pogled i tužno odvrati:

- Avaj, mužu moj, eno ih prije tri

dana odvedoše ratnici Sedmoga mora! Sve suze već isplakasmo, ali vajde nema... najveće blago nam uzeše! Da smo znali, ne bismo vas u bespuća slali, nego bismo radije od gladi skapali!

Otac u očaju pokrije lice dlanovima, no onda kao da se nečega dosjeti, makne ruke, a oči mu bijesno sijevnu. Hitro poput kakve zvijeri on se zatrči uz planinu što se dizala ponad maloga šumarka iza sela i stade se mahnito verati uza stijene. Kad nakon nekog vremena stiže do vrha, pogledom potraži brvnaru gdje je živjela stara proročica Lidra, a onda, i ne čekajući da ga pozove unutra, zadnjim snagama prijeđe prag i posrne na koljena:

- Preklinjem te, Lidra, djecu nam od nesreće izbavi! Oteše ih dušmani! Ja sam kriv jer nisam ostavio nikoga da brani selo i, ako treba, život ću za njih dati!

Lidra mu iz mraka odgovori:

- Da si ostavio nekoga, na smrt bi ga od mača osudio... Duša mi plače, ali prestara sam, znadeš, i ne mogu više činiti što sam činiti mogla... I buru sam na njih digla, uzela im tucet duša, no svejedno ih pokolebala nisam! Sad me poslušaj što ću ti reći... one koje su otete možda i izbaviš, no tvoja je kći Hana sama odabrala poći i njena sudba nije u rukama mojim, nego Božjim!

Kad je to čuo, otac pogne glavu i upita:

- Reci mi, što mi je činiti, Lidro?...

Lidra teškom mukom ustade s kamene stolice, oslanjajući se na tanki prut koji samo što pukao nije, i kaza mu:

- Dušmani predaleko svojim brzim brodicama odmakoše i svojim škunama ribarskim ih stići više ne možete! Zato ti samo jedno preostaje, ako tako izabereš... svoje smrtno tijelo sunovrati s litice ove i živjeti više ovim životom nećeš, no orao bjeloglavi ćeš postati pa ćeš tako naše djeve naći!

Kad to ču, otac i ne promisli, već

poput vihora izleti iz pećine, čvrsto zažmiri i baci se niz liticu, no kao što mu je Lidra i obećala, prije no što se o stijenje satire, osjeti da više ne pada, nego se uspinje. Kad otvori oči, ugleda bijele oblake i umjesto svojih ruku golema smeđa krila koja prkose vjetru. U uzbuđenju on htjede zaviknuti, no iz grla mu umjesto glasa samo odjeknu strahovit orlovski urlik.

Tako je letio dva puna dana i noći kadli nakon brojnih drugih brodova napokon ugleda brodove ratnika i na jarbolima im zavezane djeve. Kad razazna svoje kćeri, spusti se na vrh jarbola toga broda. Ratnici ugledaše golema bjeloglava orla kako sjedi na jarbolu, no ne obraćaše pažnju na njega jer misliše da se ptica odmara od duga leta.

Tako je orao mirno sjedio na jarbolu dok nije pala noć, a onda kljunom pokuca četiri puta po jarbolu. Potom malo zastade i počeka, a onda opet učini isto.

Hana se prene iz drijemeža i uzbuđeno došapne Zani:

- Sestrice, sestrice, tko to stalno o jarbol kuca po četiri puta?

Zana pogleda prema orlu pa odgovori:

- To kuca orao što je danas na jarbol sletio i odande se cijelog dana ne miče!

Hani poteku suze radosnice, a sestrice joj reče:

- Ne plači, sestrice draga, ta strvine još nismo! Napadne li nas, ja ću te od njega obraniti!

Hana joj odvrati:

- Nisu to suze tuge, seko, nego sreće! To nije orao, već je to naš otac došao izbaviti nas! Vjeruj mi, zaista ti kažem!

Zana pogleda prema orlu i tiho zajeca:

- Otac naš dragi?! Ali kako bi mogao biti?

Hana odvrati:

- Zar se ne sjećaš kad nam bijaše govorio: - Kćeri moje mile, ako ikad u kakvu nevolju dospijete, ja ću makar i s onoga svijeta doći! Ne budem li do vas mogao, pokucat ću četiri puta o kamen ili drvo i tako ćete me prepoznati! - Sestrice mila, slatko sad snivaj jer uskoro ćeš domu svome jezdit!

Hana te noći nije ni usnula, nego je smišljala što joj je činiti, a sutradan u zoru, taman kad je htjela malko pridrijemati, ratnik s promatračnice poviče:

- Brodovi, njih pet! Idu prema nama kao olujom nošeni!

Altar zaviče:

- Sprem' te se na boj, junaci!

Hana podigne glavu i povikne:

- Kakva su im jedra, promatraču?

Altar se nato nasmije i podsmješljivo je upita:

- Što te njihova jedra zanimaju, da nećeš od njih halje šiti kad im brodove potopimo? Ako te baš tako znatiželja mori, crna su im jedra kao vražja duša!

Hana ponovo spusti glavu i mirno reče:

- To su naša odmetnuta braća s ušća Neretve rijeke! Dok mi hvatamo ribu i gojimo stoku, oni, kao i vi poput krpelja gmižu! Da im padnemo šaka, gore bi prošle nego kod vas jer nema takve mržnje nego kada svoj svoga mrzi, a ni žalosti veće! Nikoga vi potopiti nećete, a mačeve ni ukrstiti nećete stići! Kad se približe, na vaše brodove bacit će zmije otrovnice, škorpione i osinjake. Svi tvoji veliki ratnici poskakat će u more kao zečevi, a oni će vam bez po muke brodove oduzeti. Nema li jasnijega kraja za takve silne junake?

Altar se smrkne te izusti kroza zube:

- A što vi onda činite da im šaka ne dopadnete?

Hana mu reče:

- Poslušaj me... sestrica mi reče da vam je na jarbol bjeloglavi orao sletio!

Narod naš štuje ga kao božanstvo!
Ako mu podate dvije djeve da ih sebi odnese, reći će mi kako ćemo se iz pogibelji izbaviti!

Altar je sumnjičavo pogleda, ali kad vidje kako se gusari brzo približavaju, ipak potvrdno kimne glavom te njegovi odvežu dvije djeve. Orao prvo sleti Hani na rame te joj nešto šapne na uho. Potom odleti do djeva koje su ratnici odvezali, te mu se svaka za jednu kandžu uhvati. Kad se čvrsto uhvatiše, tako glasno kriknu da se ratnicima krv u žilama sledi, pa poleti s djevama put oblaka.

Hana reče:

- Orao mi ovako kaza: – Uzmite žutu halju sestre moje Zane i iscijepajte je na dva djela... na svaki od brodova objesite komad, a svi na palubi neka polijegaju kano da su davnih dana umoreni!

Altar se začudi:

- Zar da poliježemo kao kukavice dok nam dušmani dolaze?

Hana odvrati:

- Na ovim morima žuti stijeg znači da na brodovima kuga vlada! Gusari će misliti da u mukama umiremo i neće se ufati niti blizu doći!

Altar nato pohita na pramac i pozove drugi brod da se približi. Kad je to učinio, oba broda na jarbol zakačiše po komad Zanine žute halje te svi polijegaše hineći se mrtvima.

Kad nakon nekog vremena gusari pridoše toliko blizu da im ratnici već mogoše vidjeti od mora i sunca ogrubjela lica, oni uistinu zbog straha od kuge odustaše od napada i krenuše drugim putem.

Za to vrijeme orao je nosio djeve kući i kad ih je nakon dva dana i noći spustio u njihovo selo, ponovo odleti naći brodove da izbavi ostale.

Jedva da gusari otiđoše, kadli se nad brodovima ratnika nebo širom otvori, i to takvom žestinom da bijahu prisiljeni pristati uz usamljeni, ne-

naseljeni otok na koji usput naiđoše. Ratnici odvezaše djeve s jarbola te se svi skloniše u šumarak gdje raširiše dva stara jedra ponad svih da ih zaštite od kiše što potom stane pljuštati cijeli dan i noć. Kad je kiša konačno prestala, ratnici narede djevojkama da odu u šumu po drva za ogrjev. Kako su znali da djeve s otoka nikamo ne mogu, nisu se obazirali ni kada im glasove više čuli nisu.

Kad su djevojke zašle duboko u šumu, Zana reče Hani:

- Sestrice, pobjeći ćemo sada duboko u šumu da nas ne mogu pronaći! Sakrit ćemo se negdje i čekati noć!

Hana joj odvrati:

- Ne, sestrice, ovo nije naša šuma! Tko zna što li sve skriva?!

Zana je povuče za ruku i reče:

- Ne boj se, dragi otac je sinoć bio kraj uzglavlja moga! Čeka nas gore na uzvisini pa će nas o sumraku odnijeti milom domu!

Hana odvrati:

- Ne smije, sestrice, jer može samo dvije nositi! Dok se on vrati, ratnici će nas već naći i vidjeti što je na stvari! Potom se više nijedna od nas spasiti neće!

Zana se ipak ne obazre na te riječi, nego je nastavi žurno vući za ostalim djevama. Tako su trčale šumom dok Hana odjednom ne zastane:

- Zano... šuma je posve utihnula! Ne čuju se ni ptice, a ni stvorovi što bježe ispred nogu naših! Pozovi sestrice bliže!

Zana tako i učini te se svih pet djeva u strahu okupi na čistini usred šume. Ubrzo uvidješe zašto je šuma utihnula: bijahu okružene čoporom gladnih vukova.

Jedna od djeva zavapi:

- Vukovi! Bjež' mo!

Hana poviče:

- Ne miči se, sestrice, ako ti je život mio! Tako će nas vukovi jednu po jednu pohvatati! Stojmo ovdje, ne

uzmičimo i vičimo iz svega glasa da ih uplašimo!

Tako djeve stadoše vikati iz svega grla na vukove koji se polako približavaju te njihovu dreku čuše ratnici koji pohitaše kroz šumu vidjeti što se zbiva. Taman stigoše kad vukovi bijahu prišli djevama svega na korak, spremajući se skočiti na njih. Ratnici mačevima i buzdovanima rastjeraše vukove i dovukoše djeve natrag na obalu.

Altar vidje da djeve još drhte od straha poput travki na vjetru pa im se naruga:

- Djeve moje, drage djeve... rekosmo vam da pronadete grane bukove, a ne ljute vukove!

Ratnici se nato grohotom nasmijaše te svi pođoše na počinak, a sutradan kad se oluja smirila, brodovi ponovo zaploviše. Djeve su neprestano gledale u nebo tražeći orla, no osim krešćelih galebova, drugih posjetitelja na jarbolu bilo nije.

Iduća dva dana od magle se nije mogao vidjeti niti prst pred okom, a onda, idućega jutra stražar poviče da uzbuni sve na brodu:

- Olujni! Dolaze Olujni gusari! Sedam brodova imaju!

Altar isuče mač te poviče:

- Junaci, eto, stigosmo do kraja puta, ali žele li našu kožu, platit će je skupo!

Hana mu u strahu za sestrice dovikne:

- Počuj me, junače, jači se dušman ne pobjeđuje mačem...

Altar se sada naljuti i poviče:

- Ako misliš da ćemo se opet iza žute halje skrivati, krivo misliš jer nećemo! Da mi otac dozna kako sam se od Olujnih skrivao, svojim bi mi rukama presudio!

Hana začuje lepet krila te upita:

- Je li to orao opet sletio na jarbol?

Altar podigne pogled i doista ugleda orla koji ga je netremice gledao, pa potvrdi:

- Jest! Orao je opet na jarbolu! Ima li još kakvu mudrost da nam podari?

- Ne sumnjaj u to! Podaj mu još dvije djeve i odat će vam kako ćete vaše Olujne gusare na dno mora poslati! Ali, preklinjem te, ovaj puta neka orao Teutu ponese! Ne učinite li tako, još ćete veći bijes na sebe navući!

Altar odvrati:

- Nitko meni na mom brodu ne zapovijeda! Teuta ostaje jer bit će darovana ocu mome! Odvezat ćemo druge dvije, a pravo budi rečeno, sumnja me izjeda što ti ne želiš i sama poći kada se orlu toliko klanjate!

Prije negoli je odgovorila, orao se ponovo spusti s jarbola Hani na rame nešto joj došapnuvši, a ratnici, kako je Altar i zapovjedio, odvežu druge dvije djeve. Kad se izgriše sa sestricama i Teutom, uhvate se orlu za kandže, a on ih potom odnese s broda kao i one prve dvije. Orao zatim načini još jedan krug oko broda te glasno krikne da bi potom zajedno s djevama nestao u oblacima.

Hana progovori:

- Ovako mi orao kaza: Upravo sada prolazimo koju milju od otoka čiju luku čuva kip kameni, visok poput neba! Vidite li ga gdje u daljini?

Promatrač poviče:

- Vidim kip i zidine daleko na istoku!

Hana nato reče:

- To su zidine Rodosa! Krenite brodovima svojim prema njima, a Olujni će krenuti za nama! Kad priđemo sasvim blizu kipa golemoga, hitro spustite jedra prije no što Grci učine svoje!

Altar sumnjičavo zavrti glavom, no vrijeme je curilo poput pijeska pa ipak zapovjedi da brodovi skrenu s puta i zaplove prema Rodosu, a Olujni gusari, željni plijena, krenuše za njima da ih dostignu. Kad već bijahu sasvim blizu divovskoga kipa, te ugledavši i Grke kako ih sa zidina promatrahu,

ratnici hitro spustiše sva jedra i nastaviše dalje veslima.

Odjednom, na zidinama kao da se zapale užarene svjetleće kugle te iz njih počnu izlijetati blještave Sunčeve zrake. Ratnici Sedmoga mora ugledaše kako desetine zraka prolaze pokraj njihovih jarbola, a kada brodovi Olujnih, gonjeni vjetrom, priđuše dovoljno blizu, zrake zapale njihova jedra te se brodovi, zbog vjetra koji je potpirio vatru, uskoro pretvore u buktinje.

Ratnici sad skrenuše s puta prema kipu, okrenuše brodove i stadoše ponovo veslati k pučini. Kad dovoljno odmakoše, Altar se okrene prema Hani i upita je:

- Reci mi sada, kakva je to čarolija Olujne u pepeo sagorjela?

Hana odgovori:

- Orao mi reče kako Grci imaju goleme ploče u kojima se ogledati možeš cijeli, kao da brata ili sestru imaš, ali opet, nije to nitko drugi doli ti sam! Njima uhvate zrake Sunčeve i pošalju ih kuda hoće! Tako Olujne uništiše, a nas, i ne htjevši, iz nevolje izbaviše!

Altar zadovoljno odvrati:

- Sad kada nema Saracena, sretno ćemo stići kući... i još ćemo tri robinje dovesti! Taman da se bezdan ispod nas otvori, više nijednu od vas pustit neću!

Hana mu nato reče:

- Junače moj silni... poput razbojnika banuo si u naše selo i dobio što si htio, ali nisi se niti s time zadovoljio! Iako si očima vlastitim svjedočio da nas nesreća za nesrećom vreba, nisi ovo dijete pustio majci i zato ne očekuj da ćeš mirno stići kući, nego bolje strepi što će nas još snaći!

Za to vrijeme orao je opet spustio djeve svome domu, a zatim odletio na vrh planine gdje je Lidra prizivala oluju. Brodovi ratnika plovili su sada nesmetano prema domovini svojoj i znala je, kad uz obalu svoju pristanu, neće više ništa moći učiniti. Zato izmoli duhove da je pretvore u snažni

grom te stade zazivati strašnu oluju.

Kad se oluja počela kovitlati, orao poleti ispred nje da joj pokaže put do brodova ratnika. Nošen njenim bijesnim vjetrovima iste ih večeri dostigne. Kad se obruši dolje prema njima, oluja zahuči, a grom svom snagom opali u jarbol i zapali ga. Sirota stara Lidra se istoga časa na svojoj litici beživotno sruši na svoju kamenu postelju.

Na brodu nastade opća pometnja te Altar u panici naredi da se odvežu djeve i poče dozivati drugi brod da im se približi kako bi prešli na njega i tako se spasili.

Orao se iz olujnih oblaka spusti na brod i glasno zaklikće. Hana podigne glavu i radosno se osmjehne, ali, znajući da ih ne može povesti sve tri, poviče:

- Oče, povedi Zanu i Teutu, a onda se po mene vrati!

Hana i Teuta gotovo u jedan glas poviču:

- Ne! Idemo sve ili nijedna!

Otac, sjetivši se da mu je Lidra rekla kako Hani ne može pomoći, teška srca doleti do njih, zgrabi Zanu i Teutu kandžama te ih silom odnese s broda.

Dok ih je orao nosio u visine, Zana je nemoćno promatrala sestru kako bespomoćno stoji uz gorući jarbol te prema njoj glasno povikne:

- U more skoči, sestrice, u more!

Vrativši se po djeve da ih prebaci na drugi brod, Altar ugleda orla kako ih odnosi, a da ovaj put nije učinio ništa zauzvat te izvadi luk i odapne prema njemu strijelu. Strijela orla pogodi pod krilo pa on nakratko posustade, ali ipak ne pusti djeve pasti u more, nego se s njima izgubi u crnoj noći.

Za to vrijeme, drugi brod je već prišao bliže, te ratnici s njega baciše konopce na ovaj tonući koji je gorio te svi poskakaše da se prime za njih i da ga što prije napuste, bježeći panično

poput štakora. Kada svi prijedose na drugi brod, shvatiše da su sada preteški i da će ih valovi potopiti te stadoše sva opljačkana dobra i blago bacati u more da bi ostali na površini. Hana jedina ostade na palubi tonućega broda nasmiješeno gledajući put neba, kao da vidi oca kako spašava njenu sestricu i malu Teutu.

Altar je ostade bez riječi gledati sa sigurnoga broda što se udaljavao od goruće olupine koja je nepovratno tonula, ne usuđujući se otići po nju te izvadi svoj mač i od nemoći i bijesa udari njime o trup broda tako jako da se mač prepolovi. Zadnje što je još vidio bilo je kako Hana skače u pobješnjelo more kako bi se spasila od vatre.

Kad je sunce ponovno izašlo, obasjalo je hrpu plovecih ostataka broda i Hanu koja se grčevito drži za jednu nagorjelu dasku. Odjednom začuje orlov poklič i na licu osjeti lahor od mahanja krila.

Začuje poznati voljeni glas:

- Kćeri moja draga, srca nesebična i hrabra! Mogla si tražiti da izbavim prvo tebe, no ostala si zadnja!

Hani poteče suza radosnica te upita oca:

- Oče mili, jesi li vratio sve moje sestrice kući?

Otac joj odgovori:

- Jesam, mila moja, no strijela mi je bol tešku nanijela, moramo odmah poći! Ako možeš, na leđa se moja popni!

I tako mu se Hana naprti na leđa, a on teškom mukom poleti.

Dok su tako letjeli visoko iznad mora i oblaka, Hana reče:

- Oče dragi, sada mi je prvi put uistinu teško što vidjeti ne mogu! Voljela bih svu ovu ljepotu ispod mene vidjeti, barem jednom u životu!

Otac joj odvrati:

- Kćeri draga, nema ljepote do ljepote srca tvoga, ali avaj, život odlazi iz mene i više letjeti, kćeri, ne mogu! Prije no što sam te izbaviti mogao, ja odlazim svome humku! Ako možeš, oprosti ocu svome...

Hani niz obraz potekoše suze te čvrsto obgrli oca oko vrata, prisloni obraz na njegovo perje kao da je najmekši jastuk i mirno, nježno mu reče:

- Ne pati više, dragi oče, preklinjem te... Pusti me i nađi svoj mir, a za mene se ne boj jer bit će onako kako biti mora!

I orao se spusti nisko nad more, nježno položi Hanu u vodu, a zatim sam nestane u crnim dubinama.

Nakon što je isplakala još jedno more, Hana osjeti kako joj topli vjetar mijenja lice te shvati da je grije južina i pokušavši se sabrati reče sama sebi:

- Hano, ti si u moru svome Jadranskome, a južina puše prema tlu! Možda si tri svijeta od obale daleko, ali predati se sudbini ovog dana nećeš!

I tako Hana zapliva slijedeći smjer vjetra, dok je struja nije donijela do ostataka nekog od brodova što su na počinku vječnom u Jadranu ostali. Nekako se uvuče u ostatak promatračnice što je na moru plutala poput kolijevke, te sirota od umora zaspi.

I tako ju je morska struja nosila i nosila, te nekom višom voljom do njene uvale donijela, a kad su je majka i sestra ujutro pronašle kako u plićaku duboko sniva, sreći cijeloga sela dani-ma nije bilo kraja.

Tako su Hana, njen otac i Lidra spasili svoje sestrice i kćeri od ropstva, pa Hana postade najpoželjnijom nevjestom u selu, a mala Teuta je, to već znamo svi, postala velika ilirska kraljica, pobrinuvši se da ih nijedno sljedeće pokoljenje nikada ne zaboravi.

NOVA PRIČA

Legenda o Jani i plamenom orlu

Igor
KNIŽEK

Živio jednom na vlastelinskom dvoru mladi sluga po imenu Jago. U sužanjskoj sobici toga dvora se i rodio, tu je rastao, a kako vlastelinka, tek nekoliko ljeta starija od njega, samo svoje djece nije mogla imati, imao je njezinu punu naklonost i bijaše joj poput mladega brata. Imaše ta žena dobru dušu te nikada nije dopustila da se netko prema njemu ophodi visvoka.

Jedne mračne i hladne zime njezina muža požnje sušica. Borila se njegova gospa za nj do posljednjega daha, ali crnica ga zemlja ubrzo ipak u naručje hladno prigrlila. Nakon što ga je oplakala i godinu dana tugovala, jednog dana pozove Jaga i reče mu:

- Jago, više nisam curetak da upravljam imanjem sama, a i ne ćutim ništa doli samoću puku! Želiš li moj oslonac do kraja puta postati, ova ti gospa pruža ruku!

Jago se i ne iznenadi, nego se nakloni i reče:

- Naravno da to želim, gospo, i sanjah o tome da vam postanem drugom! No budemo li sastavljeni u dobru i zlu, jeste li spremni podijeliti sve sa slugom?

Vlastelinka se nasmiješi i reče:

- Nikad te ne gledah kao slugu, moj Jago! Baštinit sve češ što život ti je do sada krao! I vjeruj duši koja te ljubi, neće mi biti žao!

I tako ih za nekoliko dana fratar tiho i skromno vjenča te Jago preko noći od sluge veleposjednikom posta i odjednom ga dopadne silno bogatstvo. Nakon još jednog ljeta, vlastelinka od udovice

napokon majkom posta. Svoju dugo očekivanu djevojčicu nazvaše Jana, a Jago bijaše toliko zaokupljen njome, da svoju gospu s vremenom više ni primjećivao nije. Očutivši se pomalo ostavljenom, ona stade polako venuti od tuge, ali nako se mogne jediti na njega što toliko voli vlastito čedo.

No isto tako, posve nenadano i druga kola su joj krenula nizbrdo. Koliko god Jago bijaše dobar sluga, toliko bijaše loš gospodar. Jer nije naučio gospodarom biti, nego samo naredbe izvršavati, imanje je polako propadalo, a on je iz bijesa i nemoći počeo dane provoditi u kockanju i pijančevanju. Kako bi proćerdane dukate prikrio, Jago je svoj posluži smanjio nadnice te im pod bičem zabranio da se zbog toga potuže vlastelinki i tako na vidjelo, poput vina iz probušene bačve, stade izlaziti njegova iskonska ohola narav koju je dugo, dugo skrivao duboko u sebi.

Vlastelinka vidje da je krenulo po zlu, ali onako tiha i nježna po naravi nije govorila ništa dok joj se Jago pred očima u olupinu pretvorio nije. Jednoga dana nakon što je pokojnome mužu cvijetak na grob odnijela, ona dođe po Jaga u krčmu i nađe ga kako opijen leži na podu. Spusti se do njega, nježno ga pridigne i upita:

- Zašto to činiš, Jago moj? Imanje nam pred očima nestaje, usjevi podbaciše, konji su gladni! Učini nešto, preklinjem te! Ostadu nam samo zidovi hladni!

Jago polako podigne glavu i pogleda je s prijezirom te reče:

- Životinju se dukatima kupuje, a ne dušu od čovjeka! Zato ispaštaš, ženo, od prvoga trenu pa dovijeka!

Cijela krčma utihne i svi se okrenu prema njima, a vlastelinka ga zaprepaste-

no pogleda i reče mu:

- Na noge se osovi, ako si čovjek i ne čini me pred svijetom nakaradnom i sirotom! Nisam ja tebe kupila dukatima, nego ti mene marljivošću i dobrotom!

No Jago se promijenio nije. Dok nije i zadnji filir prokockao, mira nije imao. Kćer Jana je već narasla i bila je jedino biće koje je Jaga usprkos svemu voljelo, ali ni njezine vapaje da se popravi slušao nije. Vlastelinka se razboli od brige i ubrzo padne u postelju. Nedugo nakon toga do nje dopre glas kako je Jago kockao za Janinu ruku s najmlađim carevim sinom te namjerno izgubio jer je znao da može povratiti izgubljeno bogatstvo samo ako bogato uda kćer! Ona ga pozove do postelje i drhtavim glasom mu reče:

- Jadniče, ja te ljubih do groba, a ti me uzme kako bi baštiniio svoje nesretno blago! Natjeraš li i kći da se zbog dukata uda, prizvat ćeš veliku nesreću! Budi upozoren, Jago!

Od silna uzbuđenja, vlastelinkino nježno srdašće ne izdrži te o večeri jadnica premine, tiho kao što je i bivala. Jana probdije noć kraj njezina humka te s jutrom, nakon isplakane zadnje suze reče:

- Mati moja mila, jadna moja mati, neka zemljica laka ti bude i neka ti srdašće više ne pati!

No Jago se na ženino upozorenje ni osvrnuo nije, već stade s carskim dvorom pripremati veliko i bogato vjenčanje. Noć prije vjenčanja, Jana je žalosna počivala u svojoj novoj odaji. Kad zaspi, usnu kako se u odaji njezina oca najednom rastvore prozori, a na okno doleti golema bijela sova. Jana kroza san očuti da to bijaše njezina pokojna mati.

Otac u tom snu zanimem od straha, a sova progovori majčinim glasom:

- Jago, zalud careviću njenu ruku daješ, jer ona njegova biti neće! Okani se posla nečasna jer bez blagoslova ljubavi ne može biti ni sreće! Ne trči za dukatima jer u njima nema spasa! Velika se nesreća nad vas nadvija, domu pođi ovoga časa!

Jana se probudi te pohita do oca da

mu ispriča san i zamoli ga da sprema stvari i odu kući. Jago skrušeno pristane, ali tad stade roniti suze tako da se Jani stegne srce. Ona se sažali nad njime te reče:

- Dobro, oče, prosjakom nećeš biti, ne idemo odavde! Udat ću se kako želiš, iako bez pravde!

I tako Jana zanemari san i s ocem ostade u carevu dvorcu čekati svoje vjenčanje.

Sutradan je u dvorcu sve blistalo, svi su nosili najljepše oprave, trpeza je bila veća no ikad, a dvorske trublje najavljujvale su da se ženi carev sin. U čast mladencima bijaše postrojena i silna vojska. Svi su dvorjani bili u središnjem dvorištu zamka, a Jana, koja se u svojoj odaji trebala uređivati za vjenčanje, malo priligne odmoriti se te pritom utone u san. Odjednom joj se opet u snu ukaže bijela sova te joj reče:

- Milo moje, sažali se ti na očeve suze, ali lupež stari te prevario! Sad ne napuštaj odaju svoju ako ti je život jedini mio!

Jana se uplašeno trgne iz sna i stade glasno zazivati oca. On je ču i stade se brzo uspinjati uz stube te dođe do njezine odaje. Uvidjevši da je potpuno izvan sebe, upita je:

- Što je kćeri najmilija, zašto puštaš da te brige more? Razvedri to namršteno čelo, ta plesat ćeš s carevićem do zore!

Kako je Jago to izrekao, dvorcem se prolomi strašan tresak i vriska, a samo trenutak potom sve utihne. Jago i Jana brzo potrče do vrata da vide što se dogodilo i, avaj, imali su što i vidjeti!

Namjesto dvorišta u sredini dvorca stajalo je samo veliko grotlo, tako duboko da ti jeza kroz kosti prođe, a s njegova jedva vidljiva dna lizali su dugi plameni jezici. Tad iz grotla izleti golemi plameni orao, zgrabi Jagu i odnese ga prema ponoru, no on se tako otimao da ga orao ispusti te se Jago razbije o litice i nestane u dubini. Jana prestravljena stade trčati prema vratima zamka da u obližnjem

selu potraži pomoć.

Prije no što je izašla kroz vrata dvorca, do nje ponovo doleti plameni orao i reče joj:

- Mati tvoja htjede da odeš, da spriječi strahotu ovu i sačuva vas od sudbine mača! No kletva što je na samrtni izreknu, sad je još strašnija i jača! Dvorjani još ne hodaju stazama vječnim, ali su robovi moga carstva plamenog! Izađeš li kroz ta vrata, ponor će sve redom gutati! Zato ostani srca stamenog!

Jana žalosno upita:

- Što sagriješili su nedužni da im tako strašna sudba prijete? Molim te oslobodi ih, a ja ću za njih mrijeti!

Orao odgovori:

- Duša tvoja je nevinna, zato za njih nade još ima! Majka u tebi posadi sjeme dobra, a ono se dubokim korijenjem prima! Tko dođe spasiti dvorjane i tebe, morat će odgovor na moju zagonetku znati! Ne bude li znao, s njima će bostan brati. Kletva se nesebičnom ljubavlju pobijediti može, kao kad brat bratu podari svoju žetvu! Tko te bude ljubio toliko da zagonetku moju riješi, pobijedit će ovu plamenu kletvu!

Orao odleti u ponor, a Jana ga odlučila poslušati te oстане u zamku. Dane je provodila usamljena, bacajući ružine latice sa zidina dvorca, a bijela sova ih je nosila daleko, daleko u sve dijelove kraljevstva. Jana tada nije znala da latice po svijetu nose njezinu tužnu priču. Priču o mladoj, predivnoj djevi koju od zle sudbine spasiti treba.

I počeli su dolaziti gordi vitezovi u sjajnim oklopima, uvjereni da su dorasli nepoznato izazovu. Kad bi bajnu Janu vidjeli, odmah bi joj srce predavali, a ona bi ih molila da bez osvrtnanja odu i ne dovode se u pogibelj. Oni bi ipak hrabro skakali u bezdan da orlovu zagonetku riješe. Tad bi do njih doletio orao i rekao:

- Odgovori viteže što je to: O jutru čedna rosa, o podne požutjeli list, a o večeri pakleni bijes?

Nitko znao odgovora nije pa se nitko

nije niti vraćao iz bezdana, a sam orao bi nakon svakog neuspješnog pokušaja bivao još veći i strašniji.

Tako su prolazili dani, mjeseci i godine, a Jana je još čekala izbavljenje. Latice više bacala nije, jer nije željela da se više itko zalud žrtvuje. Bijaše jedna već i ostarjela te se već pomirila da kletva nikada neće biti pobijeđena. Jedne noći ona začuje bjesomučno lupanje po vratima. Zagrne se velom preko lica pa se spusti do vrata i upita:

- Tko to lupa u ovo gluho doba? Ako ste razbojnici, nemam ništa doli svoga groba!

S druge strane vrata začuje umorni glas:

- Prenoćite trebam gospo, jašem već sedam dana i noći! Otvorite, molim vas, vrata, jer snage nemam dalje poći!

Jana otvori vrata i ugleda iscrpljena, izranjavana i u bradu zarašla viteza. On posrne te mu ona pomogne ući u dvorac. Sljedeće jutro ona dođe do njegova uzglavlja i upita ga:

- Kakve su te more mučile, reci mi, viteže, jer poput čeda ridao si cijele noći! Srdašce mi je venulo zbog tebe, ali ne mogoh ti nikako pomoći!

Vitez sklopi oči te reče:

- Gedeon se zovem, bijah vitez na dvoru kralja Leopolda kad provališe dušmani ljuti ko hijene! Pobjegoh kao uplašeno štene, duše prazne, ispijene! Ne znadoh kuda da krenem kada nađoh laticu tvoju! To posta mi zadnja nada da izbjegnem zlu kob svoju.

Jana mu reče:

- Nije svatko rođen da junakom bude, niti je na riječima mojim da sude! Držiš da si ovdje jer si imao sreće! Reci mi, viteže, što ti to ružina latica reče?

Vitez se sada blago osmjehne:

- Reče mi da čeka me djeva lijepa ko proljetni dan, da moram je ljubiti, sve kao nestvarni san!

Jana skinе veo i otkrije mu svoje ostarjelo lice te reče:

- Evo, viteže, gledaj ono što ostalo je

od te djeve bajne! Samo starost i sjeta te pokoje želje još tajne!

Vitežev osmijeh sad dobije obris tuge te on reče:

- Učiše me da gledam u ljudske duše jer to su sjemenke što u nebeskom vrtu niču. Mladost je trenutak, ljepota tek privid, ispričaj mi, Jano, svoju priču!

Jana se začudi i reče:

- To me još nitko tražio nije, dotaknuo te anđeo sveti... svi uzdisaše za mojom ljepotom, dok duša mi htjede mrijeti!

I tako mu je Jana pričala svoju priču, a vitez je netremice slušao. Kad je završila, vitez ustane iz postelje te reče:

- Izdah svoga kralja, domovinu ostavih! Moji drugovi ginuše slavno, a meni je kukavno srce dano! Sad znam da susreo sam sudbu, oslobodit ću te kletve, mila Jano!

I prije no što je Jana išta stigla i prozboriti, Gedeon zgrabi svoj mač i otrči do ponora te se pusti u njegovo grotlo. Činilo mu se kao da leti beskonačno dugo, a onda iznenada pljusne u jezero na njegovu dnu. Kad je izronio, do njega doleti plameni orao. Gedeon od straha ponovo zaroni, ali kad ne mogne izdržati više pod vodom, ponovo izroni, a orao ga upita:

- Jesi li za zagonetku spreman, il ćeš i ti dušom svojom nahranit ovu neman?

Gedeon se primiri i odgovori:

- Jesam orle, sada zbori! Zagonetku izgovori!

Orao upita:

- Odgovori mi što je to: O jutru čedna rosa, o podne požutjeli list, a o večeri pakleni bijes!

Gedeon pogne glavu u znak nemoći, a orao ga golemim vatrenim kandžama primi za ramena da ga odnese u tamnicu k ostalima. Gedeon ga čvrsto primi za noge plamene i poviče:

- To si, Jano, ti! Dok si bila dijete, bila si čedna rosa, kad te otac careviću kao janje prodao, uvenula poput požutjelog

lista ti si! Sad si bijes pakleni, jer ljubavi voljenog nikad ćutila nisi!

Bezdan se sad stade sav tresti kao da će se u komade raspasti, a Jana koja je stajala na njegovu vrhu osjeti kao da joj tijelom ognjena talež namjesto krvi kola.

Najednom plameni jezici iz ponora stadu sezati do samoga vrha, a Jana obnevidje od silnoga dima što se digao. Ona se pokrije velom preko lica da se zaštiti, uvjeren da usud stiže i nju pa i ne pokuša uteći. Iznenada lom prestane, a Jana polagano pomaknu veo s očiju. Imala je što i vidjeti.

Bezdan nestade kao da ga nikada ni bilo nije, a sred dvorca, na dvorištu, stajali su carska obitelj, dvorjani i vojska, potpuno isti kao onoga dana kad su nestali. Svi se stadoše grliti i ljubiti u suludoj i nenadanoj radosti. Nasred dvorišta stajao je Gedeon sa svojim mačem. Priđe mu car, a svi utihn u da čuju što će mu reći. Car prozbori:

- Viteže što izbavio si nas iz morskoga ropstva, sad zbori što ti srce želi! Moje je carstvo sada i tvoje! I ravnice plodne i vrhovi bijeli!

Gedeon odgovori:

- Kad ostavih drugove ratne, dušmanke hijene proždiraše im dušu i tijelo! Daj mi vojsku za njihov spas, ako to što tražim nije previše smjelo! Ali prije svega, ako život izgubim i prijeđem na drugu stranu, tražim djevu jednu bajnu, dajte mi vašu Janu!

Car iz korica izvuče mač i povika:

- Neka bude tako, a sada zapovjedam iz svega glasa! Spremi se vojsko gorda jer postajemo ratnici spasa!

I dok je svjetina klicala, Gedeon pogledom potraži Janu, a onda je ugleda mladu i bajnu kako mu hita u zagrljaj.

Nakon strahovitih bitaka, Gedeon se za trideset i jedan dan slavodobitno vrati, a njegova Jana ga dočeka s ljubavlju i radošću. Tako su se vjenčali i živjeli sretno do kraja svoga vijeka. Visoko iznad njih letjela je bijela sova.

Šegrt Hlapić

Ivana Brlić Mažuranić

trenutačnoj Istri završnu Pagu
održavaju istinski
osnovnih
iznimno životinjskog
Novigradska
zahvaljujući Rocea
Tjedan Rivarela
organizaciji internetu djeca
skladali
Novigradu nove
svakodnevno
škola voditeljima
Škole
projekta
učitelji
Novine
vole
polaznike čitanja
Novigradu
svakodnevno
škola voditeljima
Škole
projekta
učitelji
Novine
vole
polaznike čitanja

DJEČJE STVARALAŠTVO

radionice crkvi
kreativno učenike
kreketanjem napisati
setnje
određuje zaraze može sadašnji organizira
profesora izraziti
ostvarenje rasadnik traje oti
spomenuti
stvaralaštva učeni program
učenici
priateljstva
Novigradu nove
svakodnevno
škola voditeljima
Škole
projekta
učitelji
Novine
vole
polaznike čitanja
Novigradu
svakodnevno
škola voditeljima
Škole
projekta
učitelji
Novine
vole
polaznike čitanja

Novigradska je škola škola u koju se bježi

Sve što se o Novigradskom proljeću može napisati nedovoljno je; zajedništvo i prijateljstva koja se ondje sklapaju neraskidiva su, a naučeno se nikad ne zaboravlja, potvrdit će svi bivši i sadašnji proljećari. Tjedan s iznimno motiviranim učenicima i voditeljima otvara mnoge vidike

Kristina KOVAČEVIĆ

Novigradsko proljeće jedinstvena je škola stvaralaštva koja se svake godine u travnju održava u Novigradu, gradiću na zapadnoj obali Istre.

Škola stvaralaštva počela je djelovati 1974. godine u Novalji na Pagu na inicijativu profesora Mirka Todorića. Pod nazivom „Jesen u Novalji“ škola okuplja učenike osnovnih i srednjih škola. Cilj ovog projekta bio je i ostao omogućiti mladima napredak i ostvarenje u područjima koja ih zanimaju. Voditelji radionica, uvijek vrsni u onome što rade, pomažu polaznicima kreativno se izraziti kroz sliku, zvuk, riječ i pokret.

Četrnaest godina poslije škola se seli u Osnovnu školu Rivarela u Novigradu, zahvaljujući, prije svega, trenutačnoj ravnateljici škole Davorki Parmać. Broj polaznika raste s nekoliko desetaka na tristotinjak, a učenici mogu birati između osamnaest radionica.

Uz voditelje i polaznike radionica, na Novigradskom proljeću sudjeluju i hospitanti, učitelji osnovnih škola, koji su također na radionicama kako bi u vlastite škole prenijeli naučeno, studenti Učiteljskog fakulteta, koji osim što svakodnevno animiraju djecu uvelike pomažu u organizaciji škole, stručni tim te upravni odbor.

Osim što polaznici svakodnevno

svladavaju nove vještine vezane uz njihove radionice, potiče ih se na zajedništvo i suradnju. Tako se primjerice svake godine tijekom Novigradskog proljeća u crkvi svetog Pelagija održava koncert, zajednički projekt Literarne radionice, Scenske glazbe, radionice Pjevanje i Skladateljske radionice. Zajedničkim snagama djeca osmisle program u kojem se izmjenjuju čitanja literarnih radova te izvođenje glazbenih djela čiju su glazbu skladali sami polaznici.

Svake godine škola ima novu temu koja određuje djelovanje svih radionica. Uz to se temom zaraze svi nazočnici. Kada je tema bila sva bogatstva životinjskog carstva, hodnici škole Rivarela odzvanjali su mijaukanjem, lajanjem, mukanjem i kreketanjem. Tema rasadnik napunila je školu cvijećem, a tema cirkus klaunovima. Posljednja, ovogodišnja tema - tržnica - poticala je na razmjenu i suradnju, ali i buku i živost.

Tijekom cijelog tjedna radionica svi sudionici su smješteni u hotelu Laguna, od kojeg je do škole samo desetak minuta šetnje uz more. Radionice se održavaju u jutarnjem i popodnevnom terminu, a svaku večer se organizira program za polaznike. Već tradicionalno, srijedom su učenici na Raku partyu koji organizira Kera-mičarska radionica voditelja Borisa Rocea, poznatog riječkog keramičara. Četvrtkom je već spomenuti koncert

u crkvi, a petak je rezerviran za završnu priredbu na kojoj polaznici svih radionica s opravdanim ponosom pokazuju napravljeno.

Sve što se o Novigradskom proljeću može napisati nedovoljno je, zajedništvo i prijateljstva koja se ondje sklapaju neraskidiva su, a naučeno se nikad ne zaboravlja, potvrdit će svi bivši i sadašnji proljećari. Tjedan dana provedenih među iznimno motiviranim učenicima i voditeljima koji

istinski vole ono što rade i nesebično to prenose, otvara mnoge vidike i ostavlja neizbrisiv trag. Škola stvaralaštva škola je u koju se bježi.

Uz Novine na internetu pod nazivnikom „Riječ“ traje i Literarna radionica koju već tri godine vodi urednik i književnik Branko Čegec. Na radionici polaznici razvijaju vještine pisanja. Nekoliko ovogodišnjih polaznika poslalo nam je svoje radove.

Svake godine škola ima novu temu koja određuje djelovanje svih radionica i tom se temom zaraze svi. Kada su tema bila sva bogatstva životinjskog carstva, hodnici škole Rivarela odzvanjali su mijaukanjem, lajanjem, mukanjem i kreketanjem

Priča o usamljenosti, priča o nadi

Kao i uvijek, sjedi sama izolirana od svih. Gleda u pod i razmišlja. Misli o svemu pomalo, školi, novoj okolini, ljudima, obitelji... Tri je mjeseca u ovome gradu, u posve novom okruženju. Sve je to za nju bilo drugačije. Kultura, ljudi, običaji, stil... Bila je često odbačena iz društva. Pitala se zašto.

Nije vrijedila ništa manje od svojih vršnjaka, no oni jednostavno nisu marili za nju. Sama u novoj okolini, izolirana od svega, odbačena. Suze su joj počele kliziti po licu. Osjećala se usamljeno. Sve je oko nje bilo posve novo, a ona nije imala skoro nikoga pored sebe. Roditelji su joj stalno bili zauzeti, njima su također ovi noviteti bili stresni. Njezina je najveća želja bila uklopiti se u društvo, no nije znala kako. Nije se htjela mijenjati, zašto bi? Zašto neki ljudi ne prihvaćaju druge ljude onakve kakvi jesu? Zašto druge kulture i običaji ponekada predstavljaju prepreku? Pa svi smo mi ljudi, zar ne? Nitko nije manje vrijedan od ostalih. Razne misli su joj se motale po glavi, a suze su samo tekle i tekle. Ljudi su samo hodali oko nje. Užurbano, baš u stilu velikih gradova.

Najednom, na svom ramenu osjeti ruku. „Jesi li dobro?“ upitao ju je duboki muški glas. Podignula je glavu i okrenula se. Osmjehnula se, a mladić je sjeo pored nje. „Možda na kraju sve bude u redu“ pomisli ona.

Maura Blažević,

7. Razred, OŠ Jurja Dobrile, Rovinj

Tunel

Žena je stajala nepomično uz rub ceste, nekih deset metara prije ulaza u tunel. Gledala je u pod. Suze su joj tekle niz obraze. Ruke su joj se tresle. Pogledala je pravac tunela. Vidjela je sve one aute. Prolazili su brzo, upravo kao život. Baš na ovome mjestu točno prije godinu dana jedan je život bio izgubljen. Jedan koji joj je puno značio.

Točan razlog nije znala, samo se sjeća poziva koji joj je na današnji dan prošle godine sve srušio. Pogledala je u nebo pa zatim opet u provaliju pored koje je stajala. Primila se za glavu, sjela na hladno tlo i počela je jecati, plakati. Suze se nisu mogle zaustaviti. Nije se htjela suočiti s tim. I nakon jedne godine nije mogla vjerovati. Osjećala se usamljeno, prazno. Počeo je padati mrak. Odlučila je poći. Ustala se. Pogrbljena, krenula je prema svom autu udaljenom nekoliko metara od nje. Krenula je.

Kroz onaj isti tunel prošla je brzo, jako brzo. „Ne simbolizira li tunel život“, zapita se ona. Dug je, no ipak brzo prođe. Samo sve to prođe ispred tvojih očiju.

Maura Blažević,

7. Razred, OŠ Jurja Dobrile, Rovinj

Nostalgija

Negdje...tamo...daleko...
 U podzemlju ispunjenim
 mirisom cvijeta
 trešnje,
 pored potoka osjećaja,
 raznolikih nemira...
 Tamo gdje more vječno
 vodi borbe
 protiv svojih emocija,
 gdje zeleni travak
 šapuće tratinčici
 uspavanku...
 Tamo gdje maestral,
 svojim baršunastim prsti-
 ma,
 otpetljuje zapetljane kose,
 slikaricama dinamičnoga
 neba...
 Negdje...tamo...daleko...

Lora Dumencić

Limun

Jede mi se limun,
 želim do njega.
 Kotrlja se ispred mene,
 ne da mi mira.

Dohvatila bih ja njega,
 al' mi ruka ne doseže.
 Pomozi Bože,
 neka stane.

Kotrlja se limun,
 ne da mi da mu priđem.
 Žustro me gleda,
 al' ja se ne dam.

Za njim već pola sata trčim,
 ne želi stati,
 prkosi mi odrešito.

Napokon sam mu bila blizu,
 a kad ono auto ga pregazi.

Ivona Plečko,

Marija Bistrica, 7.r.

Ručak

A valjda je to mrkva. Pokušala sam interpretirati sveprisutan miris. Tu i tamo bi njegovu ulogu preuzeli začini, riba ili bljuzga. Pošto je bilo osam ujutro, a i veljača, neugodno je puhalo. Inače, došla sam tamo oko šest. Moj prvi samostalni posjet tržnici započeo je tako nadobudno zato što sam, kako mi je jutarnji svijet apsolutna nepoznanica, mislila: ma oni se sigurno tamo deru već od pola pet. Izgleda da ipak ne. Tek oko sedam, prva smežurana žena sa zeljem je krenula istresati kutije povrća na štand pohotno povlačeći iz cigarete. Uglavnom, sad je bilo osam i više nisam bila jedina mušterija. Ispijeni penzioneri svađali su se i pozdravljali. „Si ča, Ankice?“ „A san, san, re pomalo.“

Nakon što sam treći put završila na štandu s gljivama, odustala sam od pokušaja samostalnog orijentiranja. Pitala sam čovjeka koji je preslagivao šampinjone gdje mogu naći korijandar. Pogledao me kao da sam pitala gdje mogu naći svog pokojnog pranota. Nakon što sam se ja već krenula ispričavati na glupom pitanju, pokazao je ravno i vratio se svojim šampinjonima. Upoznala sam dosta ljudi koji se bave gljivama i nijedan nije bio pretjerano razgovorljiv. A

nisu ni gljive pa se valjda naviknu. Otišla sam kuda je pokazao i, stvarno, naišla na začine. Gospođa je bila baš stereotipna prodavačica začina. Duge prosijede kose, nježnih crta lica i u širokim indijskim hlačama. Pitala sam za korijandar, ona je rekla da će provjeriti. Sagnula se i pretraživala kutije iza štanda. Zatim je izvukla vreću tankih zelenih stabljčića i pitala koliko mi treba. Pogledala sam u svoj zgužvani popis i ponosno odgovorila: tri i pol grama. Sad mi je pak ona poklonila „draga moja, pranota više nema“ pogled. Meni nije bilo jasno što je čudno. Kuharica „Čuda vegetarijanske kuhinje“ je izričito rekla: tri i pol grama korijandra. Žena mi je dala deset, uz opasku da mi se ne isplati uzeti manje. Gurnula sam taj smotuljak u već prepun ruksak i time je moj pohod završio. Krenula sam kući gotovo trčeći. Mama dolazi s posla u četiri, tata u pet, vid s treninga u tri. Hodala sam ususret vjetru i bolje zakopčala jaknu. Vrat me bolio od ruksaka punog krumpira i paprika. Ni onih deset grama korijandra nije mi baš bilo od pomoći. Ma, bit će im fino. Nisam, doduše, uspjela pronaći ekstrakt vanilije, ali to ne bi trebao biti prevelik problem.

Eva Marija Jurešić,

2.e, Prva sušačka hrvatska gimnazija

Obernji se

Del mi je ruku na rame,
 stiha rekel: „Naj se, roža moja, brigati za me.“
 Dež je curel kak nori,
 zljeval se po črljeni krovi,
 bar se suze moje videle nisu, Bogu fala,
 jer bi sigurne onda i njemu bar nekštera čez lice
 opala.
 Tonckal je pomalu z škornji černi,
 vu sebi sam ga prosila:
 „Obernji se, dete, mati te prosi, dej se obernji.“
 Ali čujti me nije mogel.
 Moliti sam se same mogla
 da bu mu dragi Bogek pomogel,
 da bu angeleke svoje k njemu poslal,
 da bu sinek moj živ ostal.

Dojdi mi, dojdi

Dojdi mi, dojdi,
 zbudi me.
 Dehni v mene, zdigni me.
 Vrni mi tance života kaj si z sobom odnesla,
 onda gda si bez jedne reči najemput prešla.

Dojdi mi, dojdi,
 zbudi me.
 Moč mi vrni, pofajni me,
 lice mi pogladi,
 oči širom otpri.

Dojdi mi, dojdi,
 zbudi me.
 Mladosti moja, vrni se.

Jelena Sajko,
 2.a, SŠ Krapina

Na tržnici

Kupite, gospođo,
 Kupite što
 Crvene jabuke
 Seosko tlo

Gospodine, na
 Kruške su svježe
 Naći ovakve zadnjih dana
 Sve Vam je teže i teže

Slušajte, sin Vam moj je
 Nedavno dobio sina
 Probajte, gospodine, evo
 Malo domaćeg vina

A da vidite samo mi unuke
 Sve su ljepše i veće
 Vidite, gospođo, ovo
 Moje šareno cvijeće

Znate, u mom selu
 Nema mnogo ljudi
 Evo, probaj, sinko
 Samo se ponudi

Probajte, probajte
 Sve je, kažem Vam, svježe
 Zadnjih vremena naći ovakve
 Sve Vam je teže i teže

Ema Smolić

Vlak u snijegu

Mato Lovrak

Pisac kojeg smo voljeli

Ivan Kušan, i kao pisac i kao osoba, bio je omiljen čovjek. Voljela su ga djeca, njegovi najvjerniji čitatelji, poštivali učitelji, voljeli kolege pisci, znanci i prijatelji. Kad je o njemu riječ, hrvatski pisci za djecu uglavnom nisu pokazivali uobičajeni hrvatski jal. Svi smo znali da je on najbolji i najduhovitiji

Josip LAČA

U jesen 1972. i početkom sljedeće godine često se govorilo i pisalo o piscu Ivanu Kušanu, dobitniku uglednih nagrada za dječju književnost Ivana Brlić-Mažuranić i Grigor Vitez. Članci i osvrti potaknuli su moju znatiželju pa sam u Gradskoj knjižnici u Drnišu, u kojem sam tada živio, posudio dvostruko nagrađeni i hvaljeni roman „Koko u Parizu“ i u jednom ga dahu pročitao. Tako sam nakon dugo vremena opet uspostavio dodir s književnošću za djecu, od koje su me udaljile gimnazijske i fakultetske godine.

Ime Ivana Kušana otprije mi je bilo dobro poznato. Prethodnih godina prečesto je spominjan i hvaljen njegov satirički roman „Toranj“ koji je bio uspješno dramatisiran, a još uspješnija je bila njegova kazališna predstava „Svrha od slobode“ u režiji Mire Međimorca na Dubrovačkim ljetnim igrama 1971., voljom političkih moćnika brzo skinuta s repertoara.

Kako knjige oduvijek listam odstraga, u kratkoj bilješci o piscu na kraju romana „Koko u Parizu“ objavljenog u biblioteci Vjeverica, pročitao sam da je Kušan napisao još nekoliko djela u kojima se pojavljuju isti likovi. Budući mi je od dječćakih dana prava književna poslastica susret sa starim znancima u novim knjigama, odlučio sam pročitati i ostale Kušanove knjige, ali to se ostvarilo tek kad sam se zaposlio u Mladosti, gdje su mi svi naslovi bili pri ruci.

Čudno mi je bilo što u višim razre-

dima osnovne škole, kad sam čitao sve što mi je dopalo u ruke, nisam bio čuo ni za Ivana Kušana ni za njegove knjige objavljene već u to vrijeme: „Uzbuna na Zelenom vrhu“ 1956., „Koko i duhovi“ 1958. i „Domaća zadaća“ 1960. godine. Nisu mi bile poznate ni knjige „Zagoneetni dječćak“ i „Lažeš Melita“, objavljene 1963. i 1965. Razlog za to je - poslije sam to doznao - što prva izdanja nekih knjiga nisu bila objavljena u Mladosti, u popularnoj biblioteci Vjeverica, nego u Matici hrvatskoj („Uzbuna na Zelenom vrhu“ i „Domaća zadaća“), a neka čak ni u Hrvatskoj, već u Beogradu („Koko i duhovi“ i „Zagoneetni dječćak“) jer je Grigor Vitez, urednik te biblioteke, obično davao prednost drugoj vrsti literature i drugim imenima. Iz sličnih razloga nisam u ono vrijeme znao ni za dječći časopis „Modra lasta“, jer su direktori osnovne škole u Skradinu, Krička pa Macura, prednost davali sarajevskim „Malim novinama“ na koje smo se morali pretplatiti.

Šarmantan gospodin plavih očiju

S Ivanom Kušanom upoznao me 1975. godine pjesnik Zvonimir Balog kojeg sam otprije poznavao. Zbilo se to u Masarykovej ulici u blizini sjedišta Školske knjige u kojoj su obojica radila. Svidio mi se isprve taj šarmantni, ukusno i ležerno odjeveni gospodin plavih očiju s bradom i kose prošarane sjedina-ma. Bez imalo oklijevanja iskoristio sam prigodu i ponudio mu nekoliko kraćih ili duljih turneja po Dalmaciji. Kušan je načelno pristao, a kad će to biti

nije mi mogao sa sigurnošću obećati.

U drugoj polovini sedamdesetih godina u Mladosti je pao prijedlog da se svi Kušanovi dječji romani, napokon objavljeni u Vjeverici, umjesto naizmjenično kao dotad, tiskaju istodobno kao komplet od šest naslova u ukusno dizajniranoj kutiji, a knjige bi se prodavale i pojedinačno. Od autora se zauzvrat očekivao pojačani napor, češće putovanja na susrete, na što je pisac načelno pristao, pa je i meni za početak obećao jednodnevno gostovanje u Zadru. Prihvatio sam to kao gotovu činjenicu, organizirao susrete u svih tadašnjih pet zadarskih osnovnih škola i poslao veliki broj knjiga i kompleta. Prije slanja brzojava s točnom satnicom, još jednom sam nazvao Kušana, on mi je potvrdio termin i ja sam otišao na poštu. Bilo je dogovoreno da večernjim zrakoplovom doleti u Zemunik, da sutradan obiđemo svih pet škola i da treći dan rano ujutro odleti natrag u Zagreb. Takve su bile veze i jedino se na taj način gostovanje moglo ostvariti; pisac bi praktično samo jedan radni dan bio odsutan iz Zagreba, što mu je bilo važno. Međutim, dva dana prije leta, kad sam provjeravao dogovor, Kušana nigdje nisam mogao dobiti. Nije ga bilo u uredničkoj sobi u Školskoj knjizi, ni u stanu na Medveščaku, zvao sam i uredništvo Mladosti, ali nitko mi nije znao reći gdje je.

Zagonetni pisac

Bio sam na terenu u Dalmaciji, pričekao sam još jedan dan, uzaludno pokušavajući posljednji put ući u trag zagonetnom piscu. I što mi je preostalo nego toga zadnjeg dana prije susreta poslati brzojave suradnicima u školama s isprikom da omiljeni pisac zbog iznenadne bolesti neće doći.

Kad sam se vratio u Zagreb, Kušana je na istim onim mjestima gdje sam ga prije uzalud tražio, sada odjednom bilo. Bilo ga je u stanu na Medveščaku, bilo ga je u Školskoj knjizi, bilo ga je na

piću u Zvečki nasuprot njegova radnog mjesta. Nisam smio pokazati ljutnju da ne bih njome zatvorio vrata suradnji i s piscem i posljedično sa školama, u kojima su knjige već bile rasprodane, a djeca nestrpljiva.

Kušan mi se nije baš pretjerano ispričavao, pa sam prije dogovaranja novoga termina, da ne bih i drugi put izvisio, poduzeo neke radnje. Za početak, počeo sam se desnom rukom iza lijevoga uha kao njegov Koko i odlučio doznati tko je najupućeniji gdje je u nekom trenutku slavni pisac. Bio sam uvjeren da takva osoba postoji, i ja sam je morao otkriti. Iz onih rijetkih telefonskih razgovora naslutio sam da je teško doznati gdje je pisac nazivajući njegov broj na Medveščaku. Sin Daniel bio je još malen, njegova majka Helena Buljan u sate kad je pristojno nazvati bila je ili na probama u kazalištu (prije podne) ili na predstavama (uvečer). Na telefon bi se kadikad javila njihova domaćica, Mađarica, koja je jedva natucala hrvatski ili se prema Kušanovu naputku samo pravila da ne zna naš jezik. (Kad se uživiš u ulogu detektiva Koka, u sve počneš sumnjati.)

U to sam vrijeme počeo ozbiljnije surađivati s „Modrom lastom“. Kad bih prije one neodržane turneje nazvao Školsku knjigu, javio bi se na centrali uvijek isti muški glas s obveznim: „Školska knjiga, izvolite!“ A kad bih se predstavio i zatražio spajanje s nekim uposlenikom, čuo bih: „Trenutak molim, spojiti ću vas.“ I spojio bi me telefonist s traženom osobom u časopisu ili sa znancima u knjižari i komercijali s kojima sam imao poslovnih kontakata. Ali kad bih tražio Kušana, glas bi odmah odgovorio: „Nema ga.“, ne spominjući spajanje, ili bi zavladao kratka šutnja, nakon koje bih čuo isti odgovor. Sve mi je to, naravno, bilo sumnjivo. U prvom slučaju telefonist odmah zna da pisca nema u sobi. Kako? A u drugom slučaju, kad zavlada tišina, vjerojatno

provjerava želi li pisac prihvatiti poziv ili ne. Tri sam se ljeta služio hotelskom telefonskom centralom i znao sam sve trikove. Uglavnom, zaključio sam da bi telefonist u Školskoj knjizi mogao biti osoba od Kušanova povjerenja.

Tajanstveni telefonist

Istražujući dalje, otkrio sam da se tajanstveni telefonist krije u sobičku u prizemlju, na desnoj strani kolnoga ulaza u dvorište nakladnika. Iz te je sobice kroz prozore mogao vidjeti tko sve izlazi i ulazi u Školsku knjigu na južna vrata. Ali to nije bilo dovoljno, pisac može izići ili ući i kroz zapadna vrata koja gledaju na zgradu Sveučilišta. Ako već postoji drugi izlaz, kako telefonist bez provjere gotovo uvijek zna da Kušan nije u zgradi? Opet sam se počeošao lijevom rukom iza desnoga uha ili obrnuto.

Moje sumnje potvrdila je Mihaela Romac, prelijepa tajnica u uredništvu „Modre laste“ kojoj sam iz nekih razloga bio simpatičan. Možda zato što smo bili vršnjaci i što sam joj svaki put kad bih navratio u uredništvo govorio da je lijepa kao Botticelijeva Venera.

- Jedina osoba u Školskoj knjizi koja uvijek zna gdje je Kušan jest telefonist Ivica Mršić - šapnula mi je jednom prigodom Mihaela strogo čuvanu tajnu. - Ali, molim vas, nemojte me izdati.

Zahvalio sam prelijepoj Veneri i zavjetovao se na šutnju. U tom mi je trenutku, iako odrasla, visoka i plavokosa, tajnica Mihaela nalikovala na Kušanovu smeđokosu junakinju, djevojčicu Marijanu koja je htjela biti špijunktka kao glasovita Mata Hari.

- I sad je dolje kod njega. Vidjela sam ga kad sam išla na gablec - dodala je na rastanku.

Požurio sam niz glavne stube i našao se u dvorištu. Nasuprot centrale vrata su koja kriju pomoćno stubište koje vodi do dvorane u potkrovlju. Ona se otvaraju samo kad su u dvorani promocije knjiga ili slične priredbe. Na istoj strani je otvor

maloga pomoćnog dizala kojim se doprema hrana i piće za “restoran društvene prehrane” u potkrovlju. Kad sam prolazio pokraj otvora, neki je očalinko upravo preuzimao plastični pladanj s orošenim bocama piva. Nepozvan, krenuo sam za njim i na desnoj strani kolnog ulaza, u malom sobičku ugledao - Ivana Kušana. - Cap! - rekao bi u takvoj prigodi Kokov prijatelj Zlatko Brnčić.

Nepoznati očalinko bio je telefonist Ivica Mršić iz Osijeka, podrijetlom Imočanin s kojim sam se brzo sprijateljio. Od toga dana Kušan mi više nije mogao onako tajnovito nestati.

U taj sobičak zalazili su urednici, pisci, Kušanovi znanci, a vrata su bila uvijek otvorena tehničkom osoblju Školske knjige, dostavljačima, vozačima, fotokopiračima, poslovođama iz knjižara, i svi su iznimno poštivali i voljeli Ivana Kušana i sve bi za njega učinili. Mnoge sam sate potkraj sedamdesetih i osamdesetih godina proveo u toj sobici. Ondje sam upoznao i dobrog i dragog čovjeka Ićana Ramljaka koji će poslije pisati za djecu. Ono malo dizalo često je bilo u pogonu. Odozgor su se spuštale orošene boce piva s roгатom naljepnicom jeftinije nego u prodavaonicama, a natrag se vraćale prazne s novcem na pladnju.

- Ivo, baš me briga za Mladost, baš me briga i za nastavnike i za me, ali zadarska djeca su kupila mnoštvo knjiga i jedva čekaju da te upoznaju i da im se na njih potpišeš - rekao sam piscu jednoga dana u sobičku i on je na to pao.

Svejedno, odahnuo sam tek kad sam ga vidio da izlazi iz zrakoplova u zračnoj luci u Zemuniku. Poznavao sam tada dobro Zadar i znao sam gdje se može pojesti dobra riba pa smo se te večeri obilato gostili kao nekadašnji zadarski plemići. Zato smo sutradan platili veliku cijenu.

Djeca su se istinski radovala susretu s Ivanom Kušanom. Takvo oduševljenje piščevim dolaskom nijedan nastavnik nije mogao izrežirati. Tražile su se nove

knjige, neprestano sam trčao do auta i otvarao nove omote. Vrhunac je bio u današnjoj OŠ Šime Budinića na Voštarnici. U dvorištu stotine djece s knjigama i kompletima u rukama. Direktor i pedagog zamolili su nas, budući da im je dvorana bila mala, da pisac održi tri kraća susreta jedan za drugim. Kušan i ja samo smo se pogledali i slegnuli ramenima. Morali smo se pokoriti silnoj navali djece.

Tisuću potpisa

Dulje od nastupâ trajalo je potpisivanje oko šesto knjiga. U drugim je školama bilo skromnije, ali daleko iznad dotadašnjega prosjeka, jer su ostale škole, osim jedne na Poluotoku, bile podignute u kvartovima s obiteljskim kućama, najčešće radničkim, gdje se vagao svaki dinar, s vječnom dvojnom kupiti knjigu ili ciglu. Na Voštarnici su bile stambene zgrade sa stanovima dodijeljenim povlaštenim stanarima, direktorima, raznim "rukovodiocima", oficirima JNA, supovcima, milicajcima, činovnicima...

Sve u svemu, u pet zadarskih osnovnih škola Ivan Kušan je u jednom danu potpisao oko tisuću svojih knjiga. Uvečer, nakon iscrpljujućega dana, bili smo temeljito iscrpljeni, ali zadovoljni obavljenim poslom. Okrijepiti nas je mogla samo dobra riblja večera i butelja vina.

Kušanovi nastupi bili su izvrsni kad su bili organizirani u knjižnicama ili velikim učionicama ma koliko bile napuštene, ali u dvoranama teže je bilo povesti razgovor, uspostaviti prislan kontakt s djecom, pogotovo što Kokov autor nije mogao niti znati biti grlat pa ga se slabije čulo, ali to nikomu nije smetalo. Činilo se da je djeci bilo najvažnije da vide omiljenoga pisca kako bi se uvjerila da je on stvarno među njima.

Poslije Zadra nisam se više neoprezno zaletavao. Čekao sam da Kušan zaboravi onaj golemi napor kojem je bio izložen, ali i da na žiroračunu vidi koliko je korisno u jednom danu dati oko tisuću

autograma.

S piscem sam se sve češće viđao, susretali smo se na raznim mjestima, viđali na raznim promocijama, naravno početkom mjeseca kad bih bio u Zagrebu.

- Kad ćemo opet na put? - upitao me jednom prigodom, i to je bilo pitanje koje sam čekao.

Na redu su bili Split i okolica i to u dva navrata. Imao sam malo dana na raspolaganju pa sam izabrao samo nabolje splitske škole i posebno uspješan izlet u Makarsku. U Splitu smo bili odsjeli u hotelu Marjan koji pamtim po jednom zanimljivom događaju i razgovoru koji je poslije uslijedio. Naime, jednoga jutra nakon doručka Ivo je u predvorju prišao krupnom sjedobradom čovjeku koji mi se učinio poznatim. Zadržao se s njime desetak minuta, a ja sam se udaljio na pristojnu udaljenost i sjeo u fotelju. Vidjelo se da su Kušan i barba stari znanci i da srdačno i prijateljski razgovaraju.

- Znaš li tko je ono bio? - pitao me poslije pisac.

- Ne znam, a čovjek mi je nekako poznat.

- Vicko Krstulović.

Pa da, bio je to stari komunist, revolucionar i partizan, visoki ratni zapovjednik i poslijeratni republički i savezni ministar i političar. Vidio sam ga i na televiziji na ispraćaju Tita u Beogradu. Hodao je u povorci upadljivo sam. Sjećao sam ga se i iz ranijih razdoblja. U povišnim udžbenicima i starim novinama viđao sam njegove slike u partizanskoj odori s trorogom kapom kakvu su nosili hrvatski partizani. Imam kapu su tri roga/i borim se protiv boga, pjevali su komunisti. (Takvima je Bog imao malo početno slovo.) Pri kraju Drugoga svjetskog rata u Hrvatsku su došli i u njoj do osamostaljenja ostali neki drugi vojnici s drukčijom kapom.

- Što je bilo s njegovim sinom Maksimom? - pitao sam Kušana.

- Maks je bio dobar slikar, moj vršnjak, kolega s Akademije i prijatelj. Zbilja

smo bili dobri prijatelji. On je dolazio kod mene u Zagrebu i ja sam bio više puta kod njega u Splitu. Godine 1974. nađen je zaklan u kupaonici svoga stana u Londonu.

- Što misliš tko ga je ubio?

- Baš to sam i ja Vicka pitao. Odgovorio mi je da to zna Udba i Jugoslavenska ambasada u Londonu i da njih treba pitati. Iz toga sam izvukao određene zaključke.

Dragocjeni bakalari

I ja sam. Zato sam taj davni razgovor i pribilježio ovdje. Kušan je još dodao kako je njega i svoga sina Maksima Vicko još davno nagovarao da odu iz Jugoslavije. Na svoju nesreću, sin ga je poslušao.

U Splitu smo bili kad je predsjednica vlade pokojne Jugoslavije bila Milka Planinc, a u njezinoj je državi vladala posvemašnja nestašica. Nije bilo ni bakalara, a njegova nestašica baš pred Veliki petak i Badnjak imala je i ideološki predznak. Uglavnom, bližio se Veliki tjedan, a bakalara nigdje u Zagrebu. Ivo je obećao donijeti bakalari iz Splita i po svome ga receptu spremiti za obitelj na Medveščaku, ali ni u splitskim prodavaonicama nije ga bilo. Kad mi ga je dosadilo uzaludno tražiti, obratio sam se jednom mom mještanimu, trgovcu, koji me uputio na određenu adresu i - našli smo ga! Bio je treće kategorije, loš, sitan, skup, ali imali smo ga! Kao najveću dragocjenost umotali smo ga dobro u papir i nabili u nekoliko slojeva vrećica, ali miris suhe ribe svejedno se izdajnički širio. Srećom, u zračnoj luci u Resniku nisu imali detektor za tu vrstu "opasne" robe i bakalari je sretno stigao na Medveščak. (Pravi bakalari upoznao sam u Trstu. On se krio pod nazivom *stoccafisso*, a ja sam ga uzalud tražio kao *baccalà*. Trgovci su me čudno gledali jer su mislili da tražim budalu, što je njima poznatije, figurativno značenje te riječi.)

Drugi put smo Kušan i ja odsjeli u hotelu Medena kod Trogira jer smo

susrete imali u tome gradu, a posjetili smo i kaštelanske, solinske i sinjske škole. Odsjeli smo u hotelu Medena i zato jer se u njemu održavao seminar za knjižare u organizaciji moga poduzeća. Na završnoj večeri jedan se Kušanov teški kolega, urednik u Mladosti, toliko napio da smo ga jedva odveli u sobu. Tim smo potvratom spašavali ugled njihova i moga budućeg ceha. Kad smo se i nas dvojica duboko u noći odlučili povući u sobe, pred dizalo je nahrupila skupina "veselih" ruskih turista. Bili su neobično opuštani, bučni i brbljavi. Iako sam bio položio ruski kao pomoćni predmet, ništa ih nisam razumio. Za vožnje u dizalu, u jednom predahu, Kušan je napravio strogo lice i nešto im rekao na savršenom ruskom. To ih je presjeklo. Takvu iznenadnu tišinu nikad nisam oćutio. Strah i zaprepaštenje ispunili su tijesnu kabinu. Kad smo Ivo i ja izišli na svom katu, brzo sam zatvorio vrata dizala da nesretni Rusi ne čuju Kušanov smijeh.

- Ivo, što si im to rekao?

- Rekao sam im ovo: 'Drugovi, zar se tako ponašaju ruski turisti u stranoj zemlji?!' - odgovorio je pisac, na što sam se i ja pridružio smijehu.

Ivan Kušan volio je morske delicije. Po danu bismo na nekim školama bili počašćeni učeničkom marendom, kadikad i nečim boljim, što nismo mogli niti smjeli odbiti. Za nagradu zbog dobro obavljena posla, iako nigdje nismo ponovili zadarski uspjeh, častili smo se večerom u najboljim ribljim restoranima i pili dobra vina. Sve je to bilo vrlo lijepo, ali me dovodilo u nezgodan položaj iako cijene ribljih večera nisu bile astronomske kao danas. Stan mi se gradio, otplaćivao sam već nekoliko zajmova, a pri plaćanju htio sam biti ravnopravan i dijeliti račun. Ali Kušan to kadikad nije dopuštao. "Štedi novac, treba ti za stan", govorio je, a ja sam mu se oduživao pri obračunu putnih troškova i nastupâ. Uostalom, iznimno dobra prodaja knjiga sve je mogla pokriti.

U Dubrovniku nismo imali takvih

problema. Odsjeli smo u luksuznom hotelu Argentina, gdje je pisca kao važnoga i uglednoga gosta prepoznao ljubazni recepcionar Avdo. Je li on nešto od Kušana očekivao ili su se otprije znali, nije se moglo zaključiti niti me se ticalo. Možda je čovjek čitao Kušanov roman „Naivci“, pa nam je zato pokazao svoju galeriju koja je bila pred otvorenjem, a u kojoj će izlagati i (naivcima) prodavati slike svoje žene, (ne)naivne slikarice iz Podravine, i ostalih naivaca (slikara). Najvažnije je u svemu bilo da je galerija bila u kući preko ceste, točno nasuprot hotelu.

Čašćenja za pamćenje

Druženje je završilo ribljom večerom u poznatom restoranu iznad Prijeka, kod Kušanova imenjaka. Druge večeri, u istom restoranu, sličnom večerom počastio nas je književnik Feđa Šehović, Avdin prijatelj. Razumije se da sam ja bio kolateralna “žrtva” tih čašćenja tko zna iz kojih razloga, pa sam, oslobođen pri plaćanju brige o značenju francuskoga glagola *partager* (dijeliti), mogao primiti da naši utjecajni domaćini imaju povelik popust.

Godine 1982. u Vjeverici je objavljena Kušanova zbirka priča pod naslovom „Strašni kauboj“. Riječ je o kratkim pričama o već poznatim junacima, koje su bile već objavljene u časopisima. I ta je knjiga bila lijepo prihvaćena i rado čitana. Uz nju je vezana jedna zanimljivost i danas vrlo aktualna.

Ivan Kušan je u to vrijeme za svoje poznate dječje knjige ugovorom bio vezan za Mladost i drugdje su se mogle objaviti samo u prijevodu. Kad je Srpska književna zadruga, nakladnik iz Beograda, poželjela tiskati ovu zbirku priča, autor je objasnio da je SKZ može objaviti jedino u prijevodu i - knjiga je prevedena na srpski. Nikad je nisam imao u rukama, ali znam da je tiskana 1987. pod naslovom „Strašna kauboj“, da su promijenjena imena nekih likova i još koješta. Tako je Žohar postao Bubašva-

ba, Dvostruki Žohar Dupli Bubašvaba i slično. Bila je to prilično uspješna podvala onima koji još i na svakom mjestu tvrde da su srpski i hrvatski jedan jezik. Da ne spominjemo uporabu neodređenog oblika pridjeva u naslovu, karakterističnu za srpski jezik, za razliku od hrvatskoga u kojem se u naslovima obvezno rabi određeni oblik pridjeva. (Sjećate li se prijeratne srpske TV serije Vruć vetar s Ljubišom Samardžićem u glavnoj ulozi? U današnje vrijeme oko televizija i novina u Hrvatskoj često puše čudan vetar, pa se kadikad zaboravlja hrvatska jezična tradicija.)

Godine 1985. u travnju nazvao me Kušan s dobrom viješću da je prihvaćen njegov scenarij svečanoga otvaranja Jugoslavenskoga festivala djeteta u Šibeniku. Ako želim mogao bih iskoristiti njegov boravak na sastancima u Šibeniku za susrete s djecom u tamošnjim školama koje smo do tada bili zaobišli.

Prije puta ručali smo kod mene na Jarunu, a zatim krenuli. Vozili smo se za promjenu u piščevu Kadettu. Bilo je to prvi put da mene vozi jedan pisac, ustao odličan vozač, umjesto ja njega. Naravno, troškove goriva pokrila je Mladost.

Provokativna pitanja

U Šibeniku obično nisam odsjedao u hotelu nego kod brata Ante ili u rodnoj kući u Dubravicama, ali taj sam put bio ovisan o Kušanovu autu, pa sam i ja odsjeo u Solarisu. Raspored je bio tako složen da je Kušan dospijevao i pribivati sastancima festivalskoga vijeća i održati književne susrete, a uvečer se u hotelskom baru obilato pilo. Prednjačili su neki kulturnjaci, članovi toga vijeća, prema kojima sam u tome bio običan amater.

U školi nazvanoj po Maršalu, a koja danas nosi ime Jurja Šizgorića, knjižničarka je bila drugarica Smilja od Trebinja koja se krila pod muževim prezimenom tipičnim za šibensku okolicu. Kad je Kušan održao susret i kad smo između

turnusa sjedili u zbornici i vodili ugodan razgovor s nastavnicima, drugarica Smilja je iznenada upitala nešto što nije bilo ni u kakvoj vezi s onim o čemu se u tom trenutku razgovaralo.

- Druže Kušan, što je vama Jakša Kušan? - upitala je Smilja s nekom nasladom koju sam jedino ja potpuno razumio jer sam znao tko i zašto pita.

- Otac - odgovorio je Ivo.

- Ne taj, nego onaj drugi.

- Koji drugi?

- Onaj u Londonu - poentirala je Smilja.

- On mi je rođak, bratić - odgovorio je Kušan hladnokrvno kao da ga pita što je jutros doručkovao, a Smilja je umuknula zbunjena odgovorom, jer je sigurno očekivala da će bratić zatajiti bratića kao Petar Isusa.

Siroti moji znanci iz zbornice nisu shvatili provokaciju jer najvjerojatnije nisu znali da je taj "drugi" Jakša Kušan glavni urednik hrvatskoga emigrantskog lista „Nova Hrvatska“ u Londonu. Njima sam u drugoj prigodi objasnio tko je Ivanov bratić, a piscu već na izlasku iz zbornice tko je drugarica Smilja.

(Desetak godina poslije, kad sam ja kao autor gostovao u šibenskim školama, vidio sam drugaricu Smilju u drugoj, novoj školi. Skutrila se u kutu "manja od makova zrna", sva u strahu od moga pamćenja. Ali nisam joj ništa o onom pitanju rekao, samo sam joj pružio ruku, upitao za zdravlje, bez ikakva trijumfalizma, zadovoljan time što se Jakša u Zagrebu može slobodno družiti s bratićem Ivanom, a u Londonu se gost s Medveščaka u Smiljino vrijeme, da bi se sastao s Jakšom, morao skrivati kao Koko po Parizu.)

Pred nama je bio vikend, Kušan je ostao u gradu jer je imao još jedan sastanak, a ja sam autobusom otišao u Dubravice jer se te subote ženio jedan moj nećak. Sutradan je pisac došao po me u moju rodnu kuću. Ondje su se skupila moja braća i njihove žene, od svadbe

na seoski način ostalo je svega blaga Božjega, pa smo se u obiteljskom ozračju dobro okrijepili. Prije polaska Kušan je poželio da ga slikam s mojom majkom i šibenskim sinovcem Ivanom kojem je bilo sedam godina. Poslije je poželio i da ga slikam sa susjedovim magarcem koji se odnekud pojavio.

- Joso, kad izradiš ovu zadnju sliku, na poledini napiši da je književnik Ivan Kušan onaj desno - rekao je kroza smijeh.

Godine 1986., dok se Kušan mučio s mojim rukopisom „Kamion trubi dvaput“, po Zagrebu je urednika tražio njegov junak Ratko Milić zvani Koko kako bi mu predao rukopis svoga romana „Ljubav ili smrt“. Junak i njegov autor napokon su se našli, pa je Ivo roman pročitao i bogme ga dobro išarao. I objavljen je s crvenim ispravicima u biblioteci Vjeeverica 1987. godine. Tehnički urednik i slagar morali su se prilično potruditi da se na stranicama pojave ti isti rukopisom ispisani crveni ispravci. Bila je to zgodna i duhovita dosjetka.

Nakon tri godine, u proljeće 1988., opet smo bili u Šibeniku. Opet je Kušan imao neki posao vezan uz Festival djeteta pa me nazvao i predložio da obidemo škole na zadarskom i šibenskom području na kojima prije nije bio.

Izlet u Skradin

Na put je s nama krenula i lijepa Nadja, zagrebačka Ruskinja, s kojom je odnedavno bio u ljubavnoj vezi tijekom koje je postao Ivanuška. U vezi nastupa u školama ničega se posebno ne sjećam, što znači da je sve proteklo uobičajeno dobro, ali dobro se sjećam odličnih jadranskih liganja na ručku kod moga brata Ante i snahe Bose koji su nas srdačno ugostili u svome novom stanu na Šubićevcu.

Poslije obavljenih poslova nikamo se više nismo žurili, pa smo se prepustili onome za što je slavni putopisac Matko Peić imao omiljenu riječ - landranje. Krenuli smo za Skradin, a onda na Lozovcu

skrenuli za Skradinski buk. Ušli smo u NP Krka i zastali na rubu lozovačke zaravni, odakle puca prekrasan pogled na sutok Krke i Čikole, na zaleđe Buka, na dubravička brda na drugoj strani i uzvodno uz Čikolu, na tajanstvenu gradinu Ključ, prostor na kojem se zbivaju završna poglavlja moga romana „Gospodar od Ključa“ koji je Kušan upravo uredio i pripremio za tisak. Bio je to lijep izlet, gostima sam pokazao sva zanimljiva mjesta, pa i ona koja obični posjetitelji nikad ne upoznaju. U neko doba navukli su se tmurni oblaci, pljusnula je jaka kiša pa smo pobjegli u Skradin, u obnovljeni hotel Skradinski buk.

Kad je kiša prestala, prošli smo kroz Dubravice i nastavili neasfaltiranom cestom za Rupe te na pola puta skrenuli udesno blatnjavim puteljkom prema Visovačkom jezeru. Probili smo se nekako do Remetića, samostanskog imanja na dubravičkoj strani, i pješice došli do kapelice iznad betonskoga pristaništa. Ista takva kapelica vidjela se na miljevačkoj strani.

Krka je bila lagano namreškana i pusta, zbog nedavne kiše ni ribara nije bilo na rijeci. Iz samostana dopirala je uobičajena poslijepodnevna tišina. Tek otužno kliktanje galebova uznemirivalo je ubavu dolinu.

- Na ovoj obali proveo sam veselo djetinjstvo i kadikad tužne srednjoškolske dane - rekao sam.

- Zašto tužne? - pitala je Nadja.

- Djetinjstvo je kao svako djetinjstvo bilo veselo - odgovorio sam. - A poslije mi je bilo pretužno vidjeti i do stotinjak momaka na obje obale i tek poneku curu. “Ko je vidio kupati se gol s muškima!, govorele su majke tih cura” - oponašao sam majke mojih vršnjakinja koje su u ono vrijeme sumnjale u čednost kupaćih krpica.

U očima mojih gostiju čitao sam nevjericu.

- Kako ćemo na otok? - pitao je Kušan.

- Evo ovako - rekao sam i oba dlana savijena u trubu prinio ustima i povikao:
- Oooo oče gvardijaneee, dovezi brooo-od!

Ponovio sam to nekoliko puta s kraćim vremenskim razmacima. Bio je to zov kojim su stoljećima moji Dubravičani s desne obale, Miljevčani s lijeve i svi putnici namjernici dozivali fratre kad im je trebao prijevoz do otoka ili na drugu stranu. Kušan je bio posebno dirnut i dobro je znao što sam njemu i Nadji želio pokazati. Pravo oduševljenje nastupilo je kad se začuo zveket brodskoga lanca iz samostanske lučice, kad je pokrenut motor i kad se “Gospa Visovačka” s fratrom na krmi pojavila iza tužnih vrba na otoku. Da se umjesto brektanja brodskoga motora čulo bućkanje vesala kao u mom djetinjstvu, slika bi bila sjevremenska.

Siveričanac fra Gabrijel Tomić, meštar novaka i moj dobar znanac, lijepo nas je primio, pokazao mojim gostima sve što treba pokazati i ispričao sve što treba ispričati te nas u samostanskoj blagovaonici počastio pršutom, sirom i vinom. Umjesto vozarine koju fratri nikad ne uzimaju, u Gospinoj smo crkvi u škrabicu za milodare ubacili nekoliko novčanica.

Na povratku smo svratili u dubravički zaselak Graovo na zaravni iznad Krke i posjetili Franu Brajkovića zvanog Bičo kod kojega sam kupovao kozličice za Kušana. Frani je bilo drago što napokon upoznaje kupca svojih jarića, koji je usto i poznata osoba, pa nas je htio lijepo počastiti. Večeru smo uspjeli odbiti jer smo planirali večerati u konobi Prstaci u Skradinu. Moj je Dubravičanac bio uporan, pa smo obećali da ćemo kod njega marendati sutradan kad dođemo po kozličice.

Raskošni stolovi

Prije Skradina svratili smo i u moju rodnu kuću pozdraviti staroga oca koji je kao udovac sam živio u velikoj kući. Dobri moj prijatelj Drago Petrović zvani

Gäs, vlasnik konobe Prstaci, ugostio nas je sada zabranjenim školjkama i ostalim raznovrsnim blagom iz mora. Dok smo blagovali, iz zvučnika nam je potihlo pjevao zabranjeni pjevač Vice Vukov kojega se nigdje drugdje nije smjelo javno čuti. Drago je dobro pamtio naše kadikad oskudne studentske dane u Zadru, pa je račun uvijek bio prilagođen mojim mogućnostima. (Nažalost, taj iznimni čovjek, najzaslužniji što su Skradin, Bićine i Dubravice obranjeni, stradao je u drugoj godini rata.)

Nakon večere odvezao sam Ivu i Nadju do hotela i odvezao se kući, a sutradan kad sam po njih došao, doznao sam da sam večer prije gadno pogriješio. Ostavio sam goste ne znajući da je "brižni" noćni portir lijepo zatvorio hotel i otišao doma spavati. Uspaničeni Ivo i Nadja vratili su se u restoran na obali, a Gäs, jedini čovjek kojega su u Skradinu znali, probudio je pola Skradina da bi pronašao i pošteno izgrdio nemarnoga portira.

Kad smo došli na Graovo, Bićo je već ložio vatru. Dvije jareće mješine visjele su u dvorištu, njegova žena Ika čistila je zelenu salatu ubranu u vrtu, a uz ognjište hladio se kruh upravo ispečen ispod peke.

Nebo je bilo vedro, poslije jučerašnje kiše vidljivost izvrsna, pa smo uživali u pogledu na Velebit, Prominu, Moseć, Svilaju i Dinaru, a na jugu pogled je pucao na Prukljansko jezero i komadić mora između Prvića i Zlarina.

Uskoro je na pladnju bilo obilje ribe, najviše jegulja i linjaka, Bićin ulov u Krki. Domaćin nije štedio ni ulje ni vino po koje je često odlazio u konobu. Pridružila su nam se i njegova djeca, lijepa kći i mlađi od dvojice zgodnih sinova. Stariji je služio vojsku u Zadru. Majka Ika i kći su nas dvorile i nikako ih nismo uspjeli nagovoriti da sjednu s nama za stol. Poslije će one, govorele su. A kad je Kušan na odlasku izbrojio novac za kozličice i ponudio ga Bići, naš ga je domaćin uljudno odbio primiti, rekavši da on

nema ništa s time, da novac pripada Iki kao nagrada za njezino bavljenje kozama. Tako je nekako uspostavljena ravnoteža u odnosima muško-žensko u toj čestitoj obitelji koja nas je bogato počastila.

No tu nije bio kraj našem landranju. Na povratku u Zagreb svratili smo u selo Kruševo na Karinskom moru kod župnika fra Frane Samodola, moga prijatelja s Miljevaca. U župskoj kući, u dobrom raspoloženju, uz čašicu misnoga vina, do dva metra visoki dobroćudni fratar i ja prepričavali smo zgođe s Visovca i iz Drniša. U veselom raspoloženju dogovorili smo Nadjino katoličko krštenje baš u Kruševu kad za to dođe vrijeme, ali vrijeme je donijelo rat pa od svega nije bilo ništa.

Kroz Slavoniju

Kušanu i Nadji nije se žurilo u Zagreb jer, za razliku od mene koji sam se žurio doma, njima je kraj putovanja značio rastanak i odlazak na različite adrese, pa su me nagovorili da na Staroj karlovačkoj cesti, u gostionici Šervudska šuma, svratimo na pečenu janjetinu. Bilo je i vrijeme da nešto prigrizemo jer je davno bila Bićina marendna.

Potkraj osamdesetih i početkom devedesetih godina s Kušanom sam se intenzivno družio. Nalazili smo se na kazališnim i filmskim premijerama, na promocijama njegovih i drugih knjiga, na slavljima, ali i na pogrebima. Nekako je bivalo uobičajeno da se nas dvojica na kraju svega nađemo na piću.

Tih godina zamolio me kolega Špoljarić koji je bio referent KPK za Slavoniju da umjesto njega koji je imao druge obveze, povezem Kušana u tri škole, po jednu u Slavonskom Brodu, Đakovu i Osijeku. Na put je s nama krenula i Nadja. Obavili smo Brod, zatim Đakovo gdje nas je poslije susreta, u nekom boljem restoranu, pisac Adam Rajzl počastio čobancem koji je bio neugasivo žedan, toliko da smo u Osijeku jedva odradili obvezu.

Poslije susreta, već u sumrak, otišli smo na groblje Sv. Ane. Kušan je točno znao što traži, a Nadja i ja ne, pa smo se silno začudili kad nas je doveo na grob Jove Stanislavljevića Čaruge. Ondje smo ritualno zapalili cigaretu koja je išla od usta do usta kako je već bio običaj na grobu slavnog odmetnika. Ivo je u to vrijeme s Rajkom Grličem po više dana boravio u Slavoniji gdje su zajedno pisali scenarij za film „Čaruga“ koji će biti snimljen 1991. godine. U njemu je pisac vrlo uvjerljivo odigrao epizodnu ulogu vozača automobila iz odmetnikovih dana.

I prije filma i istoimenoga romana Kušana je zanimao slavni razbojnik koji se bio oduševljavao Oktobarskom revolucijom. Godine 1976. bila je premijera njegove komedije „Čaruga“ u Teatru u gostima. U narodu se govorilo da Čaruga pljačka i kadikad ubija samo bogate, kao da je u siromaha imao što ukrasti. On je s dvadeset i osam godina završio na vješalama, a da se bio strpio samo dva desetljeća, zaključili smo nas troje nakon popušene cigarete, mogao je ista i slična (ne)djela nekažnjeno činiti.

Bilo je još mojih i Kušanovih putovanja. U prosincu 1989. predstavili smo moj roman „Gospodar od Ključa“ u školi na Voštarnici u Zadru i u Domu boraca i omladine u Šibeniku u organizaciji Milivoja Zenića, direktora Gradske knjižnice Juraj Šižgorić. Bilo mi je stalo da se roman predstavi u ta dva grada gdje sam se školovao i gdje sam imao mnogo rođaka, prijatelja, školskih drugova i zainteresiranih čitatelja. Naravno, više od mene pozornost lokalnih medija s pravom je privukao poznati pisac za djecu kao moj promotor, što je i te kako pogodovalo boljoj prodaji knjige.

Na putu iz Zadra u Šibenik skoknuli smo do Rasline, nadajući se da ćemo u tamošnjih ribara i krivolovaca nabaviti ribu za skorašnji Badnjak, ali nismo imali sreće. Toga povijesnog 22.

prosina 1989. u kući Ane Alviž, punice jednoga mog nećaka, gledali smo uživo prijenos svrgavanja rumunjskoga Drakule i njegove okrutne družice. Mahalo se zastavama s rupom umjesto petokrake, slutilo se bolje vrijeme, a naš optimizam podgrijavała je i dobra lozovača naše domaćice.

Poslije smo gledali izvlačenje trate na obali Prukľjanskoga jezera pokraj vikendice Nikole Pulića. Dugo su dvije momčadi s kopna, svaka svojim konopcem, vukle mrežu zvanu trata po dnu jezera, u kojoj su, pokazalo se na kraju, bile samo sitne ribe. Bolje su toga dana prošli lovci u Rumunjskoj koji su u svojoj mreži imali dvije krupne ribetine.

Sutradan ujutro, na povratku u Zagreb, svratili smo u Dubravice i u kući moje sestre Nevenke, gdje je bio i otac, marendali jegulje koje smo našli na šibenskoj Peškariji. Dok se marena spremala, Kušan i ja obišli smo prijatelja Biću koji nas je počastio suhim smokvama i rakijom. (Kozlića još nije bilo jer su Ikine koze tek nedavno bile na intimnom druženju s mjesnim jarcem.)

- Prijatelji moji dragi, vi ste učeni i školovani ljudi. Šta vi mislite o svemu ovome što se sprema? Šta da mi radimo? - pitao nas je Biće zabrinut četničkim urlanjem i prijetnjama na mitinzima u Srbiji, Vojvodini, Kosovu i Crnoj Gori.

I sami zbunjeni, „učeni i školovani ljudi“ nisu zabrinutom čovjeku znali pružiti odgovor s daškom optimizma jer ni sami nisu bili optimisti. (Da je s pravom Biće bio zabrinut, pokazalo se u rujnu 1991. kad mu je u Skradinu krhotina granate probušila petu koja srećom nije bila Ahilova pa taj čovjek, dok ovo pišem, i s osamdeset godina na leđima marljivo obrađuje svoje polje.)

Jedan od mogućih odgovora na prijetnje s istoka tadašnje države dobili smo uskoro u Zagrebu od anonimnoga Zagrepčanina.

Jednoga popodneva nazvao me

Kušan i zamolio da mu pomognem promijeniti gumu na Kadetu, koju je nepoznat netko šilom ili nožem probušio u Martićevoj ulici. Poslije obavljena posla, u atelijeru u Draškovićevoj, Ivo me počastio nekim slatkasto-kiselkastim kineskim jelom koje je sam napravio.

- Znaš, Joso, koliko god mi je žao što mi je netko probušio gumu i što sam tebe morao mučiti, toliko bi mi bilo krivo da nitko od mojih mladih susjeda iz kvarta nije zabio šilo u gumu na autu beogradske registracije, iz grada odakle nam se prijeti ratom - rekao je u šali.

Kupnja u Grazu

Da objasnim, prvi vlasnik auta, brat Helene Buljan, živio je u Beogradu i Kadett je još glasio na njegovo ime. Taj sam auto u godini demokratskih promjena kupio od Kušana na vjeru. Trošio je malo i to dizel-gorivo, a moj dvije godine stari Jugo 55 jedva sam uvalio nekom Jehovinu svjedoku u Zadru. Ostatak sam platio kroz nekoliko mjeseci; bilo je tada nešto honorara, putovao sam s Horvatićem u Njemačku, a i nagrada I. B. Mažuranić dobro mi je sjela. Važno je bilo da me je Kušan pričekao, ali i da je on spadao među one ljude od kojih se može kupiti rabljeni auto. (Taj sam auto vozio deset godina, poslije sam ga prodao najmlađem bratu koji ga je vozio trinaest godina, a sada je parkiran pod našom murvom u Dubravicama i bez pločica služi nam za odlazak u polje.)

Primopredaja je obavljena u Grazu, gdje smo se Kušan, Daniel i ja odvezli Kadettom i odsjeli u nekom hotelu na rubu grada. Večerali smo u kineskom restoranu, ja sam odmah odustao od štapića, a Daniel je prije večere dao prednost McDonald'su koji je strpljivo čekao vizu za ulazak u Hrvatsku.

Sutradan je Kušan otišao u Opelov salon, izabrao auto, uzeo predračun,

skoknuo do banke i nova Vectra je bila njegova. Zbilja je bio grozan taj kapitalizam! Što bi dali Austrijanci da su imali priliku čekati po nekoliko mjeseci na isporuku unaprijed plaćenog auta kao što sam ja čekao spomenuti Jugo 55!?

Iste te predratne godine potkraj travnja rodio se moj mlađi sin Stjepan. Kad su Ana i Stjepan došli iz Petrove, Kušan i Nadja pridružili su se našem slavlju na Jarunu. Stjepan će se svojoj budućoj djeci moći pohvaliti da mu je slavni hrvatski pisac tom prigodom darovao zlatnik s vlastoručnom posvetom u kutijici.

Na vrhuncu srpske agresije u rujnu 1991., Kušan je maloljetnoga sina Daniela otpratio u London gdje je nastavio gimnazijsko školovanje. Odanle me tri puta nazvao, prvi put sa zabrinjavajućom viješću koju je prenio BBC, da iz Beograda prema Hrvatskoj kreće dugačka kolona tenkova; drugi put mi je euforično javio da je na istoj televiziji vidio rušenje srpskih zrakoplova i ono glasovito "Obadva, obadva, oba su pala!" hrvatskoga vojnika, Primoštenca Gaćine, što sam ja vidio tek u trećem Dnevniku; treći put me nazvao potkraj svoga boravka u Londonu i zamolio da dođem po njega u Graz, jer na Pleso nisu slijetali zrakoplovi. Ne da dođem po njega, jer on bi mogao doći i autobusom, nego da dođem po desetak većih kutija sa skupocjenim lijekovima za Hrvatsku vojsku, koje su prikupili hrvatski liječnici u Londonu.

U hotelu na rubu štajerskoga grada, u kojem smo godinu prije bili Ivo, Daniel i ja, uz pisca bila je Nadja koja je dan prije stigla autobusom. Iznijeli smo kutije iz sobe, dugo se mučili da ih složimo u prtljažnik, na zadnje sjedalo i suvozaču pod noge i u krilo. Vitka Nadja nekako se stisnula između kutija nadajući se da u vožnji neće poginuti prignječena lijekovima.

I slovenskim i hrvatskim carinicima rekli smo istinu, da vozimo lijekove

za Hrvatsku vojsku. Nije bilo nikakvih problema. U Zagrebu smo odvezli Nadju na njezinu adresu, a onda na Medveščaku pretovarili kutije u Vectru.

Lijekovi za ranjenike

Sutradan je Kušan po nečijem napatku odvezao lijekove u skladište u nedovršenoj bolnici u Blatu. Vratio se razočaran ravnodušnošću zaduženih ljudi koji su skupocjene i dragocjene lijekove, među ostalim i za zaustavljanje krvarenja, nesumnjivo jako potrebne ranjenicima, oko kojih se toliko namučio i naplaćao taksa i taksija od Londona do Graza, jednostavno složili na hrpu kao da je riječ o kutijama s deterđentima. Držao je to uvredljivim i za hrvatske liječnike koji su po Londonu prikupljali donaciju. (Na božićnom domjenku u DHK potkraj 2015. godine, prišao sam pjesniku i liječniku dr. Dragi Štambuku, objasnio mu što i o kome pišem, te sam ga pitao sjeća li se ovoga događaja jer je u to vrijeme i on bio liječnik u Londonu. Bilo je više takvih donacija, odgovorio mi je, ali te koju je odvezao Kušan nije se sjećao. Upravo zato zabilježio sam ovaj događaj, ne zbog moga neznatnog doprinosa u obliku pola spremnika dizel-goriva, nego zbog Kušana koji to vjerojatno nigdje nije zapisao.)

Potkraj studenoga 1991., kad smo se već gorko bili navikli na rat i svakodnevna stradanja, u Zvečki smo se našli Kušan, Tito Bilopavlović i ja. Vukovar nas je još bolio, ali smo ipak nešto vedrije gledali na budućnost jer je srpski agresor bio zaustavljen, a u zapadnoj Slavoniji padala su jedno za drugim njegova uporišta. U zadarskom i šibenskom zaleđu crta razdvajanja se stabilizirala, nitko od mojih pod oružjem i bez oružja nije poginuo, Skradin, Bićine i Dubravice bili su obranjeni. I baš u takvom raspoloženju pridružio nam se jedan mladić, Titov znanac. Da nam nije pokazao, ne bismo primije-

tili da na lijevoj ruci i desnoj nozi ima proteze. To nas je strašno zaboljelo.

Vjerojatno pod utjecajem te slike počeli smo govoriti o snovima. Svatko je iznio svoja iskustva.

- Što se mene tiče, nešto mi se čudno događa - započeo sam svoju priču. - Kad sam bio mali, u zimskim večerima, nakon slušanja strašnih priča o vilama, vješticama i vukodlacima, ta su mi se mitska bića još jezovitija javljala u snu. Da bih ih se oslobodio, uvježbao sam se da se u najgorem trenutku sjetim da je to samo san, i to bi me probudilo. Sada kad bijesni rat, kad su, među ostalim, i svi moji bližnji u opasnosti, ja sanjam samo idilične mirnodopske snove, i baš kad mi je najljepše, ona uvježbanost automatski proradi i ja se u snu sjetim da je to samo san i probudim se sav nesretan u ovim ratnim grozotama.

- Eto ti priče! - rekao je Kušan. - Sjedi i napiši!

Sjeo sam, napisao priču „Muke sa snovima“, poslao u „Večernji list“, bila je objavljena 8. prosinca i od nje nisam ništa posebno očekivao. Veselio sam se što je tiskana i što sam dobio pristojan honorar za priču koja je zapravo bila moja katarza.

Novu 1992. dočekali su Ivo i Nadja u našem domu na Jarunu. Njih su dvoje prije toga bili u Grazu, odakle su donijeli nešto delicija, petarde i vatromet. Žena i ja smo s naše strane pribavili odojka, sarme i vino. Bili smo euforični s razlogom. Pripremalo se primirje, Island, Vatikan, baltičke zemlje, Ukrajina, Slovenija i Njemačka s odgodom priznale su Hrvatsku, a najavljeno je priznanje i ostalih zemalja članica Europske zajednice za 15. siječnja.

Jeli smo, pili, pucali iz moje kratke cijevi (duga je bila na bojišnici kod Šibenika), Ivo je sišao na ulicu i ispljivao rakete i petarde, uveseljavajući svoje mlade čitatelje na balkonima. Vjerovali smo tada da će primirje

potrajati i da će se Hrvatska osloboditi bez novih žrtava, ali snovi su ipak bili samo snovi.

Prva nagrada

U svibnju sljedeće godine dobio sam Prvu nagradu „Večernjega lista“ za onu kratku priču. Događaj je imao velik odjek, imao sam intervju na cijeloj stranici u „Večernjaku“, bilo je javljanje uživo iz hotela Palace u podnevnom Dnevniku, a izvješće u večernjem na Hrvatskoj televiziji. Bio je uobičajeno raskošan domjenak u hotelu, mnoštvo znanih i neznanih, čestitke... Kad o tome danas razmišljam, kad se ta i druge nagrade jedva spomenu u medijima, osjećam se povlaštenim što sam s dobitnicima druge i treće nagrade bio glavna vijest iz kulture toga ratnog dana. Kadikad se osjećam i ratnim dobitnikom. U razgovoru za „Večernji list“ rekao sam sljedeću misao i ponovio je više puta na drugim mjestima:

- Izbio je rat, napisao sam priču i dobio nagradu. Volio bih da nisam dobio nagradu, da nisam napisao priču i da nije bilo rata.

U tome sam bio bez ostatka iskren iako mi je pristojan iznos nagrade i te kako bio potreban. Osim mojih najbližih, nagradi se najviše radovao Ivan Kušan koji nije imao nikakve veze s odlukom žirija, ali jest s nastankom priče i na tome sam mu zahvalan.

U toj istoj godini objavljena je u Hitu neobična Kušanova knjiga pod naslovom „100 najvećih rupa“. Bio sam u tijeku kad je knjiga nastajala i nisam kao mnogi bio iznenađen njezinim sadržajem kao što je bio zaprepašten ravnatelj jedne naše otočne osnovne škole. Kupio čovjek za nagradu učenicima više primjeraka najnovije knjige popularnoga pisca za djecu i umalo pao u nesvijest kad je u knjizi umjesto Koka našao sto najvećih rupa u književnosti, ono što su književnici od autora „Mahabharate“ do Camusa,

zbog cenzure i autocenzure, svojevolumeno ili protiv svoje volje, jednostavno zaobilazili. Nasuprot takvima, Henry Miller je posve čedno predstavljen jednim ulomkom iz „Jarčeve obratnice“. Knjiga je od Predruplja (Predgovora) do zadnje stranice beskrajno duhovita, uključujući urnebesne podrupke (fusnote).

Prva i druga bolest

O Kušanu je među kolegama i znancima kružila jedna anegdota. Nikad ga nisam pitao je li istinita, a bila je u vezi s drugim mišljenjem u medicini. Prema toj anegdoti piscu su svi njegovi zagrebački liječnici zabranjivali alkohol, pa je u Ljubljani potražio drugo mišljenje i doznao od jednoga tamošnjeg specijalista da smije piti i toga se mišljenja ubuduće držao.

Kad bih mu se potužio na svoj povišeni tlak, koji me nakon četrdesete znao zaljuljati iako nije bio prevelik, Kušan bi odmahnuo rukom i „pohvalio se“ svojim koji je kadikad bio dvostruko viši od normalnoga. Napadao ga je i giht, moja sadašnja bolest, ali po svemu ostalom pisac je bio zdrav i redovito je s prijateljima igrao tenis, sve do nesretnoga 14. listopada 1994. kada ga je pogodio moždani udar, odnosno mozgovni, kako bi se o toj bolesti da je bio živ izrazio njegov otac Jakša. O Ivinoj bolesti me obavijestila Nadja i ja sam pohitao u bolnicu u Vinogradskoj ulici. Bio je u sobi s jednim visokim mladićem, sinom mojih dobrih znanaca iz Drniša. Vijest o bolesti me rastužila, ali razveselilo me što na prvi pogled nije ostavila velikih posljedica. Samo mu je govor bio ponešto otežan.

Nakon „prve bolesti“, kako ju je nazvao, Kušan se toliko oporavio da je čak putovao u Sarajevo, Šibenik, Zadar i u daleku Argentinu odakle mi se javio razglednicom. Što je najvažnije, mogao je pisati. Ali nakon nekoliko podnošljivih godina, nastupila je „druga bolest“.

Bio je to početak kalvarije velikoga dječjeg pisca, najboljega kojega smo imali.

I prvu i drugu bolest koja je Kušanu oduzela radost pokretnosti i otvorenoga prostora opisao je s mnogo gorčine u knjizi „Zubi na ošitu“ (Mozaik knjiga, 2001.). U prvim godinama njegovih bolesti posjećivao sam ga u bolnicama, privatnim lječilištima i toplicama, kad god bi mi Nadja javila gdje je. Moje posjete spominje u knjizi na nekoliko mjesta. Sjetio se i moga bakalara i crnoga rižota, ali tako da bi se moglo pomisliti da sam mu jednom donio bakalar, a drugi put crni rižot. Kad je već to spomenuo, moram reći pravu istinu. Za jednoga posjeta u Krapinskim Toplicama, prisjetivši se one potrage za bakalarom u Splitu, dogovorili smo se da ću mu Badnjak 1994. uljepšati jelom koje sigurno neće imati na jelovniku.

Crni rižot i bakalar tako sam pripremio za prijevoz da je vruć stigao u Toplice. Na cesti je bilo ugažena snijega, bilo je snijega i na bregima, našla se i boca moje plavine, ondje je bila i Nadja pa smo u tijesnoj sobici za malim stolom proveli dio Badnjaka, uživajući u rižotu i dobrom bakalaru koji više nije bio ideološki obilježen.

Kad se Ivo s Nadjom preselio u kupljeni stan na Novoj Vesi, zamijenivši dvije adrese, onu u Draškovićevoj i na Medveščaku jednom, zajedničkom, naši su se susreti prorijedili jer sam poštivao privatnost njihova doma. Kad sam jednom u njihovoj kuhinji vidio izložene svoje razglednice, javljao sam mu se kad god bih bio na zanimljivu putovanje. Putovanja je, nažalost, bilo malo, pa su i razglednice bile rijetke.

Iz toga vremena između dviju bolesti sjećam se i jednoga događaja koji me bio razveselio. Pred Božić stigla mi je pošiljka vina iz Dubravica. Napunio sam nekoliko boca idealne mješavine plavine i babića i između blagdana ponio ih na Novu Ves. Nakon čestitanja, Ivo mi se

u šali pohvalio da su on i Nadja upravo pozvani na Medveščak i da će za dar Heleni Buljan ponijeti moje vino koje je otprije voljela.

Pomirba Medveščaka i Nove Vesi

Pomirba Medveščaka i Nove Vesi otklonila mi je trajnu neugodu. Stjecajem okolnosti, poslovnih i privatnih, bio sam kadikad jatak strastvenoj, tajnoj Ivinoj ljubavi (o kojoj su svi kojih se to najizravnije ticalo i tako sve znali), što je bilo u sukobu s mojim konzervativizmom. Ali za razliku od nekih njegovih mnogo bližih prijatelja, nisam se u to petljao niti smo Ivo i ja bili toliki intimusi da bismo o tome razgovarali. Samo sam ga jednom upitao zar mu stanovanje na dvije adrese i sve što uz to ide nije previše složeno. Pritom sam mislio na njegov tadašnji dnevni život između dvije adrese, najčešće vani, po restoranima i kafićima u kvartu oko Draškovićeve, što je bilo i skupo i nezdravo. (Oni koji su se družili u to vrijeme s Ivom i Nadjom znat će na što mislim.) Bilo je to Ivino iščašenje iz prijašnjega redovnog i urednog života, u kojem je bilo mjesta i vremena za koji mjesec “čišćenja” od pića, kao i za večernje i jutarnje šetnje s kujicom Nikom. Odgovorio mi je da je cijeli dotadašnji život živio s nekim obzirima, da mu ih je dosta, da mu Nadja u svemu odgovara i da se novoj ljubavi bez ostatka predaje. To sam ubuduće poštivao, a i on je, uvjeren sam, poštivao što sam uvažio njegove riječi.

Ivan Kušan i kao pisac i kao osoba bio je omiljen čovjek. Voljela su ga djeca, njegovi najvjerniji čitatelji, poštivali učitelji, voljeli kolege pisci, znanci i prijatelji. Kad je o njemu riječ, hrvatski pisci za djecu uglavnom nisu pokazivali uobičajeni hrvatski jal. Svi smo znali da je on najbolji, najduhovitiji, nenadmašan u građenju uzbudljive i napete fabule. Jedino smo se razlikovali u ocjenama koja je od njegovih knjiga najbolja. Svatko ima svoga favorita. Što se mene tiče,

nakon svake pročitane od prvih sedam, činilo mi se da je upravo zadnja pročitana najbolja. Nešto sam kritičniji prema romanu „Ljubav ili smrt“, ali njega, kako je poznato, i tako nije napisao Kušan nego njegov junak. Ni Kokov boravak u Kninu nije me se osobito dojmio.

Kušan je bio veliki hedonist, sladokusac, dobar kuhar i uopće uživatelj u dobrim jelima i pićima. Od njega sam koješta naučio o gastronomiji, dobrim i poznatim vinima i skupim žesticama, ali rijetko sam imao prigodu naučeno iskoristiti pa sam sve zaboravio. Pribivao sam predstavljanju njegova „Bontona“ na videokaseti u današnjem hotelu Westin. Glumci na filmu su me uvjerali da smo po bontonu u kući oduvijek ispravno jeli veću ribu - uz pomoć komadića kruha i vilice. A srdele, incune, gavune, ribice iz mora, i uklejeve iz Krke, kojima se „Bonton“ ne bavi, i tako uzmeš za repić i - cap.

Jednom prigodom, nakon gostovanja u školi u Kušanovoj koju je davno pohađao, Kušan me poveo kvartom svoga djetinjstva, poprištem zbivanja nekoliko njegovih romana. Bili smo i u njegovu nekadašnjem stanu u Banjavčičevoj, u kojem nas je gostoljubivo dočekao njegov tadašnji stanar, pjesnik Slavko Mihalić.

Stotine prijevoda

Družeći se s Kušanom upoznao sam cijeli niz značajnih ljudi s područja književnosti, kazališta, filma i kulture uopće. Pribivao sam pretpremijerama u kazalištu i prvim zatvorenim projekcijama filmova za izabranu publiku. Osjećao sam se povlaštenim što sam mogao vidjeti Papićev film „Život sa stricem“ prije nego je stigao u kinodvorane. Poticao je Ivo mlađe pisce koji će dostojno zamijeniti njegov naraštaj. Kad je postao predavač na Akademiji za kazalište i film, hvalio mi je vrlo talentiranoga studenta dramaturgije. Vrijeme će pokazati da je vrlo dobro procijenio.

Daroviti student postao je s vremenom popularni pisac Miro Gavran, ozbiljni i nenamjerni takmac učitelju po broju prevedenih knjiga.

Evo zanimljive teme za buduće istraživače: na koje su sve svjetske, velike, manje i najmanje jezike prevedene Kušanove knjige za djecu. Sjećam se kad mi je na Novoj Vesi pokazao svoj roman „Zagonetni dječak“ preveden na neki zagonetni slavenski jezik. Pogađajući o kojem je jeziku riječ, nabrajao sam slavenske latinične jezike, a Kušan je klimnuo glavom tek kad sam bubnuo - lužičkosrpski.

Kad je riječ o prijevodima njegovih knjiga, pričao mi je da je za američkoga izdavača u romanu „Uzbuna na Zeleonom vrhu“ morao izmijeniti početak cijeloga zapleta koji započinje trovanjem pasa, što mladi američki čitatelji ne bi mogli prihvatiti.

Nesumnjivo je da sam spadao u širi krug Kušanovih prijatelja, a poštivao sam sve one koji su mu bili bliži nego ja. Zbog toga nisam najoštrije odgovorio Zlatku Crnkoviću, njegovu prijatelju iz djetinjstva, kad me nepotrebno i bezrazložno napao u „Večernjem listu“, što je već poznato čitateljima „Sputnika“. Zbog njihova dugovječnog prijateljstva, pružio sam Crnkoviću ruku u jednoj prigodi, a što sigurno ne bih da nije bio Ivin prijatelj.

Kušan je svom prijatelju kao uglednom uredniku najviše zamjerao što je u Hitu lansirao Momu Kapora, velikoga foliranta, poslije osvjedočenoga četnika, koji je u Hrvatskoj, zahvaljujući Znanju, bio vrlo popularan, pa je njegov beogradski ulični govor uvelike kontaminirao hrvatski, najviše zagrebački ulični jezik (buraz, rasturati, tulumu, pićence, cipeliške, fore, fazoni, furke, žurke, curke itd.). S druge strane, taj doista veliki urednik u čijem sam izboru naslova i sam uživao, odbio je objaviti velikoga srpskog pisca Danila Kiša, što mu je Kušan uzimao za neoprostiv grijeh.

Ivan Kušan je bio poliglot i svjetski putnik. Kad bi ga djeca u školama pitala, odgovorio bi da zna dobro ruski, francuski i engleski. I s tih je jezika prevodio, a dobro je govorio i njemački, talijanski i španjolski, što obično ne bi spomenuo. Volio je ruski jezik i ruske pisce, a nije volio Sovjete jer su gurnuli u zapećak njegova ljubimca Dostojevskog. Volio je Pariz i često je u njemu boravio. S Antunom Šoljanom krenuo je jednom na gastronomsko putovanje "po Europama". Pričao mi je da su zadnje novce potrošili u nekom restoranu u Italiji i kući došli bez prebijena novčića. Putovanje bi im kraće trajalo da Šoljan, znalac jezika kao i Kušan, nije velemajestorski izluđivao konobare i obere svojim beskrajnim pritužbama na jelo, piće i uslugu - uvijek uspješno i novčano isplativo.

Prijateljvao je s raznim stranim piscima, ponajprije s Ephraimom Kishonom, i družio se s Raymondom Carverom mnogo prije nego je stekao svjetsku slavu. Mogućnost čitanja u originalu skraćivala je vrijeme za objavu poznatih svjetskih pisaca u biblioteci Hit junior koju je uređivao, a koja je opet potakla hrvatske pisce da za nju pišu.

Ne krijem da sam od Kušana koješta naučio i o književnosti, jeziku i pisanju. Samo jednom sam mu imao prigodu uzvratiti jednom sitnicom, i to kad je pisao komediju „Balvansko kolo“ prema djelu „Kolo“ austrijskoga pisca Artura Schnitzlera. Gradsko kazalište Komedija je naručilo tu komediju, ali je nije nikad izvelo. Ne vjerujem da je razlog bio što je jedan lik, mojom zaslugom, govorio kao tipični "Šibenčanin".

Odlazak u usamljenost

Bio sam i na Kušanovoj izložbi u Knjižnici S. S. Kranjčević, koja me uvjerila da bi Ivo kao akademski slikar bio jednako uspješan, da se od dva dara koja mu je Bog dao, nije opredijelio za književnost koja mu je na kraju pribavila zasluženo članstvo u HAZU.

Teška "druga bolest" izvrgla je Ivana Kušana jobovskim patnjama, fizički ga udaljila s gradskih ulica, popularnih mjesta, kulturne scene i odvela u posljednjim godinama života u osamljenost privatnoga lječilišta. I tu zastajem, jer Ivu želim pamtit i onakvog kakav je bio dok je mogao uživati u svim životnim radostima, uvijek otvoren prema znancima, kolegama i prijateljima. Pamtim ga i kao brižna oca kojemu je uvijek najbliže srcu bio njegov sin Daniel, baš onako kako je on kao jedina bio drag svojim roditeljima, što se najbolje vidi iz autoironičnih autobiografskih knjiga „Prerušeni prosjak“ i „Nasljednik indijskoga cara“.

I taman kad sam mislio prethodnom rečenicom završiti prisjećanje na jednoga od tri meni najdraža suputnika (ostala dvojica su Nikola Pulić i Dubravko Horvatić), čuo sam vijest da je u dubokoj starosti umrla Renata Horvat rođena Jensesky. Bio sam više puta u njezinoj kući na Medveščaku 54 dok je na njoj pisalo „Ulica Moše Pijade 114“. Njezin muž Joža Horvat, iako se nije baš slagao s puncem, "klasnim neprijateljem", uz pomoć svojih veza sačuvao je od nacionalizacije njezovu kuću s tri velika stana. Dva stana je poslije prodao da pokrije troškove svojih putovanja svjetskim morima. Najgornji i najmanji stan, a opet dostatno velik, prodao je piscu Ivanu Kušanu.

Jednom prigodom, dok smo u podrumu te kuće prelijevali u butelje crno vino koje je kupio u moga oca, Ivo mi je ispričao kako su on i Antun Šoljan nakon sloma hrvatskoga proljeća, u strahu da će ga Partija uništiti, skrili zapisnik s glasovite poslijeratne sjednice Časnoga suda DKH na kojoj su partizanski komesari Zdenko Štambuk i Joža Horvat čitali osude pisaca za djelovanje u vrijeme NDH.

Ona vijest govorila je i da je Renata Horvat autorska prava svoga muža ostavila Hrvatskom društvu pisaca, odcijepljenom od Društva hrvatskih književnika.

Niko kao Barun

Šaljive priče ilustriram karikaturnije, crtanofilmski, a ozbiljnijim temama pristupam realističnijim crtežom. Obično u knjigama, osim naslovnice, ima 10-tak crno-bijelih ilustracija koje nastojim lijepo rasporediti da između ne bude prevelikih razmaka te da budu zastupljeni svi važni likovi, kaže Barun

**Snježana
BABIĆ VIŠNJIĆ**

Priču o nekome možemo započeti navodeći podatke iz njegove biografije ili pak oslanjajući se na onu staru da djela govore više od riječi te jednostavno nabrojiti i pokazati što je sve napravio. No možemo je započeti i neočekivanim susretom na stranicama jednog političkog dnevnika, što je definitivno neuobičajen način upoznavanja s čovjekom koji oblikuje likove iz književnosti namijenjene djeci pa tako posredno i stvara slike njihova djetinjstva. U jednom neobičnom trenutku u vremenu kad se činilo da je sve moguće, pa i to da prostor namijenjen ozbiljnim političkim događajima, politički dnevnik Vjesnik, ima među svojim stranicama svaki dan stranicu posvećenu djeci, gotovo utopistička ideja je zaživjela i našla svoje podupiratelje u autorici ovog teksta, koja je svaki dan pisala priču za djecu i slala je dan prije izlaska ilustratoru kako bi imao vremena do drugog dana tu istu priču ilustrirati. Vrlo je to neobičan ritam za jednog ilustratora koji, često ovisni o inspiraciji, teško hvataju korak s dnevnonovinarskim rokovima.

- Bio mi je to dnevni ritual – rekao je jednom – ustao bih rano, popio kavu i naslikao ilustraciju za priču o čarobnom šeširu, a potom bi mi tek negdje oko osam sati, započinjao radni dan s obvezama koje se

moraju napraviti.

I takav je ritam zadržao gotovo 200 dana, koliko su izlazile te priče u kontinuitetu.

Igrom slučajnosti, ako u njih vjerujete, moj prvi roman koji je ilustrirao u Moziku knjiga, „Mali krapinski pračovjek Babu“ nadovezao se, doduše s vremenskim odmakom, na njegov rad na stripu Krapinjonci, i tako je opet zaplovio svijetom koji je već upoznao i posegnuo za vizualnim „rekvizitima“ koji su nedvojbeno oslikavali doba i prostore u kojima su živjeli prvi ljudi prije nego što su počeli bilježiti svoju povijest i stvarati kulturu. No osim što se odlično snalazi u svim vremenskim procjepima u koje ga autori zapute, odlično se nalazi i u sadašnjosti, što dokazuje knjigama koje je ilustrirao u Mozaiku knjiga među kojima su i mnogi romani Mire Gavrana, Sanje Pilić, Julijane Matanović, Nives Madunić Barišić, Vjekoslave Huljić, Pere Kvesića, Pavla Pavličića, Hrvoja Kovačevića, Mladena Kopjara, Mladena Kušeca,

”

Volim crtati različitim stilovima, a sama priča mi sugerira koji stil primijeniti

Samoborski karneval mnogo je šareniji zbog njegovih velikih panoa koji ga krase i na kojima komentira aktualne događaje kao dugogodišnji likovni urednik i voditelj dekoracija tog fašnika

Božidara Prosenjaka, Zvonimira Baloga, Sonje Zubović, Dubravka Jelačića Bužimskog, Siniše Cmrka te klasika kao što su Mato Lovrak, Ivana Brlić Mažuranić i Ela Peroci. Zato se posve sigurno u mnogim malenim glavicama slike Nike Baruna stapaju s onima koje su izazvale riječi naših lektirnih pisaca.

Iz daljnih suradnji koje su nam se, opet slučajno, nanizale, postalo mi je jasno zašto se kaže da slika govori tisuću riječi. Ilustracija prestaje biti nadopuna slici ili zgodan intermezzo na kojem će najmlađi predahnuti od gustih redaka teksta i postaje pravim portalom u svijet mašte, ili još bolje, prostorom u kojem se riječi i slika pretapaju u nešto živo i opipljivo što struji prema čitatelju – u dojam koji ostaje dugo nakon čitanja knjige. Niko Barun pokazuje kako iščekivanje ilustracija djela koje ste napisali može biti napeto i uzbudljivo, gotovo kao i trenutak u kojem prvi put vidite otisnut svoj rukopis. A kad osjetite trnce pri prvom pregledavanju ilustracija, uplašite se da vam je ilustrator toliko ušao pod kožu da vam čita i misli. Nešto takvo dogodilo se i ove godine na „Andautoncu“, romanu o dječaku koji odrasta u rimskoj Andautoniji. Likovi opisani crnim slovima na bjelini papira uskrasnili su i njihove je oči Barun umjerio prema nama. Oči u oči s prošlošću s kojom živimo iako je ne vidimo, ali Barun je uvijek

nekako vidi. Kao paralelnu stvarnost koja teče tik uz nas. O tome kako postiže takav dojam, majstor kista kaže:

- Ilustriranje knjiga radim tako da čitajući tekst pišem bitne zabilješke o likovima, mjestu i vremenu radnje jer nastojim dosljedno slijediti priču i to je, po meni, bit ilustracije. Često sam u kontaktu s autorima priče kako bih dobio još neke konkretnije upute - naročito o likovima.

I baš zbog toga podaci poput onoga da je rođen 1965. u Livnu, te da je u posljednjih desetak godina, prema vlastitoj procjeni, objavio više od 1000 ilustracija i oko 800 stranica stripa u svim vodećim izdavačkim kućama u zemlji i inozemstvu, da je ilustrirao osamdesetak knjiga, slikovnica i udžbenika, te mnoge časopise, novine, portale i reklamne materijale, neće reći mnogo o njemu. Osim toga je i autor i crtač osam strip-albuma, priča i serijala kao što su „Pipo“, „Krapinjonci“, „Netovci“, „Mala povijest novca“, „Janica“, „Stepinac“, „Junior & Geo“, „Sparks“, „Vikinzi“ i dr. Autor je i pet albuma karikatura nogometaša, a radio je i na crtanim filmovima.

- Volim crtati različitim stilovima, a sama priča mi sugerira koji stil primijeniti. Šaljive priče ilustriram karikaturnije, crtanim filmski, a ozbiljni-

jim temama pristupam realističnijim crtežom. Obično u knjigama, osim naslovnice, ima 10-tak crno-bijelih ilustracija koje nastojim lijepo rasporediti da između ne bude prevelikih razmaka te da budu zastupljeni svi važni likovi i ključni momenti priče – kaže ilustrator.

Možemo tome dodati i da je Samoborski karneval slikovitiji zbog njegovih velikih panoa koji ga krasi i na kojima komentira aktualan događaje kao dugogodišnji likovni urednik i voditelj dekoracija tog faš-

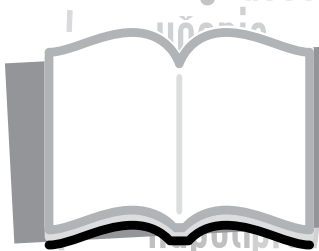
nika, kao i to da je i profesor Baltazar na neko vrijeme ponovno oživio pod Barunovim perom koje kao da je izašlo iz čudesnog stroja slavnog profesora.

Živi i radi u Samoboru na adresi Stjepana Držislava 7, koju sretno dijeli sa suprugom i četvero djece, obično navede u svojoj biografiji. Možda priča o Niki Barunu i nije popunila zadanih 1000 riječi, ali nije ni trebala jer su njegove ilustracije mnogo rječitije. Stoga, uživajte u njima bez zadržke.

Baš sam hepi

Sanja Pilić

UČITELJI UČE OD UČENIKA

Zenski sam zaja koncentraciju platof Dinka
Ivanu radionici pričekali informacijsko knjige DNECU
prezime Knjižnica stvaralašiva imenom davnine Kuća
mudrosti razumiju Brlic-Mazuranic nerazumijevanje Vrijedi češće
odnosima KREATIVNOG napomenuti pripovjedačainova spominjali medijsko odraslinih Dječ
pokazala izvršno najstarijim pereca zadanih RADIONICE
uloga dvostruko izgo snosobnost
prijeci Ljepote prihvatila azali jrediniškolski velikoj citali
kulturno Prica naprosječnu posljedica romanu
Mazuranic međusobno čitaju cjelozivotnog dovrše
trebalo radnje obitelji uvažavanje izabrала Miris preštitrada
vremena učenike Simunovića djeca Ivanom izdanjem Zapitajmo
počeli pričati prijedlog knjižničnih

DJEČJE RADIONICE - Priče iz davnine

Kako prijeći na 'ti' s Ivanom Brlić Mažuranić

Vratilo nam se doba klanjanja zlatnom teletu u drugom ruhu, a s istim žarom. Nije li to loša klima za cvjetanje Ivanininih osam prekrasnih cvjetova u proljećima naših novih naraštaja kad počinju druženje s knjigom? S rijetkim i osjetljivim cvijećem postupa se nježno i s razumijevanjem

**Snježana
GRKOVIĆ-JANOVIĆ**

Na kraju svog radnog vijeka, u razdoblju između 1973. i 1990. godine, vodila sam tri dječje radionice - u Kaštel Sućurcu, Kaštel Starom i u splitskoj mjesnoj zajednici Kman. Dolaskom turbulentnih vremena i drugih neizbježnih prioriteta, njihov je rad prestao i nikad se više nije obnovio. Otišla sam u mirovinu 1991. godine. Ostale su bilješke, odlomci radnog dnevnika i najljepše uspomene...

Na poziv uredništva časopisa *Književnost i dijete*, pokušavam sabrati ono što je bilo vrijedno u primjeni grupnog rada s djecom - učenicima osnovne škole.

Rani pristup

Radionice su bile sastavni dio ranog pristupa djeci čiji su obiteljski, ekonomski, često i zdravstveni uvjeti stvarali rizičnu situaciju za razvoj djeteta. O tome su nam govori-le vrijedne suradnice, učiteljice u osnovnim školama, pri kojima je, jednom u tjednu, radio stručni tim (psiholog, pedagog škole, defektolog, socijalni radnik, psihijatar, vanjski suradnik) kao ispružena ruka Centra

za socijalni rad Split. Članovi tima bili su zaposleni u ustanovama dječje zaštite, domovima za djecu bez roditelja, ustanovi za odgoj i obrazovanje, ustanovi za djecu s posebnim potrebama, Dispanzeru za dječju psihohigijenu, dječjem vrtiću, centru za socijalni rad. Centar, kao općinska služba, bio je inicijator osnivanja savjetovališta za roditelje i pratećih dječjih radionica. Tada smo vjerovali da je to samo početak sveobuhvatnoga preventivnog programa u svim osnovnim školama splitske općine (Kaštela su još bila njen dio). Bio je to dobar početak, ali i kraj sjajna rada s djecom i za djecu. Općenite nepovoljne političke i društvene okolnosti na rubu rata, početkom devedesetih godina, nametnule su druge hitnije potrebe i prioritete.

Članovi tima dolazili su u škole u kojima je pedagog organizirao njihov rad između jutarnje i poslijepodnevne školske smjene, u školskoj knjižnici ili u tiskovnoj sobi. Smatrali smo da se rad mora obavljati u školi, a ne u prostorijama specijalističkih ustanova. Treba doći djetetu i roditeljima, a ne da oni dolaze k nama. Samo su tri pedagoginje radile u sklopu svojega redovnog stručnog posla u školama. Ostali članovi tima bili su dobrovoljci i, prve dvije godine,

radili besplatno, uz suglasnost svojih ustanova. Kad je njihov rad postao poznat i priznat, i njima je omogućeno da se uklope u plaćene radne sate na primarnom radnom mjestu.

Bilo mi je zadovoljstvo da osmislim koncept i razradu programa rada tih savjetovaništa i radionica, što se usavršavalo i dopunjavalo stjecanjem iskustva. Istodobno sam bila redovni član sva tri tima kao socijalna radnica.

Nenametljivo praćenje

Ovdje će biti riječi o iskustvima i sjećanjima u vezi s grupnim radom u radionicama. Teoretska podloga za ovakav izvaninstitucionalni rad bila je knjiga američke autorice Gisele Konopke „Socijalni grupni rad“ (*The social group work*).

Sastav grupe (dvadesetak učenika): djecu kojima smo se željeli baviti, predlagali su učitelji trećega i četvrtog razreda osnovne škole. Učitelji su bili motivirani da rano otkriju djecu koja slabije napreduju u školskom radu, često izostaju s nastave, upozoravaju na sebe blažim poremećajem ponašanja, čiji se roditelji (češće otac) ne odzivaju pozivu, a majke ne nazoče roditeljskim sastancima. U drugom razredu provedena je prethodna opservacija i dijagnostika učenika, u vezi s problemom, nenametljivo, uz upoznavanje obiteljskog života i stjecanja povjerenja roditelja. Zabrinutost učiteljice za učenika, njezina suradnja, inicira početak takvog rada u školi. Među tako probrane kandidate za grupu, čije smo roditelje i obiteljske uvjete već bili upoznali, uključivali smo u radionicu i nekoliko učenika iste dobi kojima nije trebala nikakva dodatna pomoć, tako da je ona funkci-

onirala kao čisto školska, bez ikakve naznake da je riječ o problematičnoj djeci.

Uz mnoge aktivnosti – igre, crtanje, glumu, pjesmu, modeliranje, izlete, pripreme za novogodišnju priredbu i proslavu kraja školske godine – pripovijedanje priča bilo je obvezni dio programa. U vezi s tim,

treba imati na umu da radio-

nica započinje s radom na samom početku trećeg razreda kad su priče još tražene, a mogućnost čitanja kraćih tekstova već postoji. Djeca su priču na kraju sastanka doživljavala kao nagradu, „slatkiš“ na kraju dobro obavljena posla. Bilo ju je jednostavno

nemoguće izostaviti. Iza priče, oni su uvijek mogli reći svoj komentar i pitati što god žele. Znali smo da smo na dobrom putu jer je, u knjižnici ili u „našoj sobi“, za vrijeme pripovijedanja, vladala savršena tišina.

Pripovijedanje

Priče nikad nismo čitali. Pripovijedali smo, pomalo glumeći dijaloge. Priznajem, ja sam najviše pripovijedala jer sam rođena pričalica, imala sam vremena u mladosti usavršiti dikciju i stvaranje napetosti u zapletu priče; također sreću da su mi, u djetinjstvu, mnogo pričali majstori i majstorice tog umijeća (roditelji, baka, tetke).

Koristila sam priče iz jednog starog podlistka nedjeljnog novinskog izdanja dvadesetih i tridesetih godina, nađenog u djedovoj knjižnici. Priče su izlazile periodično pod naslovom „Tako je bilo nekoć“. U jednom razgovoru s novinarom časopisa, Vesna Parun spomenula je te priče, upravo pod tim naslovom, kao nešto jako važno u njezinu

Kad nešto nije bilo sasvim jasno ili se nisu slagala mišljenja o nečemu, djeca su izvršno prihvatila prijedlog pripovjedača: Zapitajmo Ivanu. Tako se sve manje izgovaralo njezino dvostruko prezime, sve češće smo je spominjali samo imenom. Dakle, s Ivanom smo svi, koliko nas je ondje bilo, 'prešli na TI'

životu, male djevojčice čija je mašta bila vječito gladna. Te sam pripovijesti toliko puta pročitala (u ratnim godinama 1942. - 1944.), da sam ih znala napamet, koristeći ih, nakon mnogih godina, za "laku noć" kćeri, pa unuci. Nedavno sam se potrudila da ih ubacim u kompjutor.

Drugi odabrani sadržaj pripovijedanja u radionicama bile su „Priče iz davnine“ Ivane Brlić-Mažuranić. Moja privrženost junacima i junakinjama, vilinskim i drugim čudesnim likovima Ivaninih priča, navela me je da razmišljam o tome kako treba pričati o *davnini* i njezinim čudesima iz pera nenadmašne dječje književnice. Tome je prethodilo oprezno testiranje prihvaćanja naših slušateljica za takav sadržaj. „Priče“ su im bile nove. Smatram da su ondašnji roditelji, kao i današnji, daleko od toga da baš njih pripovijedaju jer ih sami nisu čitali ili su ih zaboravili, pogotovo ako su doseljenici iz kamenitih predjela u pitomije krajeve i urbane sredine s dugom tradicijom pismenosti. Usuđujem se dvojiti da ni školski pristup ovoj književnosti nije bio na potrebnoj razini. A upravo od knjižničara i nastavnika u starijim razredima osnovne škole, dolazile su obavijesti da su djeca ravnodušna prema „Pričama iz davnine“. Ona ih traže na policama samo kad im

trebaju za obveznu lekturu i brzo ih vraćaju.

Red zabave, red pouke

Ivana Brlić-Mažuranić bila je u našem programu naizmjenično s nepoznatim autorom zbirke „Tako je bilo nekoć“ jer je ta stara knjiga nađena u knjižnici moga djeda na Braču, bez korica, a početne i završne stranice nedostaju. Po njima se vidjelo da je prošla kroz mnoge male ruke vršnjaka mojeg oca. Procijenila sam da su te priče, koje današnja djeca nisu nikad čula, primjerene dobi članova naših radionica. One daleko zaostaju za višeslojnim sadržajem (etičkim, estetskim, mudrim) „Priča iz davnine“. S druge strane imaju neka druga svojstva koja su potrebna radi raznolikosti, smjenjivanja napora i opuštanja od slušanja do slušanja na sastancima. To su dovoljno duge, ali jednostavne priče, također iz davnine (nekoć), ne manjka im fantastičnosti, ali sve je u njima na površini i ne treba duboko kopati za skrivenim značenjima. Kraljevine i kneginje su u velikoj opasnosti, kraljevići su junaci i spasitelji, ponekad i običan mlad pastir, a svakojakih vila i čarobnjaka i vještica ima koliko treba.

Katkad djeci treba i dobre, čiste zabave, da malo predahnu. To sam, u

svoje vrijeme, isprobala na sebi. Teku bajkovite priče nepoznatog pisca, žubore kao potoci, a „Priče“ Ivane Brlić-Mažuranić široke su rijeke duboka šuma... od njih postajemo bolji.

Imala sam prethodne informacije (roditelji, znanci, prijateljice, vršnjakinje moje kćeri) da „Priče iz davnine“ nisu prvi izbor među djecom koja, inače, rado čitaju, da se mlađi boje njihovih *hudoba*, da im smetaju nepoznate riječi. Kad smo razgovarali s djecom u radionici, otkrili smo da su se, čitajući prvu priču iz zbirke u pripremi za lektiru, jedva zadržali na fabuli, da nisu zapamtili u kakvu su se okružju kretali junaci priče, kako su izgledali krajolici, kule, kolibe itd. O tome da su Ivanine „Priče“ *mudre* (svaka ima svoju), i što je to *mudrost*, za razliku od obične pameti, dosjetljivosti itd., nema ni traga u dječjoj percepciji, ne samo u Ivaninim pričama nego ni u narodnoj usmenoj predaji, pjesmama i knjigama *starostavnim*, ali ni u nekim novim. Djeca su, prirodno, još daleko od mudrosti, ali bilo bi dobro kad bi je prepoznali u svojoj baki ili djedu, a možda je naknadno otkriju u postupcima roditelja, učitelja i uzora, ako su ih sretno izabrali. Razgovori o „Pričama“, u ugodnu ozračju knjižnice, mogli bi biti predigra za kasnije potpunije poimanje riječi *mudrost/ mudar*..

Dvosmjerna komunikacija

Dječje nerazumijevanje mudrosti i ljepote „Priča iz davnine“ posljedica je i toga u odraslih čitača. Taj fenomen trebalo bi istražiti i doznati je li bilo u nas tako već u vrijeme kad se ta knjiga prevodila na mnoge jezike i sa svih strana dobivala hvalospjeve, ili prati nagle promjene načina života koji smatramo modernim i usklađenim s naprednim tehnologijama

i novim znanstvenim spoznajama. Nažalost, istodobno se događa i erozija etike u ljudskim odnosima na svim razinama. Vratilo nam se doba klanjanja zlatnom teletu u drugom ruhu, a s istim žarom. Nije li to loša klima za cvjetanje Ivanininih osam prekrasnih cvjetova u proljećima naših novih naraštaja kad počinju druženje s knjigom? S rijetkim i osjetljivim cvijećem postupa se nježno i s razumijevanjem jer ga, darujući djeci, presađujemo u buduće trajanje.

Ako je pripovijedanje uspjelo zadržati pažnju slušatelja, što smo prilično uspješno postizali, sasvim je moguć i razgovor između njih i pripovjedača. Obje su strane slobodne da pitaju, a poželjno je (za odrasle obvezno) da pokušaju iskreno, prema svom znanju, odgovoriti. Pitali smo djecu o ovom i onom u vezi s pričom, i pokušavali ih motivirati da i oni pitaju nas. Djeca su pitala manje, ali bez sramežljivosti. Budući da je radionica u pojedinoj školi trajala jednom u tjednu tijekom dviju školskih godina, kvaliteta ove dvosmjerne komunikacije bivala je sve bolja. Djeca su pošla u više razrede, obogaćena novom sigurnošću i, možda, na putu do razlikovanja pametnog od mudrog.

Dječje nerazumijevanje mudrosti i ljepote „Priča iz davnine“ posljedica je toga što ih ni odrasli čitači ne razumiju

Ovdje ću izvijestiti po sjećanju, neizbježno vremenom okrnjenom.

Povod za ovakvo evociranje su dječja pitanja za koja sam sigurna da su glasila kao što slijedi. Nešto se moralo reći i o odgovorima na ta pitanja. Pritom sam manje marila za “rezbarenje” i književne ukrase ovog priopćavanja, držeći ga, koliko je moguće, u granicama dokumentarnosti. To ne može biti dosljedno zbog velike vremenske distance. Ono što je, u tom pogledu, bilo donekle u mojoj moći, odnosi se na formulaciju dječjih pitanja na sastancima spomenutih radionica. Ona su približno točno prenesena u današnje vrijeme, a smisao im je potpuno očuvan. Što bi nas pitala današnja djeca iste dobi, ne bih mogla reći. Čekam da ih netko okupi i pruži im prigodu da pitaju. Odgovori pripovjedača daleko su od doslovnosti. Budući da se nije promijenio moj doživljaj ove dragocjene, jedinstvene, osebnim epskim jezikom izražene, estetske i, nadalje, duhovne književne kreacije Ivane Brlić-Mažuranić, smisao mojih sadašnjih odgovora na ista dječja pitanja ne bi bio drukčiji. Bez obzira na to kakvim sam se rečenicama poslužila.

Prebiranje po „Pričama iz davne“ dovelo je njihovu autoricu među djecu pod krovom škole. Spominjali su je često voditelji radionice, pa i djeca. Obračali su joj se, kao da je tu negdje, da razjasni ono što nisu dobro razumjeli u njezinu pripovijedanju. Kad nešto nije bilo sasvim jasno ili se nisu slagala mišljenja o nečemu, djeca su izvrsno prihvatila prijedlog pripovjedača: *Zapitajmo Ivanu*. Tako se sve manje izgovaralo njezino dvostruko prezime, sve češće smo je spominjali samo imenom. Dakle, s Ivanom smo svi, koliko nas je ondje bilo, “prešli na TI”. Ona se ne bi

uvrijedila, kad bi znala da su je neka djeca, ne mareći za njezinu tjelesnu odsutnost, krsnim imenom pozivali da im odgovori na pitanja kao da im je rod rođeni.

Uoči jubileja Ivane Brlić-Mažuranić, pridružujem se baštinicima njezinog djela sa štovanjem i divljenjem.

Kako je Potjeh tražio istinu

Ivana Brlić-Mažuranić

Smučeni bjesovima, sva su tri brata zaboravila što im je Svarožić rekao. Ljutiša i Marun podmetnu požar u staroj kolibi ne bi li djed Vjest izgorio, pa pođu tražiti bogatstvo i slavu. A Potjeh, teška srca, napusti djeda i ode u planinu da traži istinu, da se dosjeti što mu je rečeno.

Djeca pitaju:

Zašto se Potjeh morao utopiti kad je bio najbolji od braće?

- Zašto veći grešnici, Marun i Ljutiša nisu kažnjeni?

Dječji osjećaj za pravdu iznevjeren je. Zlo nije kažnjeno, a kazna stiže onoga koji nije ništa skrivio, *pravedan i blagoslovljen Potjeh*.

Pretpostavlja se da je pripovjedač spreman odgovoriti: Djecu treba uvjeriti da Potjeh nije stradao bez krivnje. To je trenutak kad pozivamo u pomoć Ivanu Brlić-Mažuranić: *Potjeha pak jako zaboli srce za djedom i malo, malo te se na pragu predomislio i ostao uz djeda. No onda se silom otkine kako bijaše odlučio...*

Upozoravamo djecu da je Potjeh jako volio djeda, pitamo ih po čemu to znamo. A odgovor stiže: ... jer *ga je zaboljelo srce*.

Djeca su sad već obuzeta pričom i dižu se mnoge ruke. Evo drugog pitanja: Kako je mogao ostaviti djeda samoga kad ga je volio?

Poslije male pohvale za oštrou-

mnost, slijedi odgovor pripovjedača, a zgodno dođe kad se uključi i drugi član tima, pedagog ili psiholog: U tome je razlika između Potjeha i braće. Oni nisu marili za djeda kako su ih naputili bjesovi, skriveni pod košuljom i u torbi. Bilo je braći lako napustiti i potpaliti kolibu jer više nisu osjećala nikakvu sućut, ni ljubav, djed je bio samo smetnja. A Potjeh je znao da griješi kad ostavlja djeda i zato je kriv; znao je što radi. A ipak je to mogao učiniti jer je mislio da je važnije otkriti istinu, nego “poslušati svoje srce”. Vjerovao je da je istina najvažnija. Bio je bolji od svoje braće, znao je što je pravo, pa ipak se jako ogriješio o djeda kojem je bio najdraži unuk. Njegovu ljubav prema djedu ni bijes nije mogao ugasiti.

A Svarožić mu bješe rekao: *poslušaj srce svoje, vrati djedu ljubav.* A Potjeh je to znao i bez Svarožića.

Djeca nisu zadovoljna, kao obično, završetkom bajkovite priče. Nije im trebalo istaknuti naglasiti da je Potjeh mrtav i da ga je “uskrsnuo” iz zdenca Svarožić. Djed i njegov unuk, obojica umrli u zemaljskom svijetu, nalaze se sretno na drugom, u *zlatnim dvorima Svarožića*, a to je mjesto koje predstavlja raj, u koji odlaze pravednici.

Priču „Kako je Potjeh tražio istinu“ treba pripovijedati i stavljati u lektiru starijoj djeci. Čak ni tada, učitelj, profesor ili knjižničar često ne nalaze vremena i nesprenni su da djeci odgovore na ta pitanja, pa i kad nisu izgovorena. No čula sam ih, iako davno, iz dječjih usta.

Jednog dana, u svakom odra- stanju, dolazi gorka spoznaja da svi pravednici nisu na ovom svijetu nagrađeni, a krivci kažnjeni. Vjeron- vanja da će se to dogoditi u zagrob- nom životu, stara su koliko i ljudska civilizacija. Tužna priča o Potjehu,

jedina od svih priča u zbirci, pripre- ma dječju dušu da se lakše suoči s nesavršenošću pravde u ljudskom postojanju.

Ribar Palunko i njegova žena

Ivana Brlić-Mažuranić

Siromašnog i samotnog ribara Palunka nagrađuje dva puta Zora djevica jer je štedio život ribicama. Prvi njezin dar je sretna obitelj – vjerna žena i sinak, Vlatko mali. Palunko je i dalje nezadovoljan i mašta o bogatstvu, a svoju ženi i sina zanemaruje. Kad su vile prekomorke ukrale njegova sina, a žena, nijema od bola, ode u potragu za djetetom, on je i dalje mislio samo o bogatstvu i blagu.

Pitanje slušatelja: Zašto je Zo- ra-djevica ispunila drugu želju Palunkovu kad se je već bila uvjerila da on ne cijeni njezin prvi dar?

Pripovjedač: Što ti misliš? Koji je dar bio bolji?

Slušatelj: Pa onaj prvi.

Pripovjedač: Zašto tako misliš?

Slušatelj: Pa što da radi s blagom kad je sâm, nema nikoga svoga?

Pripovjedač: Dobro si zaključio.

A evo i odgovora na tvoje pitanje:

Zora-djevica nije prigovorila Palunku nego mu je ispunila želju da se naužije raskoši u dvorima Kralja Morskoga. Htjela je da sâm dođe do toga što je prava sreća, a znala je da će tamo zateći svoga ukradenog sina. Morski je kralj tražio od Palunka da se prevrće po pijesku i tako ga zabav- lja, da bude sluga vlastitom sinu, koji ga nije prepoznao. Zora-djevica je postigla što je htjela: Palunko je shva- tio da sreća nije u bogatstvu i da je u svom domu nije prepoznao kad ju je imao, tek poslije gorkog iskustva.

A mi znamo da se sve dobro

završilo, ali to se ne bi dogodilo da nije bilo vjerne žene... Palunko je sa sinom pobjegao iz dvora Morskoga kralja, a Zora-djevica je pomogla da sve troje dođu sretno na obalu, do svog doma i budu sretni.

Regoč

Ivana Brlić-Mažuranić

Prekrasna je priča o nježnu prijateljstvu orijaša Regoča i sićušne vile Kosjenke. Iz pitomog pastoralnog pejzaža, voda Zlovoda potjera milovidnu Kosjenku, pastire i pastirice na brdašce koje još nije potonulo u crnu vodu. Zlovoda nije došla od nabujalih voda u vrijeme kiša i rastopljena snijega, jer su to priječile čvrste brane koje su ljudi podigli da zaštite svoja dva sela. Ali sela su se posvađala tako strašno da seljani jedni drugima smisle najcrnju propast. Tako je noću namjerno probijena brana i strašna se voda Zlovoda oslobodila i krenula na sela u dolini, usput potopila polja i livade. Seljaci obaju sela sa starješinama izašli na gumno poviše svojih kuća, ponijeli talambase, bubnjeve i svirale te bubnjaju i sviraju jedni drugima usprkos. A voda im već do nogu stigla i dalje se diže. Vide oni to, ali se ne sklanjaju, nego i dalje halabuče radujući se propasti svojih dušmana. Taj dramatični, apsurdni prizor ne može proći bez više pitanja..

Je li moguće da nisu vidjeli kako voda Zlovoda raste, osjetili kad im je smočila noge?

Zar nije bilo jasno da su već poplavljena oba sela i da će se utopiti svi seljani?

Propast je sigurna jednima i drugima, a oni se ne spašavaju dok mogu nego se raduju što će propasti dušmani. Zar ne vide i svoju propast?

To je našoj djeci bilo sasvim ne-

razumljivo, čak je uvjerljivost priče došla u pitanje.. Oni nisu normalni – svi se u tome slažu. Sjećamo se da Ivana o tome kaže: *...tako bijahu od zlobe poludjeli.*

Djeca u radionici znaju za zlobu i da ona može ubiti, ali ne vjeruju da može ubiti, zajedno s njegovim neprijateljem, i zlobna čovjeka. Bilo je već događaja kao s posvađanim seljanima dvaju sela – kaže pripovjedač – o tome će se još čuti u školi kad se povijest bude učila opširnije. Pristojni naši trećaši i četvrtaši! Ne svađaju se sa starijima. Prema našem mišljenju, dorasli su da se uhvate u koštac sa „Pričama iz davnine“. Ostali smo na tome da postoje mnoge grozne stvari, strašnije od vode Zlovode, da se vode ratovi, mali i veliki, ali nisu svi protivnici *poludjeli od zlobe*, ipak je većini najvažnije da sebe čuva kad god može. Tako nekako. Zbilja... nekako... Čujemo kako dječaci razgovaraju među sobom dok se spremaju izaći:

Nisu bili normalni, nisu normalni...

Šuma Striborova

Ivana Brlić-Mažuranić

Premda je svojim očima vidio kako se šarena guja pretvorila u ljepotu djevojku, momak, jedinac u majke, što se našao u šumi, uzme je za ženu. I drugi put se uvjerio da joj je zmijski jezik u ustima kad se polakomila za svračićima, a susjedi, koji su to vidjeli, pobjgoše. On nastavi živjeti s tom ženom dopuštajući joj da vrijeđa i muči njegovu staricu majku.

Kad dođe red na slušatelje da pitaju, mnoge su se ruke digle:

Kako je taj momak mogao biti toliko glup?

Gdje mu je bila pamet?

Kako to da se nije uplašio zmije?

Pljuštala su pitanja, a i sam se pripovjedač u sebi dvoumio o zdravom razumu zbunjenoga junaka priče. Možda je spisateljica negdje, između redaka, odgovorila na pitanje? Otvorena je knjiga i nađeno je važno mjesto.

Evo što je napisala Ivana: *Ali ono je bio neki dobričina, plašljiv i stidljiv momčić pak ga je bilo stid da joj ne ispuni želje kad se već radi njega pretvorila. A baš mu se sviđjela jer je bila ljepolika.*

Tu se razvije prava mala rasprava o tome je li momak bio glup ili mu ni zmije ne smetaju ako se pretvore u ljepoticu. Neke su djevojčice tvrdile da je momku bila najvažnija ljepota, "ono izvana", a ono što je unutra nije ga zanimalo. Dečki su ostali pri tome da je momak bio glup, a nisu se složili da je bio stidljiv i djetinjast, a nije bio ni dobričina. Djevojčice su o njemu rekle sve najgore i nisu mu oprostile što je mirno gledao kako njegova majka pati. Dječaci su za njega našli izgovor da je bio začaran.

O propasti Stribora i njegovih dvora nije bilo pitanja. Netko je rekao:

Vrlo važno za njega, glavno da su ostali Domaći.

Bratac Jaglenac i sestrice Rutvica

Ivana Brlić-Mažuranić

Strahote Kitež planine nisu bile nimalo odbojne, niti se moglo naslutiti da bi mogle zalutati u neku noćnu moru. Čini se da u desetogodišnjoj dobi već postoji obrana od iracionalnih strahova. Razvikani strah od Ivaninih hudoba može se naći kod predškolaca i učenika prvoga razreda, osobito onih koji nisu

bili izloženi prethodnom plašenju zmajevima i vješticama iz priča. One, u pravo vrijeme, djeci pomažu u postupnom "rasplašivanju".

Ono što je slušatelje u našim radionicama zanimalo, bilo je nešto izvan fantastičnog svijeta, daleko od zmaja i groznih vila zatočnica:

Kako je plemenita kneginja mogla povjeriti takve dragocjenosti, zlatan križić i zlatan pojas, jednoj nepoznatoj ženi, k tome siromašnoj, u trošnoj kolibi?

Varijanta: - Kako se kneginja usudila ostaviti blago na čuvanje majci koja jedva prehranjuje svoju djecu?

Pitanja su krajnje pragmatična, logična u sličnoj situaciji kakva se javlja u svakom vremenu.

Pripovjedač se domišlja kako zna i umije i shvaća da su ova djeca rano naučila mnogo toga što je korisno, pa pita:

A biste li vi učinili kao kneginja, ili radije ne biste dovodili majku Milojkicu u napast da proda zlato i nahrani svoju djecu?

Nitko da se javi s odgovorom na to pitanje. Pripovjedač predlaže da potražimo je li Ivana rekla nešto o tome. (Kakva sreća da se pripremio!)

Traženo, nađeno: *Sretne li kneževine, kojoj blago ne čuvaju ni silne vojske ni tvrđi gradovi nego majke i dječica u pastirskoj kolibici. Takova kneževina propasti ne može.*

O toj se mudrosti, ovom prigodom, članovi tima zajedno s pripovjedačem, ne usuđuju raspravljati opširnije. Bili smo zadovoljni kad smo uspjeli sugerirati zaključak da jednostavni ljudi – narod – bolje čuvaju svoju zemlju nego "silne vojske i tvrđi gradovi". Do takve mudrosti teško dolaze odrasli ljudi koji donose važne odluke, a djeca bi možda bolje i brže shvatila o čemu je riječ. Zasad je bolje odraslima, sa završenim školama i mnogim pročitanim knjiga-

ma, ne pokazivati pred djecom svoju nespremnost u odgovaranju na ova delikatna pitanja. U svakom slučaju, djeci ovo pitanje nije bilo tako zazorno zbog svoje strašne neprekinute aktualnosti, kao što je bilo nama, stručnjacima za razvijanje društvenosti i ljubavi prema dobroj knjizi.

Lutonjica Toporko i devet Župančića

Ivana Brlić-Mažuranić

Priča je, na Ivanin način, bajkovi-
ti ekološki *credo*. To je djeci jasno jer
se takva tematika obrađuje u osnov-
noj školi od samog početka. Neke
nalazimo i u slikovnicama za predš-
kolsku djecu. Nema pitanja o tome
što su "bijele kule", a što je "šuma i
planina". Ali o djedu Neumijki ima
dječjih pitanja.

Zašto se djed Neumijka ne pere,
ne šiša, ne reže nokte?

Neki dovikuju:

I ne češlja se!

Djeci ne odgovara da tako moćan
dugovječan starac može biti slo-
boda od pranja ušiju, umivanja
lica, ribanja tijela, češljanja, rezanja
noktiju... njima koje stalno opominju
da peru ruke, peru zube, sapunaju ih
tako da ih oči peku od sapunice, režu
im nokte da se sami ne bi porezali,
čupaju i grebu češljem, vode ih na
šišanje. Neki se, istina, hvale da su
već veliki pa se sami sapunaju. Ha!
To treba tek provjeriti.

Pripovjedač se mora osloniti na
jedno staro znanje o kojem nema
ničeg na stranicama „Priča iz dav-
nine“, ali se nađe uz neka dodatna
tumačenja podrijetla mitoloških
likova. Djeci neće biti mrsko čuti da
Neumijka nije nastao onako kako
nastaju ljudi. Postoji jedno staro
vjerovanje – kaže pripovjedač – da je

Neumijka nekad bio hrast, pa je on,
prema tome, drukčiji, više povezan s
prirodom nego što je čovjek. Dosta
mu je da ga umiva kiša i rosa, takav
je ušao u bajke, pa i u Ivaninu priču.
Sve što on radi i zbog čega postoji,
u vezi je s prirodom. Kad je ona u
pitanju, on je mudrac i ne odobrava
ljudske poslove koji joj štete. Netko
iz grupe pita:

Jesu li župančići i Toporko bili
ljudi?

Misli da možda nisu jer su postali
od javorića i mladog graba. Odmah
se nadovezuje pitanje: - A tko je
Toporku bio otac, Neumijka ili stari
drvosječa? Pripovjedač, kao da gubi
tlo pod nogama:

Tijelo im je sasvim ljudsko, imaju
sve ljudske sposobnosti, ali su bliži
prirodi. Toporko se nije nikad pre-
hladio kad je spavao u gori, na rosi.

A što se tiče oca? Došlo je do
strašna pitanja:

Tko je Toporkov otac? Neumijka
ili stari drvosječa?

Pripovjedač mora i dalje tražiti
neke primjere iz života da pokaže
što je glavna dobrobit djeteta u tim
zamršenim situacijama o kojima
djeca u ovoj dobi ne razmišljaju ako
ih nisu doživjeli. Treba ih podsjetiti
da mnoga djeca nemaju uza se prave
očeve (nekako su se izgubili), ali ih
odgajaju njihovi zamjenici, koji ih
vole i brinu se za njih kao da su pravi
očevi. Ne svi, nažalost, ali, vjerujemo
većina. A djeca ih vole i slušaju te
ne mare jesu li "pravi". Događa se da
budu i bolji od pravih. Postoji izreka
– hvata se pripovjedač za slamčicu:

Nije ti otac tko te rodio, već onaj
koji te odgojio. U našoj priči, Topor-
ku je drvosječa otac, a baka majka;
Neumijka mu je učitelj i prijatelj.

Ne može se sve skriveno u „Pri-
čama iz davnine“ razjasniti kao što je
sve jasno u matematici. Taj je zaklju-
čak na kraju dobro prihvaćen.

Kako su 'Priče iz davnine' postale okosnica 'Mirisa knjige'

U Nacionalnoj i sveučilišnoj biblioteci, ljubazno osoblje mi je donijelo četiri izdanja 'Priča iz davnine': iz 1916., 1920., 1926. i 1942. godine. Nakon kratkoga proučavanja i listanja, najviše me je privuklo upravo prvo izdanje iz 1916. godine, s prelijepim ilustracijama Petra Orlića

Jadranka KLEPAC

Knjiga koja me potpuno začarala svojom magijom, sjenovitom šumom Striborovom, vilama Zatočnicama, Rutvicom, Jaglencem, Regočem, Kosjenkom, Svarožićem, Potjehom, Nevom Nevičicom, Bjesomarom, i to već nakon prvog čitanja, bila je knjiga – „Priče iz davnine“.

To naslućivanje tajanstvenosti slavenske mitologije kao i prvi počeci književne fantastike u mom čitanju – u likovima Peruna, vila Zatočnica, Zore-djevojke, otoka Bujana, obilježili su moj rani ukus prema knjizi i ja sam, iako vrlo mlada, ove priče stavila na sam vrh svoje prioritetne liste knjiga, naslućujući tada već njihovu stvarnu vrijednost. I dandanas, kao odraslom čitatelju koji ih čita unukama, „Priče iz davnine“ su jednako vrijedne, možda čak i vrednije, jer sada još više cijenim Ivaninu maštu, raznolikost priča i krajolika u koje smješta svoje radnje, te bujnost i ljepotu jezika, svjesna njihova mjesta na tronu hrvatske dječje književnosti.

I još nešto jako cijenim u Ivaninim pričama. Lakoću prepoznavanja "poruke" koju je namijenila djeci, koje su svezremene i možda (prema današnjem pristupu svijetu oko nas) svojom pozitivnošću pomalo naivne i preočigledne:

plemenitost i pravednost se uvijek nagrađuju, treba govoriti istinu, ljubav sve pobjeđuje, trebamo biti zadovoljni onime što imamo i u tome tražiti ljepotu i svrhu življenja, strpljivost i upornost se nagrađuju, majčina ljubav jača je od svih sila i zala, pravda je spora, ali dostižna, čistoj duši ništa ne može nauditi, sreća se ne nalazi u bogatstvu već je čine drage osobe oko nas....

Nesumljivo je da je poznavala psihologiju djeteta jer njezine priče razumiju i prihvaćaju gotovo sva djeca.

(Taj isti pozitivan pristup lakoće življenja i dobrih poruka možemo prepoznati i u romanu „Šegrt Hlapić“).

Upravo taj dio u pisanju mene, kao autora, često navodi na razmišljanje – kako i koliko djeci treba "otkriti", koliko i kako ih voditi kroz priču, koliko poruka koju ste im namijenili mora biti jasna, skrivena ili otkrivena. Jer vremena su se promijenila, djeca su danas nestrpljivija, važna im je brzina, dužina nekog romana ih lako obeshrabri... Iako, naravno, ima mudre i zrele dječice koja rano pokazuju zavidan umjetnički ukus te s lakoćom prepoznaju kvalitetu djela, lako se kreću tekstem i nemaju problema u njegovu razumijevanju.

Pokušat ću ovo svoje razmišljanje objasniti parafrazirajući jednu misao Bertnarda Russela te pomalo zaći i u drugo područje meni blisko:

„Matematičar nikada ne može staviti na papir potpun proces svoga razmišljanja koji ga je doveo do rezultata nego mora pribjeći kratkom sažetku svoga razmišljanja, dovoljnom za razumijevanje odgovarajuće uvježbanom (utreniranom) umu“.

Tako i učitelj matematike mora znati kako i koliko „razvući“ ili sažeti neki dokaz kako bi ga razumjeli gotovo svi učenici u razredu, a da im ipak nije sve dano, „servirano“.

Slično je i s književnošću. Svi smo mi različito „utrenirani“, služimo se različitim fondom riječi, imamo različita iskustva te zato i različito doživljavamo stvari. I književna djela. I poruke koje nam je pisac pokušao odaslati. Odrasli lako iz velike ponude knjiga na tržištu biraju one koje su njima bliske i koje ih zanimaju, dok je s dječjom književnosti malo drukčije. Moramo ih najprije odgojiti da čitaju, da zavole knjigu, a tek potom da znaju izabrati knjigu i prepoznati njenu vrijednost.

Inače taj začarani krug između pisca, knjige i čitatelja je čudan (i kao što je Amos Oz rekao u svojoj knjizi „Priča o ljubavi i tmini“ – „poruku, srce priče treba tražiti u prostoru, odmoru između napisanog i čitatelja, a ne pisca i knjige...“ – znajući da knjiga ostavlja traga i oblikuje čitatelja nadovezujući se na njegovo iskustvo. Jer knjiga je, na neki način, živa. Riječi koje se napišu postaju žive i žive svoj život s većom ili manjom energijom čim ih stavite na papir, a razmašu se kada ih i drugi počinju čitati i kada na te druge počinju djelovati...

Upravo zbog tog utjecaja i traga koji su „Priče iz davnine“ ostavile u mome svijetu, mome „prostoru između čitatelja i napisanoga“, odlučila sam potragu za prvim izdanjem „Priča iz davnine“ uključiti u radnju svojega romana „Miris knjige“, ne bih li joj, na neki način, odala počast i zahvalila se na utjecaju koji je ostavila na mene.

U svom romanu „Miris knjige“ željela sam pisati o važnosti i vrijednosti knjiga i čitanja. Jedna od tih namjera bila mi je pomoći djeci da se barem malo othrvaju tehnološkim dostignućima novoga doba i pruže im umjeren i razuman otpor. Kompjutorima, *iphonima*, *playstationima* i kojekakvim igricama. Odnosno, željela sam da postanu kritični prema agresivnosti i brzini koju im namećemo dopuštajući da se koriste tim novim *gadgetima* potpuno nesvjesni koliko oni mijenjaju našu svijest, iskustva i kulturu. Naravno da ja nisam protivnik novih tehnologija nego sam malim čitateljima željela pomoći osvijestiti umjerenost u njihovu korištenju te ih potaknuti da se katkad okrenu vlastitoj mašti i kreativnosti. Ravnoteži u svemu.

Možda je to razlog zašto u radnje svojih dječjih romana pokušavam ubaciti nešto što bi im zaokupilo pozornost ne bi li knjigu pročitali do kraja: morska avantura ili potrage za nestalom knjigom ili sitna i bezazlena dječja urota. Pritom, između redaka, pokušavam provući neku svoju ideju (nadam se ne odveć prepoznatljivu, iako to ne mogu tvrditi za neke svoje priče) koja je posljedica mog iskustva i rada u školi.

Istraživanje za svoj roman „Miris knjige“ počela sam u Nacionalnoj i sveučilišnoj biblioteci, zamolivši da prelistam nekoliko prvih izdanja „Priča iz davnine“. Ljubazno osoblje mi je donijelo četiri izdanja: iz 1916., 1920., 1926. i 1942. godine.

Nakon kratkoga proučavanja i listanja, najviše me je privuklo upravo prvo izdanje iz 1916. godine, s prelijepim ilustracijama Petra Orlića, u izdanju Matice hrvatske, a tiskano u tiskari Boranić i Rožmanić. Odlučila sam to izdanje opisati i uključiti u svoju knjigu, a ugodna iskustva svojega malog istraživanja pripisala sam likovima romana.

RADIONICE KREATIVNOG PISANJA ZA DJECU

Kuća u Ulici pereca

Možda bi bilo moguće uputiti djecu u velika djela književnosti dvadesetog stoljeća 'iznutra', tj. upoznavajući ih s nekim elementima konstrukcije teksta, te omogućujući im da i sami iskušaju njihov potencijal. Mislim da bi ih to možda moglo učiniti boljim čitateljima

**Sanja
LOVRENČIĆ**

Ovaj je tekst izvorno napisan za međunarodni kolokvij „Pisanje kao forma, prinuda, igra: OULIPO i izvan njega“ koji se održao u Zadru u listopadu 2015. Stjecajem okolnosti nisam mogla doći na skup kao što je bilo predviđeno, te ovaj tekst sada prvi put izlazi u javnost, u tiskanom obliku.

Ono o čemu namjeravam govoriti nipošto se ne može smatrati pravim znanstvenim istraživanjem. Moj mali pokus dogodio se u sklopu jedne radionice kreativnog pisanja za djecu, bez mnogo planiranja, gotovo slučajno – ali smatram da nije nezanimljiv u kontekstu razmišljanja o pisanju kao nečemu što može ujediniti stroga (premda proizvoljna) formalna pravila i igru.

Najprije nekoliko riječi o samoj radionici. Baveći se pisanjem cijeli svoj radni vijek, neko sam vrijeme intenzivno pisala za djecu. Moji dječji naslovi vjerojatan su razlog zbog kojega me je voditelj dječjeg odjela jedne javne knjižnice na zagrebačkoj periferiji pozvao da držim nešto što smo nazvali klubom kreativnog pisanja. Napomenula sam da nemam nikakvog pedagoškog iskustva (osim roditeljskog), niti pedagoškog obrazovanja, što znači da na početku nisam imala nikakvu unaprijed pripremljenu metodu rada. No imala sam iskustvo

književnih susreta s djecom i želju da ih navedem da razmišljaju o riječima. Knjižničari su to smatrali dovoljnim te smo počeli bez definiranog programa u vezi s onim što će se na radionici raditi.

Radionica se održava jednom na mjesec, traje dva školska sata, besplatna je i nema nikakvih formalnih uvjeta koje bi polaznici morali zadovoljavati. U početku se prijavilo dvadesetak polaznika, no desetak se pokazalo trajno zainteresiranim. Dobni raspon od osam do četrnaest godina nije baš olakšao posao jer se djeca u njemu prilično razlikuju. U školskoj godini 2014./2015. radionicu je polazilo šest djevojčica i četiri dječaka, raznolikog uspjeha u školi. Nije bilo nikakve sugestije da bi na radionicu trebalo dolaziti od početka do kraja, dakle, oni koji su dolazili, dolazili su samo zato jer su to željeli (možda vrijedi napomenuti da većina i dalje dolazi).

Što smo radili i kako sam se snalazila na početku nije važno za ovu priču. No dogodilo se da sam, upravo u doba kad sam se pitala kako bih mogla osmisliti radionicu tako da se svi mogu uklopiti, ponovno čitala knjigu Georges Pereca „Život način uporabe“, jedno od meni najdražih djela suvremene svjetske književnosti. Pa sam pomislila kako bi djeci možda bilo zabavno da pokušaju pisati unutar okvira inspirirana Percovom metodom rada – naravno, značajno

pojednostavljenog u odnosu prema predlošku.

Georges Perec u svom znamenitom romanu (nedavno objavljenom i na hrvatskom u vrsnom prijevodu Vande Mikšić) govori o prostorima i stanarima jedne zgrade, smještene u imaginarnoj ulici u stvarnom pariškom kvartu. Knjizi, koja se sastoji od velikog broja manje ili više povezanih pripovijesti, autor je dao podnaslov „romani“, a motiv slagalice (*puzzlea*), vrlo važan u središnjoj priči, može poslužiti i kao metafora za njegov književni pothvat. Kao što se može vidjeti na crtežu koji je sastavni dio knjige, Percova imaginarna zgrada sadrži točno stotinu prostorija, a u svakoj od njih nekoga – ili barem nečega – ima. Smatrajući nezanimljivim da o svemu tome pripovijeda po nekom linearnom redu, a odbacujući proizvoljnost slučajnosti, autor je izabrao ono što igrači šaha poznaju kao „konjičev skok“ tj. kretanje u obliku slova L. Svakim skokom – ulaskom u novi prostor – započinje novo poglavlje. No priče nisu u nekoj mehaničkoj vezi s poglavljima, neke se prekidaju u jednom pa nastavljaju u drugom, ponekad ih jedno poglavlje sadrži više, a u jednom od svojih brojnih i neobičnih dodataka, knjiga sadrži i podsjetnik na neke od priča koje se u njoj pojavljuju. Elemente pak koji će se naći u pojedinom poglavlju Perec je unaprijed odredio složenim sustavom „prinuda“: napravio je tablice u kojima je u 42 kategorije popisao obvezne elemente za svoje prostore. Kategorije su na primjer: položaj, aktivnost, broj ljudi, zidovi, stil, namještaj, dob i spol, nakit, glazba, površina itd. Svaka kategorija pak ima deset varijacija pa tako kategorija „zadani položaj“ može biti: klečeći, silazeći, na truhu, sjedeći itd. Sve je to obilježio brojevima te je, posluživši se magičnim bikvadratom, tj. složenim sustavom rasporeda bro-

jeva, pridružio svakom prostoru neke elemente. Jednostavno rečeno, svaki prostor, tj. svako poglavlje dobilo je neke zadanosti. U taj čvrsto strukturirani formalni raster upisala se njegova izvanredna kreativnost i imaginacija; izobilje raznolikih fabula (i pripovjedačkih tehnika) koje se isprepleću u Percovu velikom romanu stvara dojam neke zaigrane enciklopedičnosti, suočavajući čitatelja s nesvodljivom raznolikošću života i njegovom konačnom zagonetnošću.

Prema uzoru na Percova, dakle, nacrtala sam na velikom komadu papira nešto što sam nazvala Kućom u Ulici pereca; zapravo su to dvije kuće, jedna uz drugu, br. 17 i 19. Obje kuće podijelila sam na katove i stanove, no samo u jednu sam upisala svojevrstne „odrednice“ koje su previše jednostavne da bismo ih mogli smatrati pravim percovskim „prinudama“, no ipak su na tragu njegove metode. Evo nekoliko primjera: u ovom stanu nešto je plavo; u ovaj je stan netko jednom ušao kroz prozor; ovdje je živio stari uzgajivač golubova, stan pun knjiga, itd. Stanovi u drugoj kući, na broju 17, nisu imali nikakve odrednice.

Donijela sam crtež na radionicu i – djeca su najprije primijetila luckasto ime ulice. Nisu ga, naravno, povezala s francuskom piscem, no pitali su zašto sam baš to izabrala – rekla sam im da ću im to reći kad završimo posao. Zadala sam im da izmisle neke priče u vezi s kućama, s tim da se mogu služiti odrednicama, ili pak posve slobodno naseljavati svojim izmišljotinama prazne stanove. Svi su se odlučili za stanove s odrednicama – osim jedne djevojčice koja se odlučila za nešto posve drugo, ali o tome poslije.

Idea im se svidjela – omogućila im je da pišu zajedno, a da ipak zadrže dovoljno samostalnosti, svatko u svom segmentu, tj. imaginarnom stanu. Rad je obično tekao tako da se svi okupe

oko velikog crteža kuće, čitaju odrednice i razgovaraju, zatim počinju pisati, ne svi odjednom, no unutar desetak minuta obično zavlada tišina – možda vrijedi uzgred napomenuti da su sva djeca u radionici pokazala, čini mi se, natprosječnu sposobnost za koncentraciju. Nekima je trebalo malo više, nekima malo manje vremena da dovrše svoj tekst, no sve bismo ih pričekali, a zatim su čitali naglas jedni drugima i tu su također pokazali strpljenje i međusobno uvažavanje unatoč velikoj dobnoj razlici.

Među prilično raznolikim pričama koje su napisali izabrana sam ih nekoliko:

1. Tonka, 8 godina

Ja sam frizerka Ana. Jednom je u moj frizeraj ušao crno-bijeli mačak. Bio je raščupan, a moj posao je da uređujem tuđe bistre i ne bistre glavice. Ali kad sam ga primila, on je skočio na prozor. Počela sam ga loviti, ali on je bježao. I bježao. I bježao. I još malo bježao, a ja sam ga lovila. Netko je vani sve to gledao. Uslikao me fotoaparatom. Ja ga nisam vidjela, ali sutradan sam se vidjela u oglasu u novinama. Ispod moje slike velikim tiskanim slovima je pisalo: ČUVAJTE SVOJE ŽIVOTINJE, JER OVA FRIZERKA JE NASILNA!!! „Ne, to je sve velika zabu-

na“, pomislila sam. Sve su me susjede izbjegavale. Do kraja života me više nitko nije volio. Nitko mi više nije bio prijatelj. I to je to. Ubrzo sam otišla. Ni danas ne znam gdje sam.

(Ova se priča svima vrlo svidjela pa su izmislili razne nastavke u kojima se, među ostalim, pojavljuju jedan zagonetni redovnik i zakopano blago.)

2. Antonio, 9 godina

Dobar dan! Ja sam Marko. Ja sam pekar po zanimanju. Jako volim peći kruh. Nedavno sam otvorio pekarnicu u obližnjoj zgradi. Ali moj konkurent Franjo htio mi je uništiti posao. U pekarnicu je ubacio miševе, pa za nekoliko dana pozvao inspekciju. Čim su ušli, iskočio je jedan miš. Hitno su zatvorili pekarnicu. Pokušao sam im objasniti kako ne znam odakle ti miševi, ali uzalud. Tjedan kasnije Franjo mi je sve priznao. Odlučio sam tražiti osvetu. Razradio sam borbeni plan. Provući ću se kroz mrtve kutove svih gradskih kamera. Uvući ću se u Franjin stan. Ukrasti ključeve i pojesti sav kruh. Nakon dva mjeseca temeljite pripreme odlučio sam napasti. Trčao sam tamnim ulicama i prolazio mrtvim kutovima kamera. Pogledao sam kroz njegov prozor na zgradi u Ulici pereca gdje sam i ja prije imao pekarnicu. Vidio sam jedan papir u

Vrijedi napomenuti da su sva djeca u radionici pokazala, čini mi se, natprosječnu sposobnost za koncentraciju. Nekima je trebalo malo više, nekima malo manje vremena da dovrše svoj tekst, no sve bismo ih pričekali, a zatim su čitali naglas jedni drugima i tu su također pokazali strpljenje i međusobno uvažavanje unatoč velikoj dobnoj razlici

njegovoj ruci na kojemu je pisalo da je Franjo digao kredit od 20.000 franaka. Odmah sam odustao od plana.

Većinom su pisali iz perspektive likova, tj. u prvom licu – kao što se vidi i iz ova dva primjera. No ima i drukčijih:

Marta, 13 godina

U potkrovlju u Ulici pereca živjelo je dvoje mladih umjetnika. Oboje su bili vrlo stidljivi i nikad nisu razgovarali. Kad bi se sreli na stubištu, pozdravili bi se ali ništa više. Jednoga dana netko u zgradi pekao je pohani kruh i miris se širio stubištem. Njih dvoje su se opet sreli i on je rekao: „Obožavam pohani kruh.“ Ona se nasmiješila i rekla: „I ja isto.“ „A da odemo skupa na kavu?“ rekao je. To je već dugo htio reći. Išli su na kavu. Jeli pohani kruh. Zajedno slikali slike. Jeli još pohanog kruha. Imali malu svadbu s najbližim prijateljima. Rušili zid između stanova i sagradili jedan zajednički, s plavim kaučem i čupavim jastucima na krevetu. Dobili su jedno, dvoje, troje klinaca koji su svi nalikovali na nju. Zajedno su jeli pohani kruh i mlijeko za doručak i večeru. Ostarili su zajedno. Bilo im je fizički i psihički zlo od pohanog kruha pa su jeli lubenice. Umrli su sa dvije godine razlike, ona prije njega. Kad je on umirao dvije godine kasnije, u bolnici, zbog leukemije, jedina mu je želja bila da joj je prije pristupio na tom stubištu tih ranih jutara u Ulici pereca.

Antonio

Jedan od najzanimljivijih ljudi u ulici pereca je izumitelj Marcel. On je putnik kroz vrijeme. Njegova je soba vrlo neuredna. Po zidovima su istaknute mrlje benzina. Po podu su razbacani francuski ključevi, odvijaci, naočale, hrpa novina. Marcel je imao raščupanu kosu, velike naočale

i mrljavo lice. Imao je ogromnu kutu i poderane hlače. Bio je vrlo tanak i šutljiv. Imao je ogroman stroj, to je bio vremenoplov. On je bio pravo čudo koje je Marcel čuvao samo za sebe. Pretpostavljao je da ljudi nisu još spremni za takvo čudo. Jednoga dana odluči da će otputovati u prošlost kako bi pomogao ljudima koje je zadesila tuga. Spasio je već dvadeset života, no onda je shvatio da ne treba prošlost mijenjati nego sadašnjost. Tako je osnovao zakladu „Marcel“. Spasio je još 38 života do svoje smrti u 94. godini.

Sarah, 14 godina

Nestala obitelj! Od njih ni traga ni glasa. Nitko nije znao što se s njima dogodilo niti zašto su nestali. Želite li znati što se zapravo dogodilo? Ispričat ću vam pravu istinu. Naime, ja sam kći iz te misteriozne obitelji. Sada sam već zrela osoba koja ima svoju obitelj, ali sjećam se toga događaja kao da je bio jučer. Došlo je do rasula kod mojih. Znae, ja sam tada bila tinejdžer i čitanje maminih ruskih romana bilo mi je prava muka. Čitanje je moja velika strast, ali ne kada mi netko određuje što ću i u kojemu roku pročitati. Toga dana stvarno više nisam mogla izdržati i brat, tata i ja smo udružili snage i odlučili se suprotstaviti maminom sistemu. Naravno, nismo znali kakav će biti rezultat pobune. Roditelji su se svađali cijelu noć i gađali jedno drugo knjigama. Mama je u jednom trenu otišla u sobu, pokupila svoje stvari i nestala. Poslije sam čula da se preselila u drugi grad, a s nama nikada nije ni pokušala uspostaviti kontakt. Sljedećeg dana kada sam došla iz škole u boravku su bila samo četiri kofera i velike kartonske kutije, a tata je hladno rekao: „Djeco, uzmite kofere, selimo se.“

Već na prvi pogled može se zapaziti neke elemente koji su ušli u priče: motivi iz stvarnosti (društvena pro-

blematika na dječjoj razini); ono što ih emotivno zaokuplja (obitelj, ljubav), motivi iz imaginarnih svjetova koji ih okružuju tj. filmova i igrica. Dakle, raster ponuđen okvirnom pričom o kući pokazao se dovoljno poticajnim i dovoljno fleksibilnim da sve to može uključiti.

Grubo govoreći, radionice se sastoje od dva dijela: prvog sata u kojemu pišu (i koji obično traje nešto dulje) i drugog u kojem čitaju naglas i komentiraju. Bolje nego što to u pravilu uspijeva odraslima, uspjeli su odvojiti tekstove od osoba te kritizirati i primati kritiku slobodno, bez svađa i povrijeđenosti – možda i zato što radionica načelno isključuje vrednovanje kakvo se provodi u nastavi. Bili su općenito pozitivni jedni prema drugima, no neke su im se priče svidjele više od ostalih. Zapazila sam da su više cijenili priče u kojima je bilo više mašte, tj. više su se udaljavale od svakodnevnosti stvarnosti, i naravno, one koje su bile duhovite. Vrlo su brzo prepoznavali elemente iz filmova i igrica (mnogo brže od mene) i nisu osobito cijenili priče koje ih recikliraju, iako su ih prilično često pisali.

Naslove ili glavne motive njihovih priča upisivali smo u crtež kuće. Ono što bi im palo na pamet neovisno o odrednicama koje sam upisala na početku, dodavali smo u prazne stanove u kući br. 19. No zapravo su ipak sve priče bile u nekoj, posrednoj ili neposrednoj vezi s odrednicama koje sam napisala na početku. Zagrijali su se za pisanje o kući pa smo se njome bavili od veljače do kraja svibnja 2015. Na koncu smo priredili javno čitanje priča nastalih na radionici, na kojemu je sudjelovalo desetero djece.

Svojevrsni nastavak bio je mali upitnik koji sam im donijela nakon toga. Pitajući se je li moguće izvući ikakav opći zaključak na temelju rada s njima (iako zapravo nije moguće, jer

je uzorak premalen), postavila sam im sljedeća pitanja, koja se nisu odnosila na našu radionicu nego na pisanje općenito:

Je li ti draže pisati na zadanu temu ili slobodno?

Odgovori: zadana tema 6, slobodno 3, jedno i drugo 1.

Kad je tema zadana, jesu li ti draže općenite teme (kao prijateljstvo, jesen, zavičaj) ili određenije (san koji pamtim, posjet zoološkom vrtu)?

Odgovori: određenije teme, svi.

U trećem pitanju, kojim sam htjela malo istražiti koji tip „smjernica“ im se najviše sviđa, ponudila sam im pet motiva i upitala ih što im se čini najboljim kao ishodište za pisanje priče:

- stan iz kojega se svake večeri čuje zvuk trube

- automobil u kojemu je zatvoren pas

- knjiga o vampirima koja je ostala otvorena na 25. stranici

- blizanci na balkonu obojenom plavo

- sedam predmeta u kutiji: ključ, pero, kamenčić, kovanica, pečat, razglednica, prsten

Sve osim psa zatvorenog u automobilu dobilo je poneki glas, no najviše (4) ih je dobio posljednji prijedlog s

predmetima.

Četvrti zadatak u istom upitniku bio im je najkompliciraniji i čini mi se da ih je u prvi mah zbulio. Dobili su tablicu sa sedam stupaca i u svakom stupcu sedam riječi (što je zapravo vrlo pojednostavljena verzija Perecovih tablica s „prinudama“).

Zadaća je bila izabrati po jednu riječ iz svakog stupca i na temelju toga napisati priču. Nakon malo duljeg predomišljanja svi su uspjeli napisati priče – u kojima se pojavljuju elementi horor filma, suvremene tehnologije kojom su okruženi, motivi poput sukoba među prijateljima i osamljenosti, a dogodilo se i spašavanje jednog medvjeda koji je zapravo bio pas. No svima se najviše sviđela priča koju je napisala najmlađa polaznica radionice:

Rebeka, 7 godina

Mobilna obala

izabrane riječi: tigrasto, mobitel, dvije djevojčice, šum valova, obala oceana, osa, plivanje

Dvije djevojčice proučavale su snimke na mobitelu. Bile su to snimke sa obale oceana u Englandu. A onda je mobitel poludio, uvlačio ih je u snimke, uvlačio, i one su ušle unutra. Na prvi pogled bilo je lijepo. Ali odjednom se obala počela tresti, vjetar

je počeo puhati, čuo se šum valova i to toliko bučan da su im mogli puknuti bubnjići. Ose su počele letjeti na sve strane, a obala je postala tigrasta.

Djevojčice su počele plivati jer im nije preostalo ništa drugo, ali to plivanje nije im pomoglo, jer je sve bilo sve gore i gore, ali onda su ugledale otok u obliku mobitela. Mislile su da će im to pomoći pa im je i pomoglo jer je to bio mobitel koji ih je vratio u normalni svijet.

Dječak Erik (10 godina) rekao je nakon njezina čitanja: „Sve što smo mi ostali napisali je bezveze, ona je bolje upotrijebila maštu.“

Upitnik je imao još jedan zadatak:

Smisli zadaću za prijateljicu ili prijatelja: zadaj nekoliko riječi od kojih treba napraviti priču. Većina ih je toj zadaći prišla tako da su na brzinu smislili neku priču, pa iz nje izvadili riječi. Na primjer:

kuća obitelj cvrkut ptica posao informatičara sreća aktovka

ili:

selo lisica štala vikanje sestra kokoši škola

No ima i neobičnijih sljedova smjernica:

spavanje čudnovati kljunaš crna boja žena koja voli pjevati tramvaj meteorit Atlantski ocean

Tablica 1

Plavo	šalica	starac	šum valova	krov zgrade	osa	mahanje
ljubičasto	sandale	dvije djevojčice	dosadno mijaukanje	pješčanik	pas	plivanje
zlatnožuto	mobitel	dugokos mladić	glasna glazba	obala oceana	pauk	loptanje
točkasto	sjekira	muškarac koji šepa	šuškanje haljine	mali stan	tri krave	spavanje
tigrasto	flomaster	visoka žena	kriještanje papige	autobus	pingvin	igra
zeleno	krevet	mama i tata	struganje pile	konjušnica	hobotnica	kopanje
prugasto	škare	netko tko je slijep	žamor	razred	gušter	let

Tablica 2

Toplo	Beč	kovčeg	gospođica Una	tiha muzika	iguana
Hladno	bolnica	knjiga	knjižničar	glasno lajanje	morski pas
Meko	knjižnica	prašina	mesar	smijanje	pčela
Oštro	wc	naočale	učenik	hućanje vjetra	kakadu
Lijepo	supermarket	naranča	plivač	struganje krede	moljac
Komplicirano	restoran	svjetiljka	recepcionar	skvićanje miša	šišmiš
	prašuma	rubin	vampir	hukanje sove	dingo

A jedna je djevojčica (Taida, 12 godina) napravila vlastitu tablicu:

I sad, što bi se iz toga materijala moglo izvući kao opći zaključak? Možda to da su neke obvezne smjernice poticajnije za smišljanje teksta nego potpuna sloboda koja je, uostalom, prilično relativna stvar, budući da u procesu pisanja svjesno ili nesvjesno svatko sebi postavlja stanovite prinude u najširem smislu riječi? Taj zaključak je previše općenit, a problem je i u tome što je pokus izveden bez teorijske podloge i metodičnog praćenja rezultata. No cilj zapravo i nije bio izvlačiti zaključke te vrste – što ne znači da svojevrsan zaključak ipak ne postoji.

Vodeći radionicu, uvijek se trudim dati djeci više nego jednu mogućnost. I tako, nudeći im kuću u Ulici pereca, ponudila sam im i alternativu – inspiriranu drugim velikim autorom, Raymondom Queneauom. Pročitala sam im nekoliko (najzabavnijih) dijelova „Stilskih vježbi“ (što su rado slušali) i predložila im da pokušaju prikazati neki jednostavan događaj na različite načine, tj. kao da o njemu govore njegovi različiti sudionici. Većini se u tom trenutku ideja pisanja priča o kući više sviđela pa su se bacili na to, no Anouk, devetogodišnja djevojčica, počela je pisati svoje „stilске vježbe“. Događaj o kojemu je pisala bila je kra-

đa neke zgodne male lopte u razredu, a pisala je iz perspektive djevojčice koja je vidjela krađu, perspektive same loptice, perspektive direktorice škole koja je morala razgovarati s policijom, no nije mi htjela dati te tekstove jer svoj „projekt“ ne smatra dovršenim.

Već sam spomenula da su me djeca zapitkivala zašto sam za Ulicu pereca izabrala baš to ime. na koncu sam im otkrila razlog: ispričala sam im tko je bio Georges Perec i zašto je to moj omiljeni pisac. Rekla sam im i da se nadam da će jednoga dana i sami posegnuti za njegovim knjigama. I sad, ono što bih na koncu ponudila kao zaključak nema mnogo veze s mogućim općim svojstvima ljudske kreativnosti, ni načinom na koji nastaju tekstovi u ranoj dobi koja je možda još obilježena svojevrsnom spontanošću – no ima veze s književnošću i obrazovanjem. Možda bi bilo moguće uputiti djecu u velika djela književnosti dvadesetog stoljeća „iznutra“, tj. upoznavajući ih s nekim elementima konstrukcije teksta, te omogućujući im da i sami iskušaju njihov potencijal. Mislim da bi ih to možda moglo učiniti boljim čitateljima, koji se ne koncentriraju isključivo ili prvenstveno na linearnu radnju pripovjednog teksta nego su svjesniji toga da je književnost u prvom redu način da se nešto čini s riječima.

Kako potaknuti učenike da čitaju 'Dugu' Dinka Šimunovića

U uvodnome satu namjera nam je poticati znatiželju i zanimanje učenika za književni tekst, povezati djelo s osobnim i književnim iskustvima učenika i aktualizirati književno djelo. Time ćemo razvijati fantazijske i emocionalne sposobnosti učenika te njihovo čitateljsko iskustvo

**Jasminka
TIHI-STEPANIĆ**

U nastavi lektire, koja se uglavnom obrađuje u dva nastavna sata potkraj tekućeg mjeseca, Nastavnim planom i programom predviđen je i uvodni sat u lektiru koji se planira na početku mjeseca. Taj sat ne služi samo tome kako bismo učenike podsjetili na aktualan lektirni naslov i kako bismo im dali pitanja za lektiru nego, u prvom redu, da ih spoznaju i emocionalno pripreмимо za recepciju književnoga djela i postavimo književno djelo u širi kontekst u kojem je jedino moguće sagledati ga u njegovoj punini. Stoga bi taj sat trebao biti pomno osmišljen.

U uvodnome satu namjera nam je poticati znatiželju i zanimanje učenika za književni tekst, povezati djelo s osobnim i književnim iskustvima učenika i aktualizirati književno djelo. Time ćemo razvijati fantazijske i emocionalne sposobnosti učenika te njihovo čitateljsko iskustvo. Pri tome je važno ne komentirati učeničke odgovore nego otvarati prostor za mnogo različitih mogućnosti što učenike

oslobađa straha da će nešto pogrešno reći. Time oni postaju slobodniji i aktivniji na satu, a to je upravo ono čemu težimo.

U ovome tekstu prikazat ću kako sam osmislila uvodni sat u pripovijetku „Duga“ Dinka Šimunovića vođena smjernicama koje sam navela.

Poticanje znatiželje i zanimanja

Poticanje znatiželje i zanimanja za književni tekst ostvarila sam strategijom predviđanja u čijem su središtu očekivanja čitatelja – što čitatelj može otkriti na temelju naslova, motiva, imena likova, mjesta radnje, vremena radnje, naslovnice i sl.

Ja sam se odlučila za strategiju predviđanja utemeljenu na motivima iz pripovijetke i čitanju početnog dijela pripovijetke.

Napisala sam na ploču riječi (motive iz pripovijetke) ljetu, rijeka, polje, djevojčice, djevojčica, dječaci, igra, roditelji, soba, prozor, zabra-na, prašnjava ulica, duga, močvara, vinograd, mali grad. Rekla sam da su to motivi iz jednog književnog djela. Postavila sam im pitanje misle li, na temelju svoga dosadašnjeg

čitateljskog iskustva i teoretskog znanja o književnosti, da su to motivi iz lirskog ili epskog književnog djela. Oni učenici, koji su se izjasnili za liriku, argumentirali su svoj odabir motivima koji se odnose na krajolik i zaključili da je riječ o pjesmi koja opisuje ljeto. Učenici, koji su se opredijelili za epiku (a njih je bila velika većina), suprotstavili su se prvoj skupini, upozoravajući na motive koji šire pejzažnu tematiku i upozoravaju da je riječ o priči – u prvom redu upozorili su na likove i više mjesta radnje te na zabranu koju su otkrili kao motiv oko kojega bi se priča mogla razvijati.

Saslušala sam njihove argumente i rekla da je riječ o pripovijetci u kojoj je pejzaž toliko važan da izravno utječe na život i sudbinu likova. To ih je zaintrigiralo jer su do sada pejzaž doživljavali uglavnom kao pozadinu priče ili ilustraciju emocionalnih stanja likova.

Nakon toga postavila sam pitanje što očekuju od pripovijetke s istaknutim motivima i zadala zadatak da napišu vrlo sažet sadržaj priče u kojoj će upotrijebiti neke od navedenih motiva.

Izdvojit ću najzanimljivije odgovore.

• *U priči se radi o ljetnim praznicima. Djevojčice i dječaci igraju se na prašnjavoj ulici, a onda se odlaze kupati na rijeku iako su im to roditelji zabranili. Jedna djevojčica, koja ne zna plivati pa im zato zavidi, ne ide s njima i tuži ih roditeljima. Roditelji dolaze po djecu na rijeku i zatvaraju ih za kaznu u sobu.*

• *U malom gradu je dosadno. Ljeto je. Djeca se kupaju u rijeci, a onda odlaze, onako mokra, kući. Trče kroz polja pa po prašnjavoj ulici, tako da se jako zaprljaju. Kada dođu kući, roditelji na njih viču i zabranjuju im da*

Učenici su počeli pričati o odnosima u obitelji koji su često napeti zbog zadanih uloga iz kojih pojedini članovi (u pravilu ženski) žele izići

sljedećega dana idu na kupanje. Tako su sva djeca iz maloga grada drugoga dana u kazni.

• *Sva djeca se kupaju u rijeci jer je jako vruće. Jedna djevojčica ne može na kupanje jer je bolesna. Sjedi u sobi. Usamljena je i gleda kroz prozor. Mašta o tome da je vani s ostalima. Onda se na nebu pojavi duga. Djevojčica otvara prozor, sjeda na dugu i spušta se po njoj kao po toboganu.*

Zanimljivo je primijetiti da nitko od učenika nije djevojčice isključio iz igre. U njihovim odgovorima one, jednako kao i dječaci, krše pravila i zabrane te snose jednake kazne.

Nakon čitanja sadržaja priča otkrila sam učenicima da su motivi na kojima su oni gradili svoje priče motivi iz pripovijetke „Duga“ Dinka Šimunovića koju imaju za lekturu.

Nakon toga pročitala sam učenicima početni dio pripovijetke u kojem se opisuju Čardaci i pripovijeda o tome kako su ljetna popodnevna provodili odrasli, kako dječaci, a kako djevojčice za završnom slikom Srne koja stoji uz prozor i promatra prirodu. Pitala sam učenike što misle o tome kako će se priča dalje razvijati i kakav će biti njen kraj. Navest ću odgovore koje smatram

najzanimljivijima.

- *Djevojčica Srna prekršit će zabranu i pobjeći će iz sobe dok joj roditelji spavaju. Kupat će se s dječacima u rijeci. Kada dođe kući, dobit će batina od tate.*

- *Srna će pobjeći na rijeku, ali je dječaci neće htjeti u igru zato što je djevojčica. Potjerat će ju kući. Ona će plakati. Neće ići kući, već u vinograd. Tamo će biti do mraka. Roditelji će se zabrinuti za nju i tražiti ju. Naći će ju, ali je neće kazniti jer su sretni što su ju našli živu i zdravu.*

- *Srna se iskrada iz kuće i pridružuje dječacima. Oni je prihvaćaju u igri, no Srna se spotakne i padne pa glavom lupi o kamen kraj rijeke. Tada jedan dječak kaže da je nisu trebali primiti u društvo jer je djevojčica i ne razumije se u muške igre.*

U ovome dijelu, kada su učenici na temelju pročitanoga odlomka već upućeni u to da se u pripovijetci radi o različitom odnosu prema odgoju dječaka i djevojčica, svoja razmišljanja usmjeruju u tom smjeru i smišljaju zaplete koji uključuju takav stav. Time smo se približili temeljnom problemu pripovijetke, a to je rodna neravnopravnost.

Povezivanje djela s osobnim i čitateljskim iskustvom

Povezivanje djela s osobnim iskustvom učenika nužno je naročito onda kada se radi o djelima iz starijih razdoblja književnosti kao što je „Duga“. Ono omogućava učenikovu usredotočenost na tekst, potiče interes za temu, omogućuje bolje i lakše kretanje kroz tekst te osnažuje osjećaj učenika da on ima neke spoznaje o životu i da je njegovo iskustvo važno.

Učenike sam pitala jesu li se kada osjećali zakinuti zato što su djevojči-

ca ili dječak.

Uglavnom nemaju negativnih iskustava, no našlo se i onih koji su doživjeli neki oblik rodne diskriminacije.

Iznosim neke odgovore.

- *Tata mi je rekao da trčim kao curica.*
- *Kad sam bio mali, pao sam s bicikla i ozlijedio koljeno. Plakao sam jer me jako boljelo i jer mi je curila krv. Tata mi je rekao da samo curice plaču.*

- *Moram pospremati nered koji napravi moj brat. Njega mama ne tjera da pospremi iza sebe. (Većina djevojčica koja ima braću doživljava slične situacije i to ih jako ljuti.)*

- *Ja perem suđe poslije ručka, a moj brat samo iznese smeće što je manji posao od pranja suđa.*

- *Htjela sam se upisati na nogomet, ali su me mama i tata odgovarali jer je to sport za dečke. Bila sam uporna pa su mi ipak dozvolili da treniram.*

- *Ja bih htjela biti vozačica velikih kamiona kakvi se vide u američkim filmovima. Mama i tata vele da si to izbijem iz glave. Ne znam, možda i hoću. Ipak je to jako naporan posao. Ne znam kako bi moj muž (smijeh) to podnosio.*

Razgovor se na ovoj temi rasplamsao. Učenici su počeli pričati o odnosima u obitelji koji su često napeti zbog zadanih uloga iz kojih pojedini članovi (u pravilu ženski) žele izići.

Postavila sam učenicima pitanje sjećaju li se nekog književnog djela u kojem je prikazana rodna neravnopravnost. Pitanje želi potaknuti učenike na osvještavanje njihova čitateljskog iskustva i davanje važnosti onome što su pročitali i što je ostavilo u njima trag.

Jedan je učenik naveo primjer supruge gospodina Lucasa (Sue Townsend, „Tajni dnevnik Adriana Molea“) koja je betonirala dvorište, što je muški posao, pa je to bio izvor

humora u djelu. Jedna se učenica sjetila strašnog položaja djevojčica i žena prikazanog u romanu „Djevojčica iz Afganistana“ Deborah Ellis, a druga je navela nasilničko ponašanje pilara Mike prema svojoj obitelji u pripovijetki „Iz velegradskog podzemlja“ Vjenceslava Novaka.

Jedan se učenik prisjetio pjesme Vesne Parun „Bila sam dječak“ u čijoj je podlozi želja da se izide iz okvira svoga roda koji nameće ograničenja.

Aktualizacija pripovijetke

Slijedila je aktualizacija pripovijetke „Duga“ Dinka Šimunovića ostvarena čitanjem novinskog teksta „Nevidena diskriminacija u zagrebačkoj lego-igraonici: Djevojčici zabranili ulaz jer je igraonica za dječake?!“ (internetski portal dnevno.hr, 27. listopada 2015.) u kojem se govori kako je djevojčici zabranjen ulaz u igraonicu u kojoj su igračke lego-kocke *Star Warsa* i upućuje ju se u *Lego Friends* igraonicu koja je namijenjena djevojčicama.

Učenici su dobili zadatak da usmeno komentiraju članak i iznesu svoje mišljenje o opravdanosti ili neopravdanosti zabrane. Nitko od učenika, koji su se javili, nije u tome vidio ništa sporno niti osudio taj postupak. Stavovi djevojčica i dječaka nisu se razlikovali.

Navest ću neke komentare i mišljenja.

- *Ta cura je muškobanjasta.* (Sara B.) *Tamo se igraju muški i to je igraica predodređena za muške osobe.* (Mario M.)

- *Pištolji, mačevi i plaštevci nisu igračke za curice. Sigurno ju je tata natjerao da ide u tu igraonicu jer nijedna normalna curica tamo ne bi išla.* (Patrik T.)

- *Djevojčica nema što tražiti u muškoj igraonici. Tamo nema drugih djevojči-*

ca pa bi bila usamljena. (Lea S.)

- *Dečki bi je itako istjerali sa svoga terena. Ne bi se znala igrati tamo na pravi način. Druge djevojčice bi je nakon toga izbjegavale.* (Lovro M.)

- *Ta djevojčica je čudna. Možda ju je tata prisilio da se ide tamo igrati.* (Korina P.)

Moram priznati da su me razmišljanja mojih učenika i učenica iznenadila jer sam očekivala suprotnu reakciju, naročito od djevojčica koje su bile prilično radikalne u svojoj osudi djevojčičine želje da se igra u „muškoj“ igraonici.

Na temelju teksta i razmišljanja učenika došli smo do zaključka da i danas postoje stereotipi vezani za igru. Rekla sam im da se taj stereotip problematiziran i u „Dugi“.

U završnom dijelu sata zadala sam učenicima da u paru napišu ključne riječi koje vežu uz pripovijetku „Duga“ na temelju svojih spoznaja dobivenih čitanjem početnoga dijela pripovijetke i dosadašnjeg razgovora o djelu. Kada su pročitali svoje ključne riječi, među kojima su najčešće bile djevojčice, dječaci, ljeto, zabrana, pripovijetka, Srna, rijeka, igra, roditelji, duga, Sava, rodna neravnopravnost i nepravedan odgoj, rekla sam im da se odluče za dva od kojih će se jedan odnositi na književno-teorijski pojam, a drugi će biti vezan uz tematsko-idejni sloj djela. Učenici su izdvojili pojmove pripovijetka i rodna neravnopravnost.

Na kraju sata podijelila sam listiće sa zadacima za lekturu s napomenom da me tijekom mjeseca pitaju za objašnjenje zadataka koji im nisu jasni.

Ovakvim načinom rada bila sam vrlo zadovoljna ja, a i moji učenici. Svi su se, pa i oni od kojih jedva kad izvučem riječ, uključili u nekom dijelu u aktivan razgovor i pridonijeli uspješnosti sata.

ŽIVOT S KNJIGAMA

Školski knjižničar - modelator cjeloživotnog učenja

Kada naši učenici postanu aktivni, obrazovani, komunikacijski vješti, načitani samostalni građani koji poznaju svoja prava i preuzimaju odgovornost u društvu, tada budete sigurni da je i knjižnica dala svoj skromni djelić u formiranju naše društvene zajednice i razvoju društva

Ljiljana RADOVEČKI,

stručna suradnica knjižničarka,
OŠ Vukomerec, Zagreb

Koncept cjeloživotnog učenja zamišljen je kao potreba (usustavljanja) učenja u svim životnim razdobljima (od rane mladosti do starosti) i u svim oblicima u kojima se ostvaruje (formalno, neformalno te informalno). S druge se strane ne smiju zanemariti jednako važni ciljevi koji pridonose aktivnijoj ulozi pojedinca u društvu. Ti su ciljevi poticanje društvene uključenosti, razvoj aktivnoga građanstva te razvijanje individualnih potencijala pojedinaca.

Danas se najčešće polazi od sljedeće definicije cjeloživotnog učenja: "sve vrste učenja tijekom odrastanja i odrasle dobi s ciljem unapređenje znanja, vještina i kompetencija u okviru osobnog, građanskog, društvenog ili profesionalnog djelovanja pojedinaca" (EU, 2000.). Cjeloživotno učenje usmjereno je prema osobi i njezinim individualnim sposobnostima, poboljšanju njezina ponašanja, raspolaganju informacijama, povećanju znanja, razumijevanju, novim stavovima, iskustvima te kao pomoć u snalaženju u novim životnim situacijama.

Analizirajući tu definiciju mi, knjižničari, nailazimo na knjižničar-

sku sponu djelovanja i smjernica nužnih za budućnost hrvatskog školstva. Knjižnica je informacijsko, medijsko i kulturno središte škole, a knjižničar modelator stvaralaštva, inovativnosti u pripremi knjižničnih i inih školskih sadržaja.

Ako je knjižnica lijepo uređena i opremljena, bit će rado posjećen školski kutak koji može ponuditi mir i inspiraciju te živahnu raspravu, natjecanje i istraživački rad.

Mjesto susreta

Igre asocijacija, kvizovi, istraživačko - timski rad, likovne i literarne radionice, kratki dramski prikazi, usmeno prezentiranje te izrada plakata neka su od mojih vlastitih iskustava. Kvaliteta rada knjižničarsko-informacijskog obrazovanja ovisi i o opremljenosti knjižnice (knjižni fond i tehnika) te volji knjižničara.

Definicija cjeloživotnog učenja podsjeća na znanja, teme i sadržaje koje mi školski knjižničari prezentiramo u knjižničarsko-informacijskom obrazovanju, a ostvaruju se kroz neposrednu odgojno-obrazovnu djelatnost, stručno-knjižničarsku djelatnost te kulturno-javnu djelatnost. Svakom razredu, uzrastu i temi pristupamo elokventno i ciljano.

Aktivnosti djelovanja školske knjižnice su različite: druženja sa

zanimljivim ličnostima (književnici, ilustratori, lutkari, pripovjedači, glumci), čitateljski klubovi (okupljanje učenika - osobama nacionalnih projekata), tematske izložbe i plakati kojima se obilježavaju važni knjižnični datumi ili kreativne izložbe na razini cijele škole (uz Dan škole, ekoizložbe, školske obljetnice), interaktivne radionice – slušaonice (npr. radioigre koje prezentiraju Nives Madunić Barišić i Tomislav Šamec – djelatnici Dramskog programa Hrvatskog radija), kreativne likovne i literarne radionice (ilustriranje i pisanje slikovnica).

Postavljeni obvezni Godišnji plan i program škole ne može kvalitetno i u cijelosti biti realiziran bez dodatne nadogradnje i sadržaja, poticaja, istraživačko-timskog rada, učenja kroz (igre asocijacije, kvizovi) kreativnog stvaralaštva i izražavanja. Nema temeljitije usvojena znanja od onoga usvojenog na načelima samostalnog pretraživanja i donošenja vlastitih sudova i mišljenja. A sve to i mnoštvo drugih zanimljivih, edukativnih i inih sadržaja može ponuditi školska knjižnica kao aktivni sudionik u odgojno-obrazovnom procesu.

Prvi korak je podsjetnik važnosti funkcije prostora u cjelokupnom knjižničarskom sustavu dosadašnjih usvojenih znanja i iskustava na koje se lako nadoveže tema novog zadatka tj. knjižničarsko-informacijskih znanja. Knjižničar planirano i ciljano

upotpunjuje nastavni plan i program te svakom razredu u ugodnom knjižnom ozračju prezentira određene teme knjižničarstva. Teme, ključni pojmovi i obrazovna postignuća prate uzrast učenika, a na knjižničaru je da nastavni sat za svako razredno odjeljenje pripremi prema svom vlastitom izboru. Što je knjižničar spremniji kombinirati više metoda, to je nastavni sat kvalitetniji, zanimljiviji i učenici ga više pamte.

Od prve knjige do interneta

U prvom razredu učenici upoznaju prostor knjižnice i školskog knjižničara, knjige su im predstavljene kao malo blago koje nakon čitanja moraju vratiti. Prve susrete učenika s knjižnicom lijepo je upotpuniti igrokazom (glavni glumci učiteljica i knjižničarka, a poslije tko želi) i likovnom radionicom izrade lutkica koje odnose u učionicu da ih podsjeća na školsku knjižnicu.

Drugi razredi pobliže upoznaju dječje časopise i jednostavne književne oblike (npr. bajke). Poticanje čitanja usmjereno je na medij časopisa koji donosi u svojim rubrikama mnoge zabavne sadržaje te štiva čitanja s razumijevanjem.

Učenicima trećih i četvrtih razreda ključni pojmovi su enciklopedije i priručnici. Razgovor o referentnoj zbirci može se pretvoriti u višesatni boravak u knjižnici jer se sadržajno može iznimno zanimljivo pripremiti

Knjižnica je informacijsko, medijsko i kulturno središte škole, a knjižničar modelator stvaralaštva, inovativnosti u pripremi knjižničnih i inih školskih sadržaja

(prvi sat – kviz o smještaju knjižnog fonda, funkciji knjižnice te provjera lektire 2. razreda, drugi sat - definicija i specifičnosti referentne zbirke i istraživački rad, a treći sat - prezentacija grupa ili pojedinaca.)

Peti razredi posjećuju organizirano najbližu gradsku knjižnicu kako bi naučili organizaciju i poslovanje knjižnica, upoznaju se sa smještajem fonda, a onda u školskoj knjižnici raznim vježbama i provjerama utvrđuju naučeno.

U šestom razredu vrijeme je za upoznavanje i ostalog dijela knjižnog fonda tj, učenici upoznaju nastavnički fond i univerzalno-decimalnu klasifikaciju. Ovaj zadatak u knjižnici se može uspješno realizirati u korelaciji s učiteljem geografije i korištenjem časopisa (Drvo znanja, Meridijani...) kako bi se istražila neka tema npr. turističko značenje naših nacionalnih parkova.

Internetski katalozi tema su sedmih razreda u usvajanju knjižnično-informacijskih znanja, a cilj obrazovnih postignuća uputiti učenike u pretraživanje fondova gradskih knjižnica putem e-kataloga.

Učenici osmih razreda u povodu Dana hrvatskog jezika (prema Planu i programu školske knjižnice) posjećuju najveću hrvatsku knjižnicu Nacionalnu i sveučilišnu knjižnicu. U školskoj knjižnici se upoznaju s poviješću knjige i pisma te vrstama i funkcijama ostalih knjižnica (institucijske, gradske, specijalne,)

Ako znamo da je ovo samo dio sadržaja knjižnično-informacijskih znanja, onda nam je jasno koliko knjižničar kao modelator tematski, sadržajno i kulturno može pridonijeti cjeloživotnom obrazovanju učenika.

Promjene navika

Hrvatska mreža školskih knjižničara i Hrvatska udruga školskih

knjižničara iznimno uspješno koordiniraju nacionalnim projektima poticanja čitanja (Čitamo mi, u obitelji svi, Čitanjem do zvijezda, Tulum s(l)ova, Čitajmo zajedno – čitajmo naglas: zaboravljene knjige) tako da knjižničar postaje i partner u komunikaciji roditelj – učenik – učitelj. Nekima od navedenih projekata usmjeravamo roditelja da budu aktivni sudionici poticanja čitanja i popularizacije knjige. Ti projekti su za svaku pohvalu jer knjižničar pokušava i djelomično uspijeva promijeniti navike roditelja i obitelji u cjelini uljuljkane u svakodnevicu, medijsku ispraznost i novu tehnologiju koja knjigu pokušava zasjeniti te umanjiti značenje pisane riječi i knjige kao medija.

Uspješnu partnersku suradnju knjižničar ostvaruje i sa sljedećim kulturnim institucijama: susjednom gradskom knjižnicom (predavanja, tribine, kvizovi znanja), Nacionalnom i sveučilišnom knjižnicom kao sakupljačicom nacionalnog blaga, Institutom za hrvatski jezik, Leksikografskim zavodom (nastanak hrvatskog rječnika), Hrvatskom akademijom znanosti i umjetnosti (starohrvatska baština) te susjednim Kulturnim centrom (prigodne kazališne predstave, tribine) čiji sadržaji često prate nastavni plan i program. To su mjesta koja obilježavaju našu hrvatsku kulturu i jezikoslovlje i svojim sadržajima uvelike upotpunjuju školski nastavni plan i program.

Kada naši učenici postanu aktivni, obrazovani, komunikacijski vješti, načitanu samostalni građani koji poznaju svoja prava i preuzimaju odgovornost u društvu, tada budete sigurni da je i knjižnica dala svoj skromni djelić u formiranju naše društvene zajednice i razvoju društva u cjelini.

Rečeno - učinjeno

Julijana Matanović

Zašto su mi ukrali djetinjstvo

Nameće se usporedba s Anom Frank, ne samo po temi i dobi autorica nego i po sličnosti njihovih karaktera. I Bojana i Ana osjetljive su, nježne i maštovite djevojčice prognane u sklonište. Svakidašnjicu podnose i nadvladavaju perom, svjedočeći o užasima koji su se dogodili krajem 20. stoljeća

**Jasminka
TIHI-STEPANIĆ**

Roman Bojane Meandžije „Trči! Ne čekaj me...“ (Alfa, 2015.) roman je za djecu i mlade s tematikom iz Domovinskoga rata. Prvo izdanje ove knjige objavljeno je u nakladi Gradske knjižnice Ivan Goran Kovačić iz Karlovca 2009. godine pod naslovom „Moje...“

Nakon mnogobrojnih djela nadahnutih ratnim stradanjima djece u Domovinskome ratu (reportažni zapisi Mladena Kušeca „Ubili su mi kuću“ (1991.), roman Maje Gluščević „Bijeg u košari“ (1992.), psihološka dječja proza Nikole Puljića „Strah me, mama“ (1992.) i roman „Čuvari Amfora“ (1994.), dnevnik Stjepana Tomaša „Moj tata spava s anđelima“ i „Mali ratni dnevnik“ (1992.), roman Nade Iveljić „Marijina tajna“ (1995.), roman Ivana Kušana „Koko u Kninu“ (1995.) pred nama je djelo koje se od prethodnih razlikuje po tome što je autobiografskoga karaktera. Autorica je pripovjedačica i glavni lik ovoga romana napisanoga u prvome licu. Djelo je nastalo u vrijeme njezina djetinjstva obilježenog vojnom agresijom na Karlovac, grad u kojem je rođena, u kojem je provela četiri ratne godine i u kojem danas živi.

Kako bi se otrgla od strahota koje je okružuju, trinaestogodišnja Bojana piše o svemu što proživljava. Događaji su prikazani iz perspektive djeteta kojemu je oteto pravo

Trči! Ne čekaj me...

Bojana Meandžija
Zagreb: Alfa, 2014.

na sretno djetinjstvo. Nameće se usporedba s Anom Frank, ne samo po temi i dobi autorica nego i po sličnosti njihovih karaktera. I Bojana i Ana osjetljive su, nježne i maštovite djevojčice prognane u sklonište. Svakidašnjicu podnose i nadvladavaju perom, svjedočeći o užasima koji su se dogodili sredinom i krajem 20. stoljeća i potvrđuju istinitost ideje o umjetničkoj borbi protiv nepodnošljive stvarnosti. Bojana Meandžija o tome izrijekom govori: „Jedina mogućnost koja mi je u ovim trenucima bila dostupna i za koju mi nije trebala dozvola bila je mašta.“

Naslov romana „Trči! Ne čekaj me...“ skreće na sebe pozornost dvama glagolima u imperativu koji signaliziraju naredbu, zabranu i hitnost ispunjavanja sadržaja koji označavaju. Podsjeća na već zaboravljeni roman Arsena Diklića „Ne okreći se, sine“ s temom iz Drugoga svjetskoga rata u Hrvatskoj. Zoranu Novaku njegov je teško ranjeni otac rekao da se ne okreće, nego da trči u šumu gdje ga čeka spas, a Bojani majka upućuje riječi da trči u sklonište i da je ne čeka. Ova nenamjerna sličnost čini mi se vrlo znakovitom jer, bez obzira na povijesni trenutak o kojem je riječ, uključuje svestre-

mensku nesebičnu odanost roditelja djeci u trenucima kada ih od smrti dijeli možda još samo tren.

Radnja romana „Trči! Ne čekaj me...” počinje u ljeto 1991. godine. Djevojčica Bojana školske praznike provodi sa sestrom kod voljene bake u Turnju, selu koje će uskoro postati jednim od simbola stradanja u Domovinske ratu, no uobičajene igre s vršnjacima i lagodno dokoličarenje narušeni su neobičnim, isprva samo zamjetnim, ali poslije sve očitijim znakovima da nešto nije kako bi moralo biti. Njezini prijatelji iz sela nestaju preko noći, rolete su spuštene, ljudi posivjeli, vojnici u uniformama noću se šuljaju dvorištima, ceste su ispresijecane ježevima. Ratne sjene svakim se danom sve više spuštaju nad miran i idiličan život Bojane i njezine obitelji. Svom žestinom rat je prasnuo baš na djevojčičin trinaesti rođendan, zatekavši je na povratku kući nakon nastave prekinute općom opasnošću. Tako je dan, koji je trebao biti poseban jer trinaesti rođendan znači ulazak u svijet tinejdžera, postao dan sjećanja na prvi strašni susret s ratom i smrću. Taj prvi sraz s ratnim traumama autorica opisuje kao rastanak od svoga tijela i život u nekom drugom tijelu.

Izmještenost iz vlastitoga bića i svijeta koji ju je do tada okruživao trajala je pune četiri godine, a radošno vrijeme odrastanja ustupa mjesto vječno prisutnom strahu za vlastiti život i za život njoj bliskih ljudi, neizvjesnosti i boli. Njezina je mlada ranjena duša zaokupljena egzistencijalnim razmišljanjima. Strašno je kada trinaestogodišnjakinja kaže: „Imam osjećaj kako mi je malo ostalo od života u koji su me uvjerali da je lijep.“

Umjesto da proživljava treptaje prve ljubavi, smiješne školske zgrade i čavrljanja s prijateljicama, djevojčica

se skriva u skloništu, trči u stan na desetom katu da bi se odmah vratila u sigurnost podzemlja, brzo pedalira na povratku od zubara, no ne dovoljno brzo da bi izbjegla još jedan bliski susret s mogućom smrću pod kišom granata. U romanu je naglašen Bojanin prislan odnos s majkom, ocem, sestrom, bakama, djedom, tetkom, tetom i njihovom djecom. Obitelj je utočište, a mamino obećanje da se neće rastajati ma što se dogodilo, osnažuje je i stišava buru osjećaja potaknutih mislima da bi nju i sestru roditelji mogli ostaviti negdje „na sigurnom.“ Sukobi s autoritetom, karakteristični za tinejdžersku dob pa time i literaturu, u romanu „Trči! Ne čekaj me...” izostaju. Bojana je dirljivo privržena obitelji, a i vrijeme je takvo da ne dopušta dodatne sukobe jer je stvarnost i bez njih dovoljno teška. Djevojčica odrasta ne u otporu prema autoritetima, nego u otporu prema svakodnevnim agresivnim nasrtajima na sam život.

Ne sjećam se da sam prije ovoga pročitala i jedan roman za tinejdžere u kojem nema doživljaja prve ljubavi. I u „Trči! Ne čekaj me...” postoji naznaka da se Bojani sviđa Mario jer primjećuje da se lijepo obukao za Božić i da se ona sviđa njemu jer joj kaže da lijepo izgleda. Pogledavaju se u liftu i to je sve. U Bojaninu svijetu nema mjesta za ljubav, čini se kao da bi taj osjećaj bio prebanalan u zbilji koja je puna vijesti o mrtvim i ranjenim ljudima, spaljenim i razorenim selima i gradovima.

Čak ni kada u podrumu slave ratni Božić 1991. godine djeca ne mogu biti spokojna unatoč znakovima prividne uobičajenosti – jelu, piću, kolačima, glazbi, plesu, svečanijoj odjeći. Zlokobni zvukovi dizala, osjećaj da je netko nepozvan među njima, bat vojničkih čizama i slutnja da je riječ o neprijateljskom vojniku kvare im

teško postignutu opuštenost. Rat ih ni na tren ne ispušta iz svojih kandži, ne dopušta da se pale lampice na jeli, da se blaguje kraj stola pa čak ni da se, kako divno oslikana pojedinost potpuno narušene svakodnevnice, napravi jednostavan zahvat na zubu jer zubarica Spomenka mora asistirati pri operaciji ranjenika.

Ipak, borba za vlastito dostojanstvo nikada ne dolazi u pitanje. Kada se sprema za doček Nove godine, Bojana se pomno uređuje, trudi se da sve izgleda što normalnije i u toj rutini pronalazi odušak, čini joj se da je barem na trenutak nadmudrila rat. „Želim napakostiti ratu i pokazati mu da postoje i neke druge vrijednosti u životu“, kaže dok „frče“ kosu zadovoljna svojim novim izgledom.

Čežnja za običnim životom golema je. „Želim izići van na snijeg, zabiti glavu u najveću hrpu i ako mi je sudbina takva da ostanem u tom položaju...ostat ću. Radije nego trunuti ovdje poput bolesnog štakora. Nedostaje mi toplina, miris ljubavi, miris čiste odjeće, zvonjava telefona, prepisivanje pjesama, čisti zrak i tekuća hrana... Postajem sve umornija“, kaže u trenucima očaja.

Bojana u ratu završava osnovnu školu, upisuje se u srednju, slavi rođendane i tako, u ritmu izmjena općih opasnosti, pokušaja da se normalno živi i zabrinutosti za obitelj, u skloništu dočekuje Oluju i kraj rata, duboko traumatizirana svime što je proživjela, ali bez mržnje u srcu.

Roman završava tamo gdje je i počeo – u Turnju, ispred bakine kuće od koje je ostalo pročelje s balkonom i ograda koju je izradio djed. Dvorište, u koje se nije smjelo zbog mina, bilo je ispunjeno znakovima nekadašnjega života koji se nikad više neće vratiti i ta konačnost nešto je s čime se autorica teško suočava, ali što na kraju prihvaća jer drukčije

ne bi mogla započeti život u novim okolnostima.

Prostornom zaokruženošću mjesta radnje roman dobiva na cjelovitosti i zaokružuje jedno vrijeme koje se utisnulo u pojedinačnu i kolektivnu svijest ljudi kao vrijeme bezrazložne patnje i stradanja u Domovinskome ratu.

Epilog romana, smješten u 2007. godinu, počinje rečenicom: „Nakon dugog niza godina koje su uslijedile zaborav je riječ koja postoji samo u rječniku.“ Na mjestu bakine kuće sada je kvadratno polje obraslo travom, ali, unatoč tome, autorica osjeća prisutnost svoga djetinjstva dozivajući u misli slike, mirise i zvukove koji su ga obilježili. Čuje kako joj pokojni djed govori: „Ne razmišljaj o onome što je bilo i što je od svega postalo! Važno je jedino to što me i dalje ima tko gledati kroz ova limena vrata...“

Roman je pisan književnim jezikom primjerenim dobi pripovjedačice. Žargon i dijalektalne riječi pojavljuju se samo sporadično. Ozbiljnost trenutka o kojem djelo govori time je i jezično podcrtana. Kako je odnos prema temi naglašeno emotivan, tako je emotivan i jezik. Autorica ponekad, ponesena silinom autentičnih osjećaja, zapada u sentimentalnost pa i u patetičnost izričaja.

Roman „Trči! Ne čekaj me...“ namijenjen je u prvome redu djeci koja pohađaju više razrede osnovne škole. To su djeca koja imaju sreću da odrastaju u vremenu o kakvom su Bojana, Mario, Tamara, Marija, Marina, Tihomir, Maja i drugi mogli samo sanjati. Dobro je reći toj djeci da su, ne tako davno, njihovi vršnjaci u ovoj istoj zemlji strahovali za vlastiti život. Bila su to djeca kojima je rat ukrao djetinjstvo. O generacijama te djece nadahnuto govori ovaj roman.

POEZIJA

Dodijeljena je prva Kitica HDKDM-a!

Nagrađena Iva Dužić, autorica zbirke „Sve što vrijedi“, dobro razumije djecu, njihov jezik i njihov opažajni svijet te tako svoje misli pretače u male poetske bisere koji će sigurno doprijeti do njihova srca

**Snježana
BABIĆ VIŠNJIĆ**

Pjesmice su prvo što djeca uče, jer se melodioznost slogova, riječi i rima lako pamti i izaziva radost. Prve naučene ili pročitane pjesmice često se pamte i do duboke starosti, nakon što mnogo toga važnoga izbljedi iz pamćenja. Stoga i naš odnos prema poeziji za djecu treba biti takav da poštuje taj „prirodan“ poredak. Pjesmice velikih dječjih pisaca kao što su Grigor Vitez, Ratko Zvrko, Stanislav Feminić... mnogima su danas odraslima obilježile djetinjstvo, a da bi i današnja djeca, uz ove klasike, dobila i svoje pjesnike koji će i njima obojiti odrastanje rimama u sto nijansi, moramo njegovati i poticati poetsku riječ za djecu. Zato je Hrvatsko društvo književnika za djecu i mlade i utemeljilo natječaj na kojem se traže pjesničke zbirke. I rezultat je opredvao namjeru: na prvi natječaj za najbolji rukopis poezije Kitica za djecu i mlade, prispjelo je pedesetak rukopisa.

Bilo je tu poezije, haiku pjesama, basni, igrokaza pa čak i nekih rukopisa koji, nedvojbeno, imaju literarnu vrijednost, ali, iako sadržajem opisuju i preispituju univerzalne vrijednosti, leksikom i stilom nadilaze spoznajne mogućnosti mladih čitatelja. „Prevladavaju

tekstovi koji su pisani u duhu tradicije hrvatskog pjesništva za djecu i ima tu toga lijepoga i poetskog, ali ipak, fali jedna mala nota provokativnosti, kao i istraživačkog duha. Neki pak rukopisi (srećom, nije ih bilo previše) pripadaju kategoriji literarnog krimena, kao da je poezija za djecu neka efemerna književna vrsta pa hajdemo sad malo pisati slama-sijeno tekstove, važno da se rimuje. Iako ne vjerujem da tu postoji ikakva zla namjera, zbog takvih pogubnih premisa, poezija za djecu i među samim književnicima ima podređen status, a zapravo je, barem nominalno, baš ona kraljica književnosti“, opisao prispjele rukopise u obrazloženju nagrade pisac Aljoša Vuković.

Tri su se naslova ipak brzo izdvojila svojom kvalitetom i poetičnošću. To su Sanja Andabaka: „Zaljubljeni tramvaj“; Iva Dužić: „Sve što vrijedi“ i Nada Zidar-Bogadi: „Proljeće trči za dječakovom loptom“.

„Uzimajući u obzir sve čimbenike koje dobru poeziju za djecu čine takvom, tročlani stručni žiri u sastavu: Silvija Šesto, Snježana Babić Višnjic i Aljoša Vuković, odlučio je prvu nagradu Kitica dodijeliti autorici Ivi Dužić za rukopis 'Sve što vrijedi'. Iako, uglavnom, pisan u duhu tradicije hrvatskog pjesništva za djecu, rukopis sugerira da je riječ o autorici koja je u dosluhu s prirodom i zapravo sa svim što je okružuje. Ona dobro razumije djecu, njihov jezik i njihov opažajni svijet te tako svoje misli pretače u male poetske bisere koji će sigurno doprijeti do njihova srca“, stoji u obrazloženju nagrade.

Pustolovine u svijetu egipatske mitologije

Dinamika zbivanja, zanimljiva fabulativna linija i intrigantni likovi (naročito oni mitološke provenijencije) aduti su kojima ovo privlačno i izražajno kvalitetno štivo privlači i zadržava čitateljsku pozornost. One naročito entuzijastične možda će potaknuti i na istraživanje bogate egipatske mitologije

**Nada
KUJUNDŽIĆ**

Maštovita i nagrađivana zagrebačka spisateljica Norma Šerment autorica je niza drama („Nevidljivi Leonard“, „Čarolija ljetne noći“, i dr.) i pripovjedaka za odrasle, te romana za djecu „Izlet sa Sai Babom“ (1996.). 2012. godine uspješno se okušava i u prozi za mlade: roman „Adrijanin vrt“ donosi joj nagradu SFERA za najbolji fantastični roman za mlade. Na tematskim, stilskim i žanrovskim zasadama spomenute romaneskne uspješnice, izgrađen je i njezin najnoviji uradak, roman „Glazbena kutijica“.

Na početku romana upoznajemo dvanaestogodišnju Niku koja se s majkom Tamarom upravo doselila u novu gradsku četvrt koja joj se čini prilično bezličnom i dosadnom. Prvog dana u novoj školi sjeda kraj sramežljive Petre s kojom se vrlo brzo sprijateljuje. Štoviše, Petra je istoga dana poziva u svoj stan, prepun tajanstvenih kartonskih kutija njezine bake koje je zabranjeno dirati. Znatiželjna Nika u jednoj od njih pronalazi glazbenu kutijicu ukrašenu egipatskim hijeroglifima, iz koje ispadaju tri predmeta: zlatno pero, fotografija nepoznatog dječaka s psom i fotografija Petrina nasilna očuha od kojega se obitelj krije. Kad u Nikin život neočekivano stupi

Glazbena kutijica

Norma Šerment
Zagreb, 2015.

Ludvig, dječak s fotografije, u društvu psa Bruta, djevojčice otkrivaju da je predmet koji su pronašle zapravo čarobna kutija koja ispunjava želje. Međutim, jednom oslobođena čarolija Nikinu i Petrinu okolinu mijenja na nepredvidljive i uglavnom nepoželjne načine. Zabrinute prijateljice u pratnji školskog kolege Vatroslava, te Ludviga i Bruta, za pomoć se obraćaju Petrinoj baki, a nakon njezine iznenadne smrti dopijevaju u paralelan, mitski svijet drevnoga Egipta gdje svjedoče borbi između boga sunca Horusa i boga podzemlja Seta.

Čitatelji upoznati s „Adrijaninim vrtom“ u „Glazbenoj će kutijici“ prepoznati brojne autoričine stilske odlike i tematske preokupacije, od fokusa na ženske likove, preko motiva paralelnih svjetova (jednoga realnoga, drugoga nadnaravnog), do borbe između dobra i zla, svjetla i tame, koja se u ovome romanu umjesto između Kraljice Adrijane i Protivnika – Crnoga kralja, vodi između egipatskih božanstava Horusai Seta. Nadalje, autorica u oba romana progovara o suočavanju s vlastitim strahovima te afirmira važnost zajedništva, prijateljstva i obitelji. Zanimljivo je da

Fantastično oblikovan scenarij s elementima detektivskog i pustolovnog romana najvećim je dijelom izgrađen na nizu binarnih suprotnosti kao što su dobro – zlo, svjetlost – tama, realno/ovostrano – fantastično/onostrano

su iz Šermentinih literarnih obitelji očevi redovito odsutni (bilo trajno, bilo privremeno): u „Adrijaninom vrtu“ protagonistica Mirna živi s majkom jer su joj roditelji rastavljeni, a bez očeva su i glavni junaci „Glazbene kutijice“ (Nikini roditelji su rastavljeni, Petrina se obitelj krije od očuha zlostavljača, a Vatroslavov otac već dvije godine boravi u Africi na raznim arheološkim iskapanjima).

Dinamici pripovijedanja pridonosi pripovjedna struktura sazdana iz perspektiva dvaju glavnih junakinja, Petre i Nike, koje se izmjenjuju iz poglavlja u poglavlje. Osim promjenama fokalizacije, osjećaj napetosti i dramatičnosti postiže se i čestim pomacima na prostornoj i međusvjetovnoj osi fabule. Fantastično oblikovan scenarij s elementima detektivskog i pustolovnog romana najvećim je dijelom izgrađen na nizu binarnih suprotnosti kao što su dobro – zlo, svjetlost – tama, realno/ovostrano – fantastično/onostrano, svakodnevno/banalno/dosadno – pustolovno. Na kraju, i same glavne junakinje međusobno su kontrastne: sramežljiva i povučena Petra sušta je suprotnost odvažnoj i svojeglavoj Niki koja rado zapovijeda drugima. Dok se prema nesigurnoj Petri koja nosi odjeću “iz druge ruke” svi ponašaju “kao da je i ona jedna takva obična, jadna, iznošena stvar”, dinamična i znatizeljna

Nika djeluje kao “reklama za dobro raspoloženje: širok osmijeh, blistav pogled i kosa koja kao da bi najradije otrčala svojim putem”. Obje djevojčice egzistiraju na marginama vlastite okoline, svaka “obilježena” na svoj način: Nika kao pridošlica koja tek treba upoznati novu sredinu i njene stanovnike, a Petra kao djevojka u bijegu od vlastite prošlosti čiju izdvojenost iz okoline dodatno podcrtavaju njezin fizički izgled i način odijevanja (neravnomjerno podrezana kosa, izbljedjela i prevelika odjeća, goleme naočale).

I u „Glazbenoj kutijici“ i u „Adrijaninom vrtu“ proživljene opasnosti zbližavaju likove i stvaraju bliske spone među njima, povezujući ih u alternativne obitelji. “Postali smo jedni drugima nezamjenjivi. Postali smo obitelj koja je više od puke slučajnosti”, kaže pripovjedačica Mirna u „Adrijaninom vrtu“. Na sličan se način povezuje i pustolovna trojka u „Glazbenoj kutijici“, čije se prijateljstvo prenosi i na njihove majke koje jedne u drugima pronalaze velik izvor podrške i optimizma. Iako u oba romana dobro na kraju pobjeđuje zlo, valja istaknuti da ipak nije riječ o “klasičnom” *happy endu* u kojem svi žive sretno i bezbrižno do kraja života. Naprotiv: pretrpljene opasnosti, traumatična zbivanja i gubici bespovratno mijenjaju likove

koji u sebi nose tragove onoga što su pro/preživjeli. Povratak u “dobru, staru, poznatu stvarnost” zapravo je gorko-sladak. S jedne strane, nadnaravni događaji za posljedicu imaju niz pozitivnih promjena u životima protagonista (Nikini roditelji odlučuju jedan drugome dati još jednu priliku, prijateljstvo majki i sl.), te u njima razvijaju nov pogled na i zahvalnost za svakodnevicu: “Dokle god mogu pojesti sladoled, ne moram se osvrnati i bojati da će mi nešto strašno i nezamislivo skočiti za vrat”. S druge strane, iskustvo susreta s nadnaravnim, često zastrašujućim bićima i pojavama ostaje s Nikom, Petrom i Vatroslavom čak i kad sjećanje na njih počinje blijedjeti, kao osjećaj nelagode, nesigurnosti i straha.

U „Glazbenoj kutijici“ autorica potvrđuje zavidnu vještinu oblikovanja fantastičnih pripovjednih svjetova te stvaranja osobite atmosfere napetosti, nelagode, neizvjesnosti i jeze. Njezin dinamični izričaj prepun slikovitih izraza i životnih dijaloga

osobito pogoduje zahtjevima pustolovnog romana. Autorica uglavnom uspješno gradi i isprepliće nekoliko pripovjednih rukavaca, no u množini likova i događaja prisutne su poneke uzročno-posljedične nelogičnosti, a neka pitanja ipak ostaju nerazjašnjenima: zašto Petra u prodavaonici razgovara s vrećicama juha (tj. razgovara li uopće s vrećicama juha)? Što je s Petrinim bratom? Kako je došlo do susreta između Petrine bake Sofije i Horusove majke, božice Izide? Kao i u autoričinom prethodnom romanu, i ovdje su zamjetne određene fluktuacije u koherentnosti pripovijedanja, posebice u epizodama u kojima su glavni likovi razdvojeni.

Dinamika zbivanja, zanimljiva fabulativna linija i intrigantni likovi (naročito oni mitološke provenijencije) aduti su kojima ovo privlačno i izražajno kvalitetno štivo privlači i zadržava čitateljsku pozornost. One naročito entuzijastične možda će potaknuti i na samostalno istraživanje bogate egipatske mitologije.

Nove zgode duplića

Autorica nudi svu raskoš svoga umijeća, jezičnu razigranost, poigravanje s fabulom (blizanci aktivno sudjeluju u pričama koje oblikuju dogovarajući se s naratoricom), stilska iznenađenja i referencije na neke od klasika književnosti za djecu

**Hrvoje
KOVAČEVIĆ**

Suvremeni je trend u književnosti kao i u svoj ostaloj (filmskoj, glazbenoj, scenskoj) produkciji za djecu – višeslojnost, radovi moraju imati razinu na kojoj su zanimljivi i odraslim čitateljima.

„Duplići MA i LU“ Ljerke Car Matutinović prvi su put objavljeni 1988., drugo izdanje pojavilo se dvije godine kasnije, ovo o kojem pišem (nakladnik Funditus) dopunjeno je dvjema dogodovštinama duplića i objavljeno je 2015. i udovoljava suvremenom trendu.

Pritom bi možda trebalo napomenuti da se i ti odrasli čitatelji dijele na barem tri kategorije. U prvoj su bake i djedovi koji će nedvojbeno (možda pomalo i nekritično) uživati u vragolijama blizanaca, uspoređujući ih s vlastitim unucima.

U drugoj su roditelji koji se nose s maštarijama vlastite djece, ponekad ili često ih i sami potiču.

U trećoj su pak oni koji se tijekom čitanja uspijevaju odmaknuti od vlastitih iskustava (ako je takvo što uopće moguće) i koji jednostavno uživaju u dobrim pričama.

Autorica posebno ovim posljedicama nudi svu raskoš svoga umijeća, jezičnu razigranost, poigravanje s fabulom (blizanci aktivno sudjeluju u pričama koje oblikuju dogovarajući se s naratoricom), stilska iznenađenja i

Duplići MA i LU

Ljerka Car Matutinović
Funditus, 2015.

referencije na neke od klasika književnosti za djecu.

Zgoda je u lanjskoj verziji dvadeset i pet. Tko je glavni junak ili junaci? Mali bi čitatelji rekli da su to braća blizanci MA i LU (u dvadeset i trećoj dogodovštini otkrivamo da su im prava imena Marko i Luka), dok bi oni odrasli tvrdili da je to naratorica (u istoj toj dogodovštini potvrđeno je ono što smo do tada slutili – ona je ona baka blizanaca).

Početne su zgode bajkovite, blizanci složno skidaju Zvijezdu Večernjicu, bave se Mjesecom i prevrtljivim Oblakom, družu se sa Sunčicom, uživaju u glazbi Pahuljice koja pjeva.

Kasnije njihove akcije nisu tako uspješne. Međusobno ih nadmetanje onemogućuje u određivanju cilja, a samim time i u ostvarenju početne zamisli.

Naratorica sve više preuzima inicijativu. Nakon što su je zaintrigirali svojih pothvatima, žudi za novim i novim pričama, a njih dvojica odrastaju i sve su spremniji na interakciju. Uz to joj sve više nameću i ulogu arbitra u neprestanim sporovima, traže njezino savezništvo, posebno to čini inferiorniji blizanac LU.

U posljednjim zgodama blizanci imaju pet godina, toliko su veliki da

naratorici više ne mogu ni istodobno sjediti ni na koljenima, a ona se potpuno prepušta ulozi posrednika u njihovim nadmetanjima. U dvadeset trećoj zgodi čak mora bacati novčić da odluči čiju će želju ispuniti. No to je ne sprečava da revno bilježi faze njihova odrastanja.

Padanje intenziteta fabule (što je zapravo posljedica odrastanja bližanaca i razvijanja njihovih odnosa s bakom) Ljerka Car Matutinović pokriva vještinom pripovijedanja i humorom koji do posljednje stranice održavaju lakoću čitanja.

Vjerujem da će se neupućeni čitatelji (to su oni najbolji) koji ne

običavaju čitanje knjige početi s pogovorom (koji je sjajno napisala profesorica Dubravka Težak) biti iznenađeni činjenicom da je roman prvi put objavljen 1988. Protok vremena nije ostavio traga na njegovoj svježini.

Životnim stazama Stjepka Težaka

Kako je znanstvenik Težak potisnuo umjetnika i zašto je svoje umjetničko pero prepustio zaboravu, ili bolje rečeno, zašto to mi činimo. Takvo razmišljanje proizlazi iz spoznaje da je Težakovo književno ostvarenje 'Rijeka teče u grad', a posebno 'Zlatookin osmijeh', zaslužilo posebnu pozornost

Branko PILAŠ

Pisati o Stjepku Težaku znanstveniku, jezikoslovcu, sveučilišnom profesoru, dekanu, autoru brojnih udžbenika, priručnika i znanstvenih djela, ali i nadasve čovjeku i prijatelju, nije lako ni jednostavno. U ovom uvodu o spomenutom djelovanju prof. dr. Stjepka Težaka nisu istaknute brojne napisane stranice o jednom području o kojem se manje zna i o kojem je potrebno pisati, a to je književno beletrističko djelo koje zaslužuje posebnu pozornost. Upravo to Težakovo djelo ponajviše pripada djeci i mladima i zato je potrebno o tome pisati u časopisu „Književnost i dijete“. No prije toga moramo se osvrnuti i na autorov rad i život u cjelini.

Stjepko Težak rodio se 22. srpnja 1926. u Požunu kraj Ozlja. Osnovnu školu završio je u Ozlju, klasičnu gimnaziju u Zagrebu, a diplomirao je hrvatski i ruski jezik s književnošću na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, gdje je i doktorirao. Kao nastavnik radio je u Legradu, Banjoj Luci i Zagrebu. Zatim je bio profesor na Pedagoškoj akademiji i profesor i dekan na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Na području znanosti o hrvatskom jeziku posvetio se dijalek-

**Zlatookih
osmijeh**

Stjepko Težak

tologiji, povijesti hrvatskoga jezika i suvremenom hrvatskom jeziku, metodici nastave hrvatskoga jezika i hrvatskom jeziku u hrvatskom filmu. Bio je urednik časopisa „Suvremena metodika“, „Hrvatski u školi“ i časopisa za djecu „Modra lasta“. Vrlo su zapažene njegove emisije na Radiju Sljeme pod naslovom „Hrvatski naš svagdašnji“. Posebno treba istaknuti godinama najčitaniju stalnu rubriku u „Školskim novinama“ pod naslovom „Riječ“. Uz brojne udžbenike pripremio je i više knjiga za školsku lektiru. Osim toga podario nam je knjige: „Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika“, zatim „Hrvatski naš svagda(š)nji“, „Hrvatski naš osebnjuni“, „Hrvatski naš (ne)zaboravljeni“, „Hrvatski naš (ne)podobni“, „Film u nastavi“, „Između jezika i stila“, „Prilozi interpretaciji lirske pjesme“, „Interpretacija bajke“, „Jezični prijelomi i mijene u hrvatskoj umjetnosti riječi“, ali i čitav niz drugih knjiga, scenarija za filmove, priloga u časopisima „Modra lasta“, „Svjetlo“, „Kaj“, „Hrvatski sjever“...

U posljednjim danima Stjepka

Težaka zapitao sam se: Kada je sve to napisao? I kako? Odgovor je jednostavan: ljubav prema radu, ljubav prema domovini i jeziku naroda kojemu je pripadao. Evo što je sam napisao u knjizi „Hrvatski naš (ne)podobni“: „Naslovom sam obilježio jednu sudbinsku značajku hrvatskoga jezika: probijanje između njegove političke počudnosti i nepočudnosti, koje se nastavlja i u slobodnoj Hrvatskoj. Pojedinci srpsko-hrvatskoga bratstva i jedinstva ponovno joj se vraćaju optužujući nas zbog jezičnoga nacionalizma, kao da je obrana nacionalnoga jezika jezični šovinizam...“

Sve ovdje napisano mali je dio velikog djela Stjepka Težaka, ali ovaj dio njegova stvaralaštva otkriva nam i umjetnika Težaka. Razmišljao sam o tome kako je znanstvenik Težak potisnuo umjetnika i zašto je svoje umjetničko pero prepustio zaboravu, ili bolje rečeno, zašto to mi činimo. Takvo razmišljanje proizlazi iz spoznaje da je Težakovo književno ostvarenje „Rijeka teče u grad“, a posebno „Zlatookin osmijeh“, zaslužilo posebnu pozornost.

U književnom djelu „Rijeka teče u grad“ učenici završnih razreda osnovne škole, ali i oni stariji, naći će svoje vršnjake. Autor nas vodi u pitome krajolike Kupe pod zidine zrinsko-frankopanske kule i odmah

nas upoznaje sa simpatičnim glavnim junakom Mladenom. Roman nam otkriva zdravog i poštenog seljačkog sina, koji svojim mladenačkim polemom, inteligencijom i čestim avanturističkim idejama i pothvatima osvaja. Nizom likova, zbivanjima i događajima roman od stranice do stranice postaje sve privlačniji.

„Zlatookin osmijeh“, koji se pojavio 1996. godine u izdanju Školske knjige nastao je, kako kaže sam autor, „kao niz poticaja koji istječu iz predivnih ozaljskih, pokupskih krajolika, prostrtih između Žumberka i gore Vodenice, koja zrinsko-frankopanski Ozalj dijeli od Križanićeva Obrha i zrinskoga Ribnika ističući na tom sjeveroistočnom boku Belostenčeve vilinske Svetice.“

„Zlatookin osmijeh“ niz je pripovijesti koje će naći svoje čitateljstvo kod učenika završnih razreda osnovne škole, pa i onih starijih. Svaka od ovih pripovijesti, i po zaključivanju samoga autora, čvrstim je nitima vezana za njegovo djetinjstvo i mladost. Sve je isprepletено nitima koje su se, na ovaj ili onaj način, s različitih preslica uvijale u maštom izvezeno pripovjedno tkivo. A upravo to je jedan od razloga da svaka od dvanaest objavljenih proza predstavlja bisere, koji u nizu čine književnu bisernu ogrlicu.

Sve je isprepletено nitima koje su se, na ovaj ili onaj način, s različitih preslica uvijale u maštom izvezeno pripovjedno tkivo. A upravo to je jedan od razloga da svaka od dvanaest objavljenih proza predstavlja bisere

Naučimo se primjereno izraziti ljutnju

Složene emocije i probleme ovdje prikazane slikovnice predstavljaju na jednostavan i pristupačan način, djeci bliskim likovima i poznatim, svakodnevnim situacijama, koje olakšavaju čitateljsku identifikaciju. Ono što je osobito vrijedno i važno jest to da se sama ljutnja ne osuđuje niti sankcionira

**Nada
KUJUNDŽIĆ**

U želji da vlastita praktična iskustva u radu s obiteljima približe što široj publici, magistre psihologinje i suradnice u Centru za psihoterapiju i edukaciju Proventus Tatjana Gjurković i Tea Knežević svoja su stručna znanja pretočile u privlačno i dopadljivo štivo za djecu, popraćeno vrijednim savjetima za odrasle. Njihova serija od četiri terapeutske slikovnice posvećene ljutnji – „Kad je ljut, nilski konjić grize“, „Kad je ljut, zeko se ozlijedi“, „Kad je ljuta, macu boli trbuh“ i „Kad je ljuta, vjeverica ne sluša“ – posvećena je boljem razumijevanju ove osnovne i često vrlo intenzivne emocije, te iznalaženju društveno prihvatljivih oblika njena izražavanja.

Kratkim i jednostavnim pričama o djeci bliskim životinjskim likovima, svaka od četiri slikovnice posvećena je drukčijem obliku izražavanja ljutnje: agresiji (nilski konjić), autoagresiji (zec), potiskivanju i internalizaciji (maca), neposluhu i otporu postavljenim granicama (vjeverica). Svaki naslov u seriji slijedi identičan pripovijedni obrazac: kratko predstavljanje glavnoga lika slijedi uvođenje sukoba u čijem razrješavanju redovito pomaže mudra sova. Sukobi i uz njih vezana ljutnja u pravilu proizlaze iz situacija nad kojima protagonisti

**Kad je ljut,
nilski konjić grize**

**Kad je ljut,
zeko se ozlijedi**

**Kad je ljuta,
macu boli trbuh**

**Kad je ljuta,
vjeverica ne sluša**

Tatjana Gjurković i Tea Knežević,
Zagreb: Evenio, d.o.o., 2015.
Ilustrirala Jelena Brezovec

nemaju (ili barem misle da nemaju) kontrolu: nilski konjić je bijesan jer se tigrić prvi poigrao njegovim rođendanskim darom; zeko je nezadovoljan jer mu druge životinje ne dopuštaju da im se pridruži u igri; vjeverica je ljutita jer misli da joj šumski prijatelji pokušavaju pokvariti zabavu, a maca jer je svako jutro budi glasan pjev golubice. Kao posrednica među (uvjetno rečeno) sukobljenim stranama, sova svakome od likova pomaže bolje razumjeti vlastite i tuđe osjećaje.

Ako (dječje) protagoniste u pričama razumijemo kao identifikacijski model za dječje čitatelj(ic)e, tada je u sovi moguće prepoznati identifikacijski model za roditelje, koji, suočeni s djetetovom ljutnjom, nerijetko nisu sigurni kako reagirati i na koji način (odnosno, da li uopće) umiriti dijete. Strogo izbjegavajući osudu, kritiku i ljutnju, sova pomaže likovima da razgovorom i verbalizacijom vlastitih osjećaja riješe nastalu situaciju, pa sve priče završavaju u vedrom raspoloženju, zajedničkoj igri i druženju.

na koji se on sam nosi s vlastitim emocijama može dodatno pogoršati situaciju, odnosno pridonijeti njenu razrješavanju. I teorijski i praktični dio kutka za roditelje pisani su jasnim i razumljivim jezikom lišenim stručne terminologije.

Složene emocije i probleme ovdje prikazane slikovnice predstavljaju na jednostavan i pristupačan način, djeci bliskim likovima i poznatim, svakodnevnim situacijama, koje olakšavaju čitateljsku identifikaciju. Ono što je osobito vrijedno i važno jest to da se

Kratkim i jednostavnim pričama o djeci bliskim životinjskim likovima, svaka od četiri slikovnice posvećena je drukčijem obliku izražavanja ljutnje: agresiji (nilski konjić), autoagresiji (zec), potiskivanju i internalizaciji (maca), neposluhu i otporu postavljenim granicama (vjeverica)

Posljednje dvije stranice u svakoj slikovnici sadrže savjete za roditelje: točnije, prva stranica donosi pojašnjenja vezana uz sam osjećaj ljutnje – njegove uzroke, manifestacije i emocionalne potrebe u njegovoj pozadini – dok druga stranica nudi konkretne savjete o tome što činiti, a što izbjegavati u situacijama djetetove (intenzivne) ljutnje, te kako mu pomoći da vlastite osjećaje bolje razumije i izrazi na način koji neće ugroziti njega samoga ili druge. Osim postupaka roditelja, tekst prepoznaje i važnost njihovih osjećaja, koji su i sami (razumljivo) povišeni u trenutku djetetove ljutnje. U tom se smislu ističe potreba da se osim za dijete, roditelj pobrine i za sebe jer način

sama ljutnja ne osuđuje niti sankcionira. Cilj, dakle, nije poučiti likove (posredno i čitatelja/icu) da se ne smiju ljutiti, nego da ljutnju (koja je, kako se opetovano poručuje, posve normalan i zdrav osjećaj) valja izraziti na način koji ne ugrožava njih niti njihovu okolinu. Spomenuta poruka eksplicirana je i u savjetima za roditelje: “Ljutnja je normalna emocija i, kao i ostale emocije, potrebno ju je izraziti. Zbog toga je važno podržati dijete da iskaže svoju ljutnju na socijalno prihvatljiv način”. U tom smislu, slikovnice višestruko promoviraju emocionalnu higijenu, ističući ne samo važnost zdravih oblika izražavanja emocija nego i zdravog odnos prema emocijama općenito.

Važnost komunikacije te otvorene i slobodne verbalizacije vlastitih osjećaja opetovano se i izravno ističe u samim tekstovima, možda najizraavnije u slikovnici „Kad je ljuta, macu boli trbuh“ u kojoj mudra sova primjećuje da “kad nas nešto ljuti, a to ne kažemo, katkad nas zbog toga može boljeti trbuščić. Zato je važno reći što nas ljuti”. Pripovijedanje je premreženo referencama na osjećaje i doživljaje likova, jasno izražene i na atraktivnim ilustracijama Jelene Brezovec. Radnja u svim pričama izbjegava polarizaciju i jednostavnu osudu pojedinaca i njihovih postupaka. Umjesto toga, likovi čije ponašanje izaziva ljutnju u glavnim junacima nikada nisu zli ili zlomjerni, nego jednostavno nesvjesni vlastitog utjecaja na okolinu. Tako u gore spomenutoj priči o maci koju boli trbuh golubica jednostavno uživa u pjevanju te ne zamjećuje učinak koji njeni ranijutarnji koncerti imaju na naslovnu junakinju. S druge se strane opetovano osvještava važnost preuzimanja odgovornosti za vlastite reakcije, emocije i postupke.

Raspodjela rodničkih uloga unutar slikovničkog niza svakako je pohvalna, s po dva naslova u seriji posvećena ženskim, odnosno muškim likovima. Međutim, valja napomenuti da su oblici ponašanja koje pokazuju ljutiti likovi donekle stereotipizirani s obzirom na njihov rod: nilski konjić i zec tako ljutnju izražavaju fizičkom agresijom (ozljeđivanjem sebe ili drugih), dok vjeverica i maca svoju ljutnju potiskuju, odnosno pribjegavaju pasivnim oblicima agresije.

Duljinom, sadržajem i jezičnim izričajem slikovnice su prilagođene ciljanoj dječjoj publici (od dvije godine starosti nadalje). Kratke, aktivne i sintaktički jednostavne rečenice primjerene su i čitatelji(ca)ma-početnicima/cama, pa se u tom smislu radi

Cilj nije poučiti likove (posredno i čitatelja/icu) da se ne smiju ljutiti, nego da ljutnju (koja je, kako se opetovano poručuje, posve normalan i zdrav osjećaj) valja izraziti na način koji ne ugrožava njih niti njihovu okolinu

o štitu koje je višestruko pogodno za zajedničko čitanje djece i roditelja: i kao slikovnica-početnica i kao poticaj za razgovor o važnim temama i problemima. Tekst prate dinamične ilustracije živih boja i simpatično dizajniranih životinjskih likova koje će se zacijelo svidjeti najmlađim čitatelji(ca)ma.

Izuzetno s(p)retan spoj priče i pouke te uspješno obraćanje dvostrukoj (i dječjoj i odrasloj) publici, prepričana su ovoj seriji, o čijoj odličnoj recepciji svjedoči činjenica da je u manje od godinu dana doživjela svoje drugo izdanje. Ova vrst literature još je rijetkost na domaćim knjižarskim policama, no ovdje prikazane terapijske slikovnice, kao i posve nov, nedavno objavljeni slikovnički niz istih autorica posvećen strahu („Medvjedića je strah ostati u vrtiću“, „Psića je strah odlaska kod doktora“, „Slonicu je strah vikanja i kazne“, „Ovčicu je strah jer će dobiti brata“), sugeriraju da bi se spomenuta situacija (nasreću!) ubrzo mogla promijeniti.

U moru, na plaži

Autorica efektno kreira atmosferu prekrasnoga ljetnog dana na plaži, opisujući vizualne (plavo nebo gotovo bez oblaka), olfaktivne (miris tamarisa), pa čak i taktilne osjete (vrućina na koži, pijesak koji se zavlaci među nožne prste), a podjednako je uspješna i u dočaravanju osjećaja kretinji

**Nada
KUJUNĐIĆ**

Nakon zanimljive i poučne priče o pandama koje su zbog iznenadnih i drastičnih klimatskih promjena na Zemlji novi dom prisiljene potražiti ni manje ni više nego na Mjesecu („Čajana na Mjesecu“, Zagreb: Libricon, 2013.), profesorica talijanskog jezika i književnosti, spisateljica i prevoditeljica Gordana Lukačić ponovno se okreće djeci bliskim i zanimljivim temama i likovima, ali ovaj put u ponešto drukčijem tematskom ključu i vremensko-prostornom okviru. Zamijenivši svemirske prostore pješćanim plažama i podmorjem, a ledeno doba ljetnim vrućinama, Lukačić nam u svojim najnovijim uradcima, slikovnicama o prijateljstvu, ljubavi i mašti „Krokodil na plaži“ i „Ribice, morske prijateljice“, donosi pregršt živopisnih likova i njihove uzbudljive, katkad opasne, ali uglavnom duhovite i simpatične doživljaje.

„Krokodil na plaži“ humoristički je intonirana priča o dva najbolja prijatelja: dječaku Martinu i njegovu neobičnom ljubimcu, krokodilu Šljunku. Kad Martin, ponesen igrom s drugim dječacima, na trenutak zaboravi na svoga ljuskavog pratioca, Šljunko se odaziva zavodljivu zovu morskih valova i otpluta na pučinu. Ono što svaki prijatelj zasebno otkriva – Martin na plaži, raspitujući se

Krokodil na plaži

Ribice, morske prijateljice

Gordana Lukačić,
Zagreb: Profil, 2015.
Ilustrirala Branka Hollingsworth Nara

među posjetiteljima o svome ljubimcu, Šljunku u moru kad se pokuša približiti obali prepunoj kupača – jest da većina ljudi u krokodilu ne vidi potencijalnog druga u igri, nego izvor prijetnje i opasnosti. No kako otkrivamo na posljednjoj stranici knjige u simpatičnom i duhovitom obratu (koji, iz obzira prema elementarnoj čitateljskoj radoznalosti ovdje ipak nećemo otkriti!), Šljunkove goleme čeljusti i oštih zuba ipak se ne treba bojati.

Kao što se dade razaznati već iz naslova druge slikovnice, „Ribice, morske prijateljice“ također obrađuju temu prijateljstva. Nerazdvojne ribice Agata i Lota jednoga dana upuštaju se u istraživanje nepoznatih dijelova podmorja. Nakon početnog uzbudjenja i zanimljivih otkrića, nađu se u nevolji iz koje će ih izbaviti izabranik Agatina srca, rak Adam. U usporedbi s „Krokodilom“, kraj „Ribica“ nešto je

manje uspješan; ne zato što izostaje humorističan obrat kakav nalazimo u prvoj slikovnici, nego stoga što dominantnu temu prijateljstva na samome kraju zasjenjuje romantičan zaplet. Sve do njihova zaplitanja u ribarsku mrežu, Agata i Lota, odnosno njihovo blizak odnos pun povjerenja i podrške predstavlja žarište pripovjednog interesa. U usporedbi s njime, romantične spone između Agate i Adama, a posebice Lote i Škrgića, „glavnog tipa među ribama“ koji se iznenada uvodi na pretposljednjoj stranici (vjerojatno kako jedna od prijateljica ne bi ostala sama dok druga ljubi s njihovim spasite-ljem), djeluju površno te posljedično manje zanimljivo.

Općenito nam se čini da je „Krokodil na plaži“ nešto uspješliji od „Ri-

kratkog izvještaja o doživljajima Agate i Lote i likovima koje susreću istražujući podmorje, koji bi sami po sebi lako mogli biti tema zasebne slikovnice, a možda i serije slikovnica). Ovim ne želimo sugerirati da priča nije kvalitetno i uspješno realizirana, samo da se odabirom jednog pripovjednog rukavca i njegovim produblivanjem možda moglo postići još bolje rezultate.

Iako kratke i narativno jednostavne, slikovnice Gordane Lukačić obiluju simpatičnim i osebnim likovima koje krasi dojmive osobine i/ili navike (na primjer, specifičan hod raka Adama koji pri kretanju čini dva koraka naprijed i jedan natrag), zanimljivim obratima, pa čak i obrazovnim momentima. Naime, u zabavne i dinamične priče autorica

Suglasje slike i teksta kakvo podrazumijeva medij slikovnice uspješno je realizirano u obje knjige. Privlačne, dinamične i zanimljive ilustracije Branke Hollingsworth Nare krasi žarke boje i mnoštvo detalja koji pridonose stvaranju atmosfere specifičnog svijeta plaže, odnosno podmorja

bica“, uglavnom jer se drži skromnih, ali jasno definiranih pripovjernih okvira: dva prijatelja, jedna zgoda, jedan simpatičan obrat. „Ribice“ su pak mnogo ambicioznije, uplićući elemente romantičnog i pustolovnog zapleta u priču o prijateljstvu. Daka-ko da spomenuti narativno-tematski rukavci nisu međusobno isključivi (naprotiv!), ali u slučaju „Ribica“ najveći dio pustolovnog podzapleta ostaje na razini naznaka i usputnog spomena (najočitije na primjeru

na nenametljiv način integrira niz zanimljivosti o raznim životinjskim vrstama i morskom ekosustavu. Tako, primjerice, ime krokodila Šljunka upućuje na etimologiju naziva ove životinjske vrste (prvi dio riječi krokodil dolazi od grčke riječi krokē – šljunak); u „Ribicama“ pak doznajemo da se temperatura i salinitet mora mijenjaju s dubinom te da, kod manjih ozljeda, repna perja nekih vrsta riba može zacijeliti sama od sebe.

Dinamika zbivanja, zaigranost izraza te duhovit i pitak stil pripovijedanja u oba djela plijene i zadržavaju čitateljsku pažnju, osiguravajući kategoriju zanimljivosti. Bogat i tvorbeno duhovit izraz Gordane Lukačić prepleten je povremenim izletom u sleng (npr. čalabrcnuti, tip, skroz) i sklon poigravanju uobičajenim značenjima riječi i izraza (raku Adamu, primjerice, ljubav ne udara u glavu nego u noge) te povremeno „namigivanjem“ publici, posebice u prizorima udvaranja koje nalazimo u „Ribicama“ (Adamova izjava da je slučajno stao na Agatin rep popraćena je komentarom: „Ali znalci znaju o čemu je riječ!“). Dio jezičnih vratolomija uspješno se prenosi i na vizualni plan: tako se, primjerice, ilustracija na str. 11 „Ribica, morskih prijateljica“ poigrava jezikolomkom „Riba ribi grize rep“, te obrće poslovicu o velikoj ribi koja guta malu ribu. Nadalje, autorica efektno kreira atmosferu prekrasnoga ljetnog dana na plaži opisujući vizualne (plavo nebo gotovo bez oblaka), olfaktivne (miris tamarisa), pa čak i taktilne osjete (vrućina na koži, pijesak koji se zavlači među nožne prste), a podjednako je uspješna i u dočaravanju osjećaja kretnji: ritmičkih kretnji valova (zaigrani valovi u „Krokodilu na plaži“ zapljuskuju Šljunka i odnose ga daleko od obale), te gibanja mora i njegovih stanovnika (školjke kojima

je pokriven dvorac koraljnih zidova u kojem žive riblje prijateljice ritmički se otvaraju i zatvaraju, dok se morska trava izvija izvođeci „svoj dubokomorski ples“).

Suglasje slike i teksta kakvo podrazumijeva medij slikovnice uspješno je realizirano u obje knjige. Privlačne, dinamične i zanimljive ilustracije Branke Hollingsworth Nare krase žarke boje i mnoštvo detalja koji pridonose stvaranje atmosfere specifičnog svijeta plaže (uzorci na ručnicima i kupacim kostimima, „rekviziti“ za plažu rasuti po pijesku) odnosno podmorja (flora i fauna mora koja se mijenja kako ribice dopiru u sve veće dubine, lišće u obliku srca na slici koja prikazuje trenutak zaljublivanja). U „Ribicama“ valja posebno spomenuti atraktivne pozadine ostvarene pretapanjima ljubičastih, plavih i zelenih tonova.

Sadržajem, jezičnim izrazom uobličeni u dinamičnim i sintaktički jednostavnim rečenicama, opremom (prije svega privlačnim ilustracijama jarkih boja) i opsegom, obje slikovnice prilagođene su najmlađim čitateljima, bilo da ih čitaju drugi, bilo da ih čitaju sami. Usprkos „morskoj“ tematici i ugođaju, „Krokodil na plaži“ i „Ribice, morske prijateljice“ ipak nisu ono što se često posprdno naziva „ljetnim štivom“, nego tekstualno i vizualno privlačna ostvarenja koja uz obilje zabave nude i zrnice pouke.

Devet novih aduta iz čudesne radionice Kluba prvih pisaca

Od basni, preko pustolovina dječaka u starorimsko doba, muka po disleksiji i navijačkih problema do fantastičnih priča o odrastanju, hrvatski pisci za djecu brinu se da našim malim čitateljima ne ponestane dobrog štiva

**Snježana
BABIĆ VIŠNJIĆ**

Pitate li odrasle koje su im najdraže knjige za djecu, većina će ih među prvih pet spomenuti neki naslov za djecu, najčešće "Malog Princa" ili barem bajke braće Grimm jer su to prve knjige koje su na njih ostavile dojam. Prvi dojmovi su najčišći i nikad se ne zaboravljaju, zašto onda tako olako prihvaćamo da je kriza i da nema novca za tiskanje knjiga za djecu i mlade. Da djeca ipak ne bi bila uskraćena za dobro štivo koje će ih poučiti, zabaviti, dati im nadu i potaknuti maštu brine se, među ostalima, Društvo književnika za djecu i mlade. Klub prvih pisaca, nazvan tako jer okuplja prve pisce koje djeca čitaju, i ove je godine velik dio svojih aktivnosti posvetilo izdavačkom programu. Kako bi svojim članovima, koji se bore s „lošom“ situacijom u izdavačkom sektoru u kojem svaka kriza započne i završava s rezanjem izdanja namijenjenih najmlađima, omogućili da imaju neki novi naslov uz koji će se predstaviti mladim čitateljima na gostovanjima i pokazati im da pisci i dalje pišu samo za njih. U ovom su kolu predstavljeni naslovi „Prijatelji Šumskog Sokola“ Hrvoja Kovačevića, „Najbolja

ptičja kuća na svijetu“ Pere Kvesića, „Moja sestra Sarah“ Sonje Smolec, „Nemreš bit pametan“ Sonje Zubović, „Derbi“ Ratka Bjelčića, „Nisam ti rekla“ Rosie Kugli, „Andautonac“ Snježane Babić Višnjić, „Crvena jabučica“ Nine Vadić i Ane Kadoić te „Bio sam pas i ostao sam“ Pepe Puh. „Prijatelji Šumskog Sokola“ Hrvoja Kovačevića i „Najbolja ptičja kuća na svijetu“ Pere Kvesića namijenjeni su mlađim čitateljima kojima je još važna ravnoteža između slikovnog i pisanog dijela knjige. No slike nimalo ne umanjuju ljepotu rečenice i poruke koju su oba autora utkala u svoje naslove, dapače, čine je dojmljivijom, življom i uvjerljivijom. Hrvoje Kovačević podsjeća djecu na važnost povezivanja i življenja s prirodom i u prirodi. Dječaku Šumskom Sokolu takva je bliskost sa šumom omogućila da od povučena dječaka postane razredna zvijezda.

Hrvoje Kovačević najpoznatiji je kao pisac za djecu i mlade, osobito po svojoj seriji romana „tajni“ koje podjednako vole čitati i djevojčice i dječaci, iako možemo govoriti o uvjetno rečeno krimi prozi, autor stilski i sadržajno privlači pozornost razbijajući stereotip kako je taj tip proze rezerviran za mušku publiku. Kovačević nije samo lektirni pisac za djecu i mlade, već se nekoliko puta uspješno okušao i u

kraćim tekstovima koji su realizirani u suradnji s vrsnim ilustratorima kao slikovnice.

Tekst 'Prijatelji šumskog sokola' izuzetna je priča o junaku koji ima snagu dobrote mnogo jaču, moćniju i neobičniju od svih stereotipnih moći i snaga. Kako glavni junak, 'sto puta' manji i slabiji od moćnog medvjeda biva njegovim prijateljem, bez strasti da bude nadmoćan, bahat i destruktivan i tako postaje junak zbog razloga koji su dostojni junaka, poučna je kratka priča i za velike i za male" piše, među ostalim, na stranicama HDKDM-a.

Slikovnica pak „Najbolja ptičja kuća na svijetu“ basna je nadahnuta egzotikom dalekih afričkih predjela koja pokazuje da na svim paralelama svi osjećaju istu tugu i osamljenost kad ih ostavi onaj kojeg vole. „Vješto ispričana priča iz životinj-

skog svijeta o prijateljstvu gnuca i ptice. Moglo bi se reći da je riječ o moderniziranoj bajci, budući da nema sretnog kraja, dok se poruke o vrijednosti prijateljstva plasiraju diskretno. Osjeća se ruka iskusna pisca, premda se ovaj tekst ne broji u njegova najbolja postignuća. Posebnu vrijednost knjige čine ilustracije koje imaju u sebi nešto od stripa, a izvrsno su usklađene s tekстом“, navedeno je u obrazloženju povjerenstva nagrade Grigor Vitez koje je uvrstilo ovaj naslov u uži izbor za tekst za mlade.

„Derbi“ Ratka Bječića je urbani krimić za mlade ljubitelje zagonetki i tajanstvenih događaja, ali i za ljubitelje nogometa kojima se ta ljubav prema lopti pretače u svakodnevni život i međusobne odnose. „Moja sestra Sarah“ Sonje Smolec vrlo je zanimljiva fantastična priča o bli-

zankama od kojih je jedna umrla, a druga nastavlja živjeti ne znajući da je ikad imala sestru dok se jednom, u trenutku kad tajanstvene sile nadvladaju poznate nam zakone fizike njih dvije opet ne sretnu. Intrigantna je priča zaintrigirala i stručno povjerenstvo nagrade Grigor Vitez koje ju je uvrstilo među finaliste u kategoriji teksta za mlade. „Sonja Smolec uvlači nas u svijet o kojem se u hrvatskoj literaturi za djecu i mladež dosad nije puno pisalo, u svijet djeteta iz židovske obitelji u Hrvatskoj, obitelji u kojoj vrijede neka sasvim druga pravila i običaji,

Kako preživjeti odrastanje s disleksijom i zadržati vjeru u sebe temeljno je pitanje knjige Sonje Zubović „Nemreš bit pametan“, a odgovor koji se nameće jest da je lakše preživjeti uz ljubav i podršku onih koji nas vole. Sonja je svojim likovima predala palicu vođenja radnje i ispričala priču iz njihove perspektive, pa je rezultat zanimljiv pripovjedački kolaž našeg vremena, naših problema i preokupacija. Pet pripovjedača nudi čitatelju pet različitih pogleda na svijet, a upoznavajući jedni druge učimo se poštovanju, razumijevanju i

Širokom motivskom paletom novih knjiga Društvo nastavlja mijenjati poimanje da se u nas ne piše dovoljno ili da se piše nedovoljno maštovito, kako mali čitatelji ne bi ostali žedni i željni dobrih priča koje odrastanje čine posebnijim i veselijim

od specifične hrane koja se svakodnevno spravlja pa do nekih nama nepoznatih blagdana koji se slave. Već ovaj rakurs gledanja na život u Hrvatskoj, iz perspektive male židovske djevojčice, hvale je vrijedna književna novost. No Sonja Smolec ide dalje te spomenuti milje koristi samo kao potku (fantastike ili horora, neka čitatelji prosude sami) iz koje započinje priču o odnosu dvije sestre blizanke koje se susreću u 'zoni sumraka', budući da je jedna od njih živa, a druga nije. No bez obzira na to volite li ovaj žanr ili ne, ono čime ovaj roman najviše plijeni jest sjajno psihološki oslikan odnos dviju sestara“, stoji u obrazloženju povjerenstva nagrade Grigor Vitez.

toleranciji. Također, roman dublje osvjetljava „različitost“ u kontekstu istosti pa tako je jedan od glavnih likova u romanu mladić koji ima disleksiju, iako je to samo jedna dimenzija njegove osobnosti koja ga čini posebnim. Sonja Zubović je u ovom romanu osvjetlila kako se teškoće disleksije mogu odraziti na psihološku dimenziju u osjetljivim godinama odrastanja te kako mogu utjecati na sliku o vlastitoj vrijednosti.

„Andautonac“, roman Snježane Babić Višnjic, osvjetljava djelić povijesnog razdoblja kad su naši krajevi bili dio Rimskog Carstva. U tom je djeliću svijeta odraslo siroč,

12-godišnji Kai, koje se odlično snalazi na poznatom terenu, no sve se promijeni kad u Andautoniju dođe senator koji bježi od careva gnjeva i uvuče Kaija u svoje planove za povratak u Rim... Bilo je to dovoljno povjerenstvu nagrade Grigor Vitez da ovo djelo uvede u finale u kategoriji teksta za mlade uz obrazloženje: „Autorica ove knjige pročula se po tome što je u hrvatsku književnost uvela žanr koji nije do tada postojao, a to je povijesni roman za djecu. Uobičajeno je, naime, da se povijesni romani pišu za odrasle (koji znaju i historijske činjenice), a da se priče za djecu zbivaju u suvremenosti. A ovdje imamo kombinaciju toga dvoga i to se pokazalo kao dobar potez. Andautonija je, koa što se zna, naselje što je u rimsko doba postojalo u Turopolju, pa tako ovdje čitamo o pustolovinama junaka iz toga doba. Zbog te neobične perspektive knjigica postaje poučna zato što daje čitatelju nova povijesna znanja, ali i zato što mu otkriva kako su ljudske muke i radosti jednaki u svim vremenima i kako nas povijest može koječemu naučiti.”

Naslov naše „kraljice ljubica“ Rosie Kugli „Nisam ti rekla“ obraća se mladima koji smatraju da svaki dan mora bit ljudi od onoga pret-hodnoga, biti što otkvačeniji, da se na svakom izlasku treba „ubiti od cuge“ i raznih droga, koje su dostupne na svakom koraku, da bi bili prihvaćeni u društvu ili je riječ o tužnom ozračju gubitka svakog mladenačkog ideala? Sve je to zapelo za oko i povjerenstvu nagrade Grigor Vitez koje ju je nagradilo jer „britkim jezikom koji snažno udara u glavu i želudac, ovaj roman upire prstom u probleme koje mnogi od nas odraslih ne žele ni vidjeti ni priznati, a to je da smo

razočarali svoju djecu“, kako je pisalo u obrazloženju žirija Grigora Viteza. Društvo književnika za djecu i mlade je ove godine provelo i dva natječaja. Prvi je bio Piširiši za najbolju slikovnicu na temu posvojenja, na kojem je pobijedio rad Nine Vadić i Ane Kadoić „Crvena jabučica“, posebno dirljiva priča o roditeljima koji su nakon duga traženja našli svoje dijete. „Najveća je od svih ljubav roditelja prema djetetu, pogotovu prema onom koje su tako dugo tražili, žarko mu se nadali i strpljivo ga čekali... Takvo je dijete za svaku obitelj poseban blagoslov. Autorice knjigom poručuju da svako dijete ima pravo na svoju drugu priliku, da ima pravo na ljubav“, pisalo je u obrazloženju žirija nagrade Grigor Vitez koje je „Jabučicu“ uvrstilo u uži izbor tekstova za djecu.

Roman „Pas sam bio i ostao sam“ Pepe Puh (pseudonim Nene Lončar), koja je osvojila žiri nagrade Zvonko za neobjavljeni roman ludizmom, dosjetkama i duhovitostima koje jednostavno pršte dok se iz pseće perspektive nižu problemi s kojima se danas suočavaju naši četveronožni ljubimci koji pokušavaju održati s nama korak. „Stilski iznimno šarmanтно štivo govori o psima i ljudima. Među kojima je ponekad teško vidjeti razliku. Roman je zaslužen dobio nagradu Zvonko“, pisalo je u objašnjenju povjerenstava nagrade Grigor Vitez koje je ovaj roman uvrstilo u uži izbor za djecu.

Širokom motivskom paletom novih knjiga Društvo nastavlja mijenjati poimanje da se u nas ne piše dovoljno ili da se piše nedovoljno maštovito kako mali čitatelji ne bi ostali žedni i željni dobrih priča koje odrastanje čine posebnijim i veselijim.

Andautonac

Snježana Babić Višnjic

ajna vrijednu pamćenje originalnom
kompozicije Ljeto mlade ilustracija
svijetom Mato knjiga sadašnjosti tekst
lažira osobnošću tragediju afirmiraju
kustvo romanima vodi Krugovi proglašena socijalizacije
odijeli roman ksture dječaku stopiti Rosie dječaka boje prijateljstva najmanjoj
oku ele emenu ilustraciju Lovrak prijateljstvo
reklama NAGRAD
Guljašević
jaka
NAGRAD
Vitezi
Tihi-Stepanić
Grigor
nagrada
F
danas
objavljeni
civilizacije
vizual
autore
nesreća
Miro
slučaju
nametnula
neuralgičnoj
nude pojedinca
Dramatičan
naslova
Dražen
Britkim
izražene
toplinom
neobičnoj
Gardaš
suočava
romanu
međusobnog
grubom
žirija
napisala
Kulili
junakinje
majka
jednoglasno
snazno
velikog
razlike
odnos
oslikati
Darovao
toplu dječju
naivne
misle jednako klasičan
izbjegla
Višnj
oglas
izražene
neobičnoj
toplinom
neuralgičnoj
suočava
romanu
međusobnog
grubom
žirija
napisala
Kulili
junakinje
majka
jednoglasno
snazno
velikog
razlike
odnos
oslikati
Darovao
toplu dječju
naivne
misle jednako klasičan
izbjegla
Višnj
oglas
izražene

NAGRAD

NATJEČAJI

Vitez, Lovrak i Gardaš ovjenčali najbolje hrvatske autore u 2016.

I u konkurenciji koja je ove godine bila vrlo jaka i obuhvaćala više knjiga nego prošlih godina, članovi stručnih povjerenstava izdvojili su djela koja su se nečim nametnula između više desetaka objavljenih naslova

**Snježana
BABIĆ VIŠNJIĆ**

S proljećem se zahuktaju burni dani za pisce za djecu. Doba je to su-sreta i događaja na kojima se susreću veliki pisci sa svojim malenim, ali nimalo manje zahtjevnim čitateljima. A kad se gostovanja i susreti malo prorijede, slijede nagrade najboljim knjigama koje su izašle godinu prije. Hrvatski se pisci za djecu mogu nadati nekoj od triju najvećih nagrada i sve tri nose imena velikih pisaca za djecu – Grigora Viteza, Mate Lovraka i Ante Gardaša.

Savez društava Naša djeca osni-vač je i organizator najstarije dječje književne nagrade u Hrvatskoj – Nagrade Grigor Vitez. Savez je prvi put dodijelio ovu nagradu 1967. godine i dosad je njome ovjenčano više od 80 domaćih književnika i ilustratora za više od 120 knjiga za djecu i mlade.

Ove su godine uručene 48. put najboljim piscima i ilustratorima knjiga za djecu. Svečana dodjela prestižnih ptičica akademske slikarice Ksenije Kantoci, koju svaki pisac i ilustrator poželi jednom držati u svojim rukama, održala se 30. ožujka

u Zagrebačkom kazalištu lutaka.

Rijetko je toliko knjiga pristiglo na natječaj, čak 79 iz produkcije 26 nakladnika u 2015. godini pa se stručno povjerenstvo nagrade u sastavu: Manuela Vladić Maštruko, akademska slikarica i predsjednica povjerenstva, Ana Đokić Pongrašić, književnica, Hela Čičko, knjižničarska savjetnica, prof. dr. sc. Pavao Pavličić, književnik, Branko Vujanović, likovni umjetnik, Snježana Krpes, tajnica nagrade, i Marina Žilić, koordinatorica nagrade, ove godine načitalo knjiga i nagledalo lijepih ilustracija.

Iz obrazloženja nagrade doznajemo da su prevladavali prozni tekstovi, a dramski i stihovi su manje zastupljeni. Primijećeno je da su kvalitetom i kvantitetom prednjačili mali nakladnici posebno u kategoriji slikovnice. Također je uočeno da su zbog izostanka izdavačke podrške mnogi hrvatski autori bili prisiljeni osnovati vlastite izdavačke kuće u kojima pišu, ilustriraju, rade animirane filmove i bave se sami promocijom i administracijom, ali zbog nedostatka distribucijske i logističke potpore cijenom ne mogu biti konkurentni na tržištu. Uočeno je da velike izdavačke kuće, zaokupljene profitabilnijim udžbe-

nicima, uglavnom igraju na sigurno i uzimaju strane hitove, a iz godine u godinu sve se manje brine o dječjoj knjizi od dobrog odabira teksta, koordinacije urednika, pisca, lektora i ilustratora do konzultiranja psihologa i pedagoga. Kako bi se bolje vrednovala neka djela, povjerenstvo je ove godine odlučilo dodijeliti nagrade za mlađu djecu i posebnu za mlade.

Unatoč mogim problemima u izdavaštvu za djecu, članovi povjerenstva izdvojili su naslove i ljude koji su se istaknuli. U uži zbor za književni tekst za djecu ušli su: „Krugovi na vodi“ Snježane Babić Višnjić, Zagreb, Alfa, urednika Božidara Prosenjaka; „Bio sam pas i opet sam“ Nene Lončar (Pepa Puh), Hrvatsko društvo književnika za djecu i mlade, urednice: Silvija Šesto i Snježana Babić Višnjić; „Tragači skrivenih priča“ Igora Knježeka, Alfa, Zagreb, urednik: Božidar Prosenjak; „Dnevnik mrava Radoslava“, Sretna Meštrović, Algoritam, Zagreb, urednica: Anita Peti-Stanić; „Krotitelj oblaka“ Tomice Šćavine, Zagreb, Sipar, urednik: Dubravko Marijanović i „Crvena jabučica“ Nine Vačić, Hrvatsko društvo književnika za djecu i mlade, urednice: Silvija Šesto i Snježana Babić Višnjić. Nagrada za književni tekst za djecu dodijeljena je „Krugovima na vodi“ Snježane Babić Višnjić.

„Snježana Babić- Višnjić književnica je s dugogodišnjim spisateljskim stažem. No kolikogod se bavi ozbiljnim poslom, Snježana Babić-Višnjić odbija se uozbiljiti pa se i dalje nastavlja igrati. A ono čime se ova autorica najviše voli igrati jest – spajati nespojivo. Voli ona smanjivati svoje glavne junake pa ih onda tako male i dezorijentirane ubacivati u život drugih ljudi normalne veličine. U slučaju romana ‘Krugovi na vodi’ Snježana nikoga nije smanjila, ali je zato ‘samo’ uzela glavnu junakinju,

djevojčicu Janu, i iz prada vne 1753. godine prenijela je u naše doba i pustila da se snalazi kako zna i umije. Zatim je to detaljno zapisivala. Tako nastaju Snježanini romani. Vrlo jednostavno. Samo napravi dar-mar kada su u pitanju vremena, mjesta, običaji, i onda gleda što će se dogoditi. A za to je potrebno veliko znanje i vještina. U romanima Snježane Babić-Višnjić nema nepremostive razlike između prošlosti, sadašnjosti i budućnosti. Prijateljstvo i ljubav ne znaju ni za kakve granice, pa čak ni one vremenske i prostorne. Priča o neobičnoj djevojčici čija je majka proglašena vješticom i jednom sasvim običnom dječaku koji se dosađuje pred kompjutorom, opčinila je sve članove žirija svojom toplinom i prirodnošću odnosa koji se razvija od prvobitnog međusobnog nepovjerenja i straha, do velikog prijateljstva, ali i rastanka. Čestitke autorici, čiji su umješni prsti stvorili odlično književno štivo dostojno prave spisateljske coprnice“, glasi obrazloženje.

U kategoriji književnog teksta namijenjenog nešto starijim čitate-

NAGRADA GRIGOR VITEZ ZA KNJIŽEVNI TEKST ZA DJECU

**Snježana
BABIĆ-VIŠNJIĆ**

„Krugovi na vodi“

U romanima Snježane Babić-Višnjić nema nepremostive razlike između prošlosti, sadašnjosti i budućnosti. Prijateljstvo i ljubav ne znaju ni za kakve granice, pa čak ni one vremenske i prostorne. Priča o neobičnoj djevojčici čija je majka proglašena vješticom i jednom sasvim običnom dječaku koji se dosađuje pred kompjutorom, opčinila je sve članove žirija svojom toplinom i prirodnošću odnosa koji se razvija od prvobitnog međusobnog nepovjerenja i straha, do velikog prijateljstva, ali i rastanka

ljima u konkurenciji su se našli još jedan naslov Snježane Babić Višnjić „Andautonac“, Hrvatskog društva književnika za djecu i mlade, urednice Silvije Šesto, roman Mire Gavranca „Ljeto za pamćenje“ koji je izdao Mozaik knjiga urednika Zorana Maljkovića: Rosie Kugli „Nisam ti rekla“, Hrvatskog društva književnika za djecu i mlade, urednica Silvije Šesto i Snježane Babić Višnjić; „Najbolja ptičja kuća na svijetu“ Pere Kvesića, Hrvatskog društva književnika za djecu i mlade urednica Silvije Šesto i Snježane Babić Višnjić, „Trči, ne čekaj me“ Bojane Meandžije, Alfe iz Zagreba, urednika Božidara Prosenjaka; „I što sad“, novi naslov Sanje Pilić i Mozaika knjige urednika Zorana Maljkovića; „Moja sestra Sarah“ Sonje Smolec, Hrvatskog društva književnika za djecu i mlade, urednica Silvije Šesto i Snježane Babić Višnjić, te „Moja neprijateljica Ana“ Jasminke Tihi-Stepanić, Školske knjige urednice Emice Calogjere Rogić te „Kalorije“ Renate Zlatković, izdanje Slagalice, urednice Renate Zlatković. Najboljim je tekstom za mlade proglašen „Nisam ti rekla“ Rosie Kugli, a svoj je izbor povjerenstvo obrazložilo ovako:

„Dugi niz godina hrvatski pisci za djecu i mlade odbijaju pogledati istini u oči – život mladih u Hrvatskoj danas više nije bezazlena tra-la-la priča u kojoj je najveći problem zaljubiti se ili preboljeti razvod roditelja. Više nije čak ni droga najveće zlo. Nasilje, besmisao, samoća, vjerni su pratitelji odrastanja novih generacija. Mladi danas odlaze više nego ikad prije. Ginu u prometnim nesrećama, umiru od zabijenog noža, od metka. Ne samo na filmu ili u nekoj sumnjivoj četvrti u dalekoj Africi, već tu, kod nas, ured bijelog Zagreba. Rosie Kugli je u svom nagrađenom romanu ‘Nisam ti rekla’ imala hrabrosti oslikati tragediju ispraznog života svoje pet-

NAGRADA GRIGOR VITEZ ZA KNJIŽEVNI TEKST ZA MLADE

Rosie KUGLI

„Nisam ti rekla“

Rosie Kugli je u svom nagrađenom romanu „Nisam ti rekla“ imala hrabrosti oslikati tragediju ispraznog života svoje petnaestogodišnje glavne junakinje, ali jednako tako i tragediju njezine smrti. Britkim jezikom koji snažno udara u glavu i u želudac, roman „Nisam ti rekla“ upire u probleme koje mnogi od nas odraslih ne žele ni vidjeti ni priznati, a to je da smo razočarali svoju djecu.

naestogodišnje glavne junakinje, ali jednako tako i tragediju njezine smrti. Britkim jezikom koji snažno udara u glavu i u želudac, roman ‘Nisam ti rekla’ upire u probleme koje mnogi od nas odraslih ne žele ni vidjeti ni priznati, a to je da smo razočarali svoju djecu. Naša djeca ne žele živjeti u svijetu u kojem smo ih dočekali. Na naše licemjerje reagiraju buntom, bježanjem u alkohol, odbijanjem da uče i postanu kao mi, priznati članovi društva punog laži. No ono što je najtužnije i najtragičnije od svega jest što se u toj uzajamnoj igri ljutnje i bojkota odraslih i mladih previđa sam život čiju istinsku ljepotu i radost često shvatimo tek u trenucima vlastita umiranja. Sve čestitke Rosie na njezinu beskompromisnom književnom tekstu koji je unio sasvim novi vjetar u hrvatsku književnost za mlade. Iako na knjizi stoji oznaka +18, roman preporučujemo čitateljskoj publici od 14 godina navije.“

Nagrada Grigor Vitez dodjeljuje se i ilustratorima bez kojih je nezamisliva knjiga za djecu i mlade. „Kako bi premostili jaz oskudice, hrvatski autori bogatstvom svoga dara i mara izrastaju u snažne *one-man-band*

autentične pojedince ili su članovi isto tako snažnih kreativnih obiteljskih brendova koji osim što pišu, ilustriraju, animiraju oni su i autori i organizatori festivala, konferencija, izložbi i nagrada u polju dječje slikovnice (Igubuka, Mala zvona, Sturska kuća, Sopor. Semafora, Hrvatsko društvo književnika za djecu i mlade, knjiga u centru...“, stoji, među ostalim, u obrazloženju. Finalisti za nagradu za ilustracije u 2015. su: „Mica sakupljačica perja“, Ana Jakić Divković, Zagreb, Sipar, urednik Dubravko Marijanović; „Nosorogov oglas“ i „Drveni neboderi“ Ivane Guljašević, Zagreb, Igubuka, urednice Anita Peti-Stanić; „Krilati servis“ i „Kontesa Barica“ Marijane Jelić, Zagreb, Planetopija, urednice Danijele Duvnjak; „Tajna“ Dražena Jerabeka, Zagreb, Sipar, urednika Dubravka Marijanovića, „Crvena jabučica“ Ane Kadoić, Zagreb, Hrvatsko društvo književnika za djecu i mlade, urednice: Silvija Šesto i Snježana Babić Višnjici; „Mica šminkerica i njezini šeširi“ Dubravke Kolanović, Zagreb, Sipar, urednika Dubravka Marijanovića; „Priča o

golemu“ Melite Kraus, Mala zvona, urednica Sanje Lovrenčić i Lidije Dujić; „Ribalica i druge tajnovite riječi“ Stanoslava Marijanovića, Zagreb, Sipar, urednika Dubravka Marijanovića; „Zimska potraga“ i „Kako se spasio Wang-Fo“, Minhsheng Pi, Zagreb, Mala zvona, urednica Sanje Lovrenčić i Lidije Dujić; „Srce na štapu“ Margareta Perišić, Zagreb, Semafora, urednice Branke Vidović; „Krotitelj oblaka“ Tomislava Tomića, Zagreb, Sipar, urednika Dubravka Marijanovića; „Putovanje tete Hilde“, Pika Vončina, Zagreb, Mala zvona, urednica Sanje Lovrenčić i Lidije Dujić. Nagradu za ilustraciju za mlađu dob dobila je Ivana Guljašević za ilustracije u slikovnicama „Nosorogov oglas“ i „Drveni neboderi“, a povjerenstvo je svoju odluku obrazložilo ovako:

„Ivana je svestrana autorica koja piše, slika, ilustrira i animira, a kako sa svojim suprugom Brunom Kumonom ima nakladničku kuću Igubuka u kojoj djeluju kao kreativan dvojac, administrira i promovira. Dakle, Ivana i Bruno jedan su od onih brendova timova koji svojim darom i marom obogaćuju scenu hrvatske dječje knjige. Među prvima u Hrvatskoj Ivana se opredjeljuje za multimedijalan pristup u slikovnici za djecu. Igubukine slikovnice u klasičnom izdanju gotovo uvijek prate multimedijalni dodaci: kratki animirani film, pričanje priče uz slike na hrvatskom i engleskom jeziku, animirana pjesmica, te karaoke – slikovna i glazbena podloga uz koje djeca mogu pjevati. U svim segmentima njezini su umjetnički proizvodi izvedeni besprijekorno, posebno s obzirom na visoku estetsku razinu ilustracija i sveukupna dizajna. Ivana voli kombinirati klasičan i digitalni crtež te izražene teksture i intenzivne boje koje kolažira i oblikuje u živopisne kolorističke kompozicije. Njezini likovi, u slici i riječi, nude najmanjoj publici vrijednu poruku, ali koja ne djeluje nametnuto i dosadno nego duhovito maštovito i zabavno.

NAGRADA GRIGOR VITEZ ZA ILUSTRACIJU ZA DJECU

**Ivana
GULJAŠEVIĆ**

u slikovnicama „Nosorogov oglas“ i „Drveni neboderi“

U svim segmentima njezini su umjetnički proizvodi izvedeni besprijekorno, posebno s obzirom na visoku estetsku razinu ilustracija i sveukupna dizajna. Ivana voli kombinirati klasičan i digitalni crtež te izražene teksture i intenzivne boje koje kolažira i oblikuje u živopisne kolorističke kompozicije. Njezini likovi, u slici i riječi, nude najmanjoj publici vrijednu poruku, ali koja ne djeluje nametnuto i dosadno nego duhovito maštovito i zabavno.

NAGRADA GRIGOR VITEZ
ZA ILUSTRACIJU ZA MLADJE

**Dražen
JERABEK**

u slikovnici „Tajna“

Dramatičan i potresan odnos vizualnih elemenata konceptualno ilustrira borbu pojedinca, u ovom slučaju glavnog junaka priče Malenog dječaka, koji se svojom originalnom osobnošću suprotstavlja prisilnim procesima socijalizacije koji prate odrastanje i vječnoj dilemi: postati i ostati svoj ili se bezbolno stopiti u sivilu civilizacije.

publici vrijednu poruku, ali koja ne djeluje nametnuto i dosadno nego duhovito maštovito i zabavno...“.

A nagradu za ilustraciju za stariju dob djece dodjeljena je Draženu Jerabeku za slikovnicu „Tajna“ Dubravke Pađen Farkaš.

„Akadenskog slikara Dražena Jerabeka, koji je svoj umjetnički izričaj pronašao u mediju ilustracije, pratimo već dugo godina u vrhunskim ilustracijama prema maštovitim pričama svoje životne i umjetničke družice Dubravke Pađen Farkaš. Na hrvatskoj ilustratorskoj sceni on se afirmirao gradeći osebujan i pročišćen stil. Njegovi monumentalni i skulpturalni likovi kreću se poput trodimenzionalnih lutaka na dvodimenzionalnoj kazališnoj scenografiji izgrađenoj od ornamentalno obrađenih ploha. Snažne forme i volumenizam njegovih brižno stiliziranih likova uravnoteženi su kontrapunkt otvorenim površinama prostora u koje nas autor uvodi kroz različita očišta, čime zbivanje dobiva na ekspresiji i dinamičnosti. U slikovnici ‘Tajna’ autor postiže osobitu dinamičnost kompozicije i cjelokupnog ozračja kroz odnos svjetla i tame i odnosa kromatske i akromatske boje. Tonski crtež likova u tami autor gradi sitnim igličastim

potezima bijele na crnoj, dok za likove obasjane svjetlom koristi tople boje i dinamične linije. Dramatičan i potresan odnos vizualnih elemenata konceptualno ilustrira borbu pojedinca, u ovom slučaju glavnog junaka priče Malenog dječaka, koji se svojom originalnom osobnošću suprotstavlja prisilnim procesima socijalizacije koji prate odrastanje i vječnoj dilemi: postati i ostati svoj ili se bezbolno stopiti u sivilu civilizacije...., dio je iz obrazloženja Nagrade. Posebno priznanje nagrade uručeno je Ranki Javor, knjižničarskoj savjetnici, za ukupan četrdesetogodišnji doprinos u promicanju hrvatske dječje knjige u Hrvatskoj i svijetu, a srebrna ptica prof. dr. sc. Aidi Salihagić Kadić, predsjednici Saveza društava Naša djeca, za dvadesetogodišnji volonterski doprinos u promicanju i realizaciji nagrade Grigor Vitez.

Pohvale Nagrade za 2015.: Ani Jaković Divković za ilustracije u knjizi „Mica sakupljačica perja“; Ljubomiru Grgoriniću Rađenu, Nataliji Grgorinić i Ognjenu Rađenu za dijalektalnu poeziju u knjizi „Škura, škura boška“; Ani Kadoić i Nini Vadić za tekst i ilustracije „Crvne jabučice“; Bojani Meandžiji za roman „Trči! Ne čekaj me...“; Margareti Perišić za ilustracije u knjizi „Srce na štapu“; Mingsheng Piju za ilustracije knjiga „Zimska potraga“ i „Kako se spasio Wang-Fo“; Tomici Ščavini i Tomislavu Tomiću za tekst i ilustracije u knjizi „Krotitelj oblaka“ i Sipar nakladi za uređivanje i obavljanje slikovnica u biblioteci Čudovišta.

Nagrada Anto Gardaš

Na natječaj za književnu nagradu Anto Gardaš za dječji roman ili zbirku priča objavljenu u 2015. godini, pristigle su trideset i tri knjige. Prosudbeno povjerenstvo u sastavu Branka Primorac, Dubravka Težak i Stjepan Tomaš

izdvojilo je u uži izbor pet knjiga: Mire Gavrana: „Ljeto za pamćenje“, Mozaik knjiga, Zagreb; Vjekoslave Huljić: „Moja sestra je mrak“, Mozaik knjiga, Zagreb; Nives Madunić Barišić: „Lunapark“, Mozaik knjiga, Zagreb; Jasminke Tihi-Stepanić: „Moja neprijateljica Ana“, Školska knjiga, Zagreb i Renate Zlatković: „Kalorije“, Slagalica, Dubrovnik.

„I na ovom natječaju, desetom po redu, tematski krug objavljenih knjiga bio je poprilično širok, a kreće se u rasponu od bajki, preko kriminalističkih, animalističkih i avanturističkih knjiga do onih fantastične i socijalne tematike. Stereotipi u njima su očigledni, razorene obitelji, počesto nejaka priča, razmrvljena mozaična svakodnevnica, ljetni dnevnički zapisi (autora ili učenika), nespretno ispreplitanje stvarnosti i fikcije, nedovoljno motivirani zapleti i raspleti, neuvjerljiva izmjena vremenskih planova, plošna karakterizacija likova, ponešto slenga. Najčešće se radi o dvanaestogodišnjacima (svi s imenima stranog podrijetla), čiji intimni svijet završava prvim poljupcem. Djeca počesto govore jezikom odraslih, tj. autorov jezik nije jezik za djecu, pa nastaju, razvučene knjige koje se teško dočitavaju ili pak one koje se lako čitaju, a brzo zaboravljaju. Nepodnošljiva lakoća pisanja. Osjeća se nerijetko i ruka rutiniranog pisca koji umije pisati zanimljivo i o nezanimljivom, koji vješto mijenja kut promatranja, uvodi poneku tehničku inovaciju, koji lako osvaja djecu i podilazi im, draškajući ih lascivnom temom te pomodnim i jeftinim društvenim fenomenima“, navodi se u obrazloženju.

„Srećom, svake godine, pa i ove, nađe se u užem izboru po nekoliko vrlo kvalitetnih knjiga. To su one u kojima se autori izdižu iznad očekivane svakodnevice, traže i nađu dramu u životima djece koja se sve teže

opiru, ili uopće ne opiru, mentalitetu suvremenog potrošačkog društva. Ima zanimljivih i napetih fabula koje plijene pažnju, piščev izraz je stilski izgrađen, odlikuje ga pismeno ispisan rečenica, ekspresivan i asocijativan jezik, psihološka uvjerljivost, duhoviti dijalozi, diskretna autorova poruka. Srećom, hrvatski dječji pisci nisu smrtno ozbiljni kao pisci za odrasle, pa je u njihovim knjigama podosta dječje zaigranosti i humora“, stoji u obrazloženju.

NAGRADA ANTO GARDAŠ

Jasminka TIHI-STEPANIĆ

„Moja neprijateljica Ana“

Jasminka Tihi-Stepanić napisala je knjigu o ozbiljnoj, neutralgichnoj temi današnjice, ispričana ironičnim / samoironičnim jezikom vedre i naivne urbane djevojčice čiji se životni optimizam brzo suočava s grubom stvarnošću, jer tuđe iskustvo malo komu pomaže da bi se izbjegla vlastita nesreća. Ona mladima ne ubija snove nego ih suočava sa svijetom kakav doista jest a ne kakav misle da je i kakav bi željeli da bude.

Nakon čitanja i vrednovanja knjiga prispjelih na natječaj, povjerenstvo je jednoglasno zaključilo da se nagrada za najbolju knjigu za djecu i mladež Anto Gardaš za 2015. godinu dodijeli Jasminki Tihi-Stepanić za roman „Moja neprijateljica Ana“.

„Jasminka Tihi-Stepanić u nekoliko posljednjih godina napisala dva zanimljiva romana namijenjena mladim čitateljima: ‘Imaš fejs?’ (Nagrada Mato Lovrak) i ‘Bacit ću ti kompjutor kroz prozor’ te zbirku priča ‘Baš kao Harry Potter’, kojima je izazvala značajan interes i onih koji je čitaju i onih koji je ocjenjuju. U svom najnovijem romanu ‘Moja neprijateljica Ana’ au-

torica iznosi na dvjestotinjak stranica u četrdesetak kratkih poglavlja koja se izmjenjuju filmskom brzinom, uzbuđljivu dramu četrnaestogodišnje djevojčice Ele koja silno želi postati manekenka, težeći idealnoj težini od 49 kg (visinu od 175 cm već ima), pa odbija hranu i izgledniju se. U ispovjednoj formi ona prati tegobni put djevojčice od anoreksije do bulimije kojoj je u želucu više papirnatih maramica nego kalorija, čije 'poremećeno' psihičko stanje dovodi i do tjelesnog sloma, do bolnice, u kojoj umalo ne završava tragično. Srećom, kao dragocjeno uporište pojavljuju se nastavnik tjelesnog odgoja, dolutali i usvojeni psić, a potom se vraćaju i stari prijatelji, spasonosno joj se ukazuju provjerene društvene, a onda i poljuljane obiteljske vrijednosti. Izborom i obradom teme Jasminka Tihi-Stepanić ne podilazi na površan i udvorički način 'čitateljima koji odrastaju', ona impresivnim i dramatičnim prikazom Elina stanja plijeni pažnju čitatelja koji treperi nad Elinom sudbinom kao jezičac na vagi na koju ona svakodnevno staje. Pisanje u prvom licu svakako pridonosi tome. Autorica pokazuje na uvjerljiv i nenaometljiv način koliko opasnosti krije nesmotreno povodjenje za idolima i načinom života koji mladima svakodnevno nude, zapravo nameću mediji, nudeći im priželjkivani svijet odraslih u koji bezglavo žure a iz kojeg će se potom osviješćeni bolnim vlastitim iskustvom teško vratiti.

Jasminka Tihi-Stepanić napisala je knjigu o ozbiljnoj, neuralgičnoj temi današnjice, ispričana ironičnim / samoironičnim jezikom vedre i navivne urbane djevojčice čiji se životni optimizam brzo suočava s grubom stvarnošću, jer tuđe iskustvo malo komu pomaže da bi se izbjegla vlastita nesreća. Ona mladima ne ubija snove nego ih suočava sa svijetom kakav do-

ista jest a ne kakav misle da je i kakav bi željeli da bude. Siguran sam da će ova knjiga zaintrigirati mlade čitatelje, pa i one zahtjevnije, koji od knjige ne traže samo puku zabavu. U očekivanju da ih autorica svojom sljedećom knjigom, s jednakom spisateljskom strašću, pregnantnom rečenicom i duhovitim dijalozima, povede u novu literarnu avanturu i još više razveseli humorom koji joj nije stran, iskreno joj čestitamo na nagradi čiju desetu obljetnicu danas obilježavamo", napisao je, među ostalim, u obrazloženju nagrade za Prosudbeno povjerenstvo Stjepan Tomaš.

Nagrada Mato Lovrak

Za nagradu Mato Lovrak u 2016. godini prispjelo je čak 19 naslova, najviše dosad. Nakon rasprave Stručno povjerenstvo u sastavu dipl.uč. Lovorka Pralas, prof. dr. sc. Dubravka Težak i prof. dr. sc. Stjepan Hranjec, predsjednik, izdvojilo je u užu izbor tri naslova, romane „Moja sestra je mrak“ Vjekoslave Huljić, „Moja neprijateljica Ana“ Jasminke Tihi-Stepanić i „Ljeto za pamćenje“ Mire Gavrana te odlučilo da se nagrada Mato Lovrak u 2016. godini dodijeli romanu „Ljeto za pamćenje“ Mire Gavrana. Dodjela je održana potkraj svibnja u Velikom Grđevcu u sklopu tradicionalnih Lovrakovih dana.

„Miro Gavran suvremeni je klasik hrvatske književnosti (koliko god to zvučalo oksimoronski), autor čija su djela prevedena na trideset i osam jezika te je stoga nedvojbeno najpoznatiji hrvatski književnik izvan nacionalnih granica, potom je najizvođeniji kazališni autor i dobitnik više uglednih domaćih i inozemnih priznanja. U tom respektabilnom opusu značajno mjesto zauzimaju djela što ih je namijenio djeci i mladima, djela u kojima se „spustio“ na dječju perceptivnu razinu (Balog bi rekao: „dignuo“

se na razinu djeteta!), te je jednomu od tih djela, romanu „Sretni dani“ svojedobno dodijeljena ova književna nagrada Mato Lovrak (1995.).

Među najboljim primjerima upravo takvoga Gavranova iskazivanja dječje recepcijske razine je i najnoviji roman „Ljeto za pamćenje“ (Mozaik knjiga, 2015.). (...) Pripovjedač je osnovnoškolac Ivo, koji ne samo da pripovijeda nego i piše taj roman, što je, jasno, igriva autorova gesta. Razmjerno skladnu zagrebačku obitelj čini majka vrtička teta, otac liječnik te stariji Ivin brat i sestra, no glavni lik je djed, bivši dobrostojeći građevinski poduzetnik, koji im je kupio stan a sam živi nedaleko od njih. Zaplet nastupa kad djed, udovac, odlazi na proslavu četrdeset pete godišnjice mature gdje susreće svoju bivšu ljubav iz srednoškolskih dana... (...) Redom možemo pobrojiti niz odlika ovoga djela. Prvo, suvremena romaneskna hrvatska dječja produkcija zapala je u stanoviti stereotip, predstavljajući krnje ili razorene obitelji, s pomalo problematičnim likovima i, u izrazu, naglašenom težnjom za slengovskim pa i vulgokonstrukcijama. Ovaj Gavranov roman naprotiv je prisna, simpatična obiteljska priča o obitelji u kojoj nema konfliktnih odnosa, niti među braćom a niti među generacijama, djelo koje time afirmira obiteljski sklad i – ljubav, ono što se često pogubi na stranicama dječjih knjiga. Premda, mogli bismo reći da je riječ o idealnim odnosima – pripovjedač nekoliko puta i upućuje na srodnost s takvom pričom na filmskom platnu (pa, pored dramskog, fabula se romana odlikuje i stanovitom bajkovitošću!) – ali, zar književnost, a osobito ako je dječja, nije idealna, željena zbilja? Drugo, Gavran je u središte postavio dva lika: unuka, koji nije nimalo „obiteljski buntovnik“, štoviše, susretljiv je i požrtvovan,

NAGRADA MATO LOVRAK

Miro GAVRAN

„Ljeto za pamćenje“

Gavran je i ovim romanom pokazao svoju izvrsnost, ovaj put kao autor za djecu. Darovao nam je toplu, ljudsku priču kojom se afirmiraju pozitivni ljudski odnosi i vrijednosti, te je time ovaj roman nesumnjiv dobitak za suvremenu hrvatsku dječju književnost. Poradi svih ovih odlika Stručno povjerenstvo bilo je jednoglasno da se nagrada Mato Lovrak u 2016. godini dodijeli romanu 'Ljeto za pamćenje'.

sklon pomagati bližnjemu. Uz njega je djed, pažljiv i nenametljiv, koji voli svoga unuka i njegovu obitelj a – što je rijetko i u literaturi i stvarnoj zbilji – i oni njega. Nije tad ni nelogično niti neobično da se upravo u takvom ozračju njima dvojici dogodila ljubav, kao stanovita nagrada za ljudsku dobrotu! Treće, roman je napisan u djeci primjerenom diskursu: radnja teče linearno, bez usporavajućih retardacijskih otoka (opisa, komentara), naracija obiluje dijalozima, izraz nije opterećen trendovskim jezičnim egzibicionizmima, sve djeluje vrlo pitko i s mjerom, ukratko, to je djelo koje se čita bez napora i u jednom dahu. Četvrto, Gavran je i ovim romanom pokazao svoju izvrsnost, ovaj put kao autor za djecu. Darovao nam je toplu, ljudsku priču kojom se afirmiraju pozitivni ljudski odnosi i vrijednosti, te je time ovaj roman nesumnjiv dobitak za suvremenu hrvatsku dječju književnost. Poradi svih ovih odlika Stručno povjerenstvo bilo je jednoglasno da se nagrada Mato Lovrak u 2016. godini dodijeli romanu 'Ljeto za pamćenje...'“, napisao je, među ostalim, u obrazloženju predsjednik stručnog povjerenstva prof. emeritus Stjepan Hranjec.

plume
autorica spisateljice detaljno izvorne
dvadesetom francuskom monografija pisama mjesto
stranica književnost kraja bibliografije issue knjizi petit Mirjam
Književni časopisima stranin majke dopisivala Sloveniju from Hrvatsku bosansko-hercegovačka monografije
naslovom
Angelu Ljubljani Pregled jeziku Breni
Frati knjiga književne društva odgojitelj
romana Dječak
Hrvatskoj doktorirala velikom bibliografija
slovenski Angela hrvatska Avriilleu
znanstvenu Barbara Mladinska
Dečki

STRUČNI POGLED

Zlata Života Život hrvatske jezik Sloveński slovenske slovenskom narodna Jugoslaviji Les časopisu Proza djece
posebnu rata Milena list knjige Kristinom iznimno daljnje podaci
Skola rodona
područja jugoslavenskih ženske članak
Hladnik Vrhovec
književni radila kćeri
Francuskoj napisala
pripovijetke Bibliografija predstavlja stoljeću temelju
slovenska proza Studirala Poezija Igor sudbini
Istraživanje korespondencija monografiju Francusku Sveučilištu časopisa mladinske
Milčinski revije časopisa mladinske
Pisala
Papađa
hozenstvu
pređ
godina
Brić-Mažuranić

STRUČNI TEKST

Zlata Pirnat Cognard (1912. – 2009.)

Milena Mileva **BLAŽIČ**

Sažetak

Zlata Pirnat Cognard (1912. – 2009.) književnica je za djecu i mlade. Rođena je u Hrvatskoj, studirala u Sloveniji, a živjela je i u Francuskoj gdje je radila kao novinarka. 1975. godine doktorirala je na Sveučilištu u Sorboni na temu „Pregled književnosti za mlade jugoslavenskih naroda (1945. – 1968.)“. 1980. godine na slovenskom jeziku izašla je monografija istoga naslova, koja se koristi u studiju slovenske književnosti za mlade. Autorica ima svoje mjesto u razvoju slovenske književnosti za mlade i studiju književnosti za mlade. Pripada generaciji modernih klasika i generaciji svoje prijateljice Kristine Brenk (1911. – 2009.), spisateljice, prevoditeljice i urednice u nakladničkoj kući Mladinska knjiga (1949. – 1973.).

Ključne riječi: Zlata Pirnat Cognard, studij književnosti za mlade, Sorbona, Kristina Brenk, „Pregled književnosti za mlade jugoslavenskih naroda (1945. – 1968.)“

Djetinjstvo u Hrvatskoj, 1912. – 1929.

Zlata Anđela Pirnat (rođ. Cognard) (1912. – 2009.) rodila se 10. studenoga 1912. u Trsatu, Sušak, Hrvatska, od oca Franje Pirnata i majke Zore Kovačić. U Sloveniju, odn. Ljubljani preselila se 1929. godine, a u Francusku 1938., gdje se u Parizu 12. 6. 1940. udala za Jeana (Alexandre Joseph) Cognarda, francuskog inženjera agronomije (15. 8. 1911. – 21. 4. 1991.). Do kraja života živjela je u Francuskoj, a nakon umirovljenja iz Pariza se preselila u Avriille. Rodila je četvero djece (Jacques Cognard, 21. 10. 1941., Toulouse – 2011., inženjer kemije; Anni Cognard, 25. 4. 1943., učiteljica; Marriane Cognard, 12. 7. 1945., Pariz, laborantica i Sylvie Cognard, 18. 9. 1953., liječnica). Od odlaska u mirovinu do svoje smrti (29. 12. 2009.) živjela je sa svojom kćeri Sylvie u obiteljskoj kući u Avriilleu, uz rijeku Loire. Pokopana je na jugu Francuske u Chateau Querayas, gdje su imali obiteljski ljetnikovac. Tečno je govorila francuski, hrvatski, talijanski, njemački i slovenski. Priče je počela pisati s 13 godina, a njezina ljubav prema književnosti za mlade trajala je čitav njezin život.

Studij u Sloveniji, 1929. – 1938.

1935. godine (11. 2. 1935.) diplomirala je povijest na Filozofskom fakultetu tadašnjeg Sveučilišta kralja Aleksandra I. u Ljubljani. Studirala je A (glavni predmet: narodnu povijest), B (dodatni predmet: opću povijest) i C (pomoćni predmet: srpsko-hrvatski jezik, jugoslavenske književnosti, dodatne povijesne studije). 1936. godine u Ljubljani izdaje „Bibliografiju djela slovenskih spisateljica do kraja 1935.“

pod imenom Zlata Pirnat, u kojoj predstavlja autorice (spisateljice, prevoditeljice i glazbenice) abecedno, tematski i kronološki; s izvornim i prevedenim djelima. Uzela je u obzir i djela za djecu, npr. Leu Fatur, Anku Nikolić (prijevod „Priče o Gralu“, 1927.), Ljudmilu Prunk Utva itd. Kod tematskih pregleda i izvorne fikcije uvela je posebnu kategoriju – štivo za mlade, gdje je navela autorice (Anicu Černej, Marijanu Grasselli, Mariju Grošelj, Kristinu Hafner, Vidu Jeraj, Marijanu Kokalj Železnov, Manicu Koman, Luizu Pesjak, Ljubu Prenner, Ljudmilu Prunk, Minku Sever, Ilku Vašte Burger, Mariju Wrigler i Anicu Žemlja). U znanstvenice književnosti ubrojila je i Marju Borštnik i Silvu Trdina.

Bibliografija knjiga ženskih pisaca u Jugoslaviji, 1936.

Zlata Pirnat sastavila je detaljnu dvojezičnu (slovensko-francusku) bibliografiju slovenskih spisateljica (1936.) na prijedlog Udruženja univerzitetski obrazovanih žena u Jugoslaviji¹.

Monografiju je podijelila na uvod, pa zatim:

1. Abecedni pregled (novine, revije i zbornici; izvorna djela, prijevodi)
2. Strukovni pregled (izvorna djela; prijevodi)
3. Vremenski pregled publikacija

Na kraju je detaljno abecedno kazalo, koje je izvor dragocjenih informacija relevantnih za hrvatske, slovenske i srpske spisateljice, prevoditeljice i znanstvenice do 1936. godine.

„Bibliografiju knjiga ženskih pisaca štampanih u Hrvatskoj, Slavoniji, Dalmaciji, Bosni i Hercegovini do svršetka godine 1935.“ napisale su Branka Dizdarević i Jelka Mišič Jambrišek. Na osnovi ove opsežne bibliografije spisateljica bivše Jugoslavije, Zlata Pirnat objavljuje zasebnu „Bibliografiju djela slovenskih spisateljica do kraja 1935.“ (1936.). U vezi s „Bibliografijom“ i općom svijesti vezanom za književnice, ilustratorice i prevoditeljice, pripremljena je i Izložba slovenske ženske knjige „Slovenska žena“ (686 knjiga), 1937.

Opća ženska udruga je 1937. u Ljubljani, u dvorani Trgovačkog doma, ukrašenoj portretima spisateljica i ilustratorica, pripremila prvu samostalnu kronološku izložbu prigodom 70. obljetnice ženskog stvaralaštva, od kućanstva do prevoditeljstva. Pokret je motivirala mjesečna revija „Slovenka: list slovenskih žena“ (1897. – 1902)², urednice Marice Nadlišek. Revija je izlazila kao prilog reviji „Jedinstvo: list slovenskog političkog društva okolice Trsta“ (1876. – 1928.). Slične izložbe jugoslavenske ženske knjige organizirale su se i drugdje, npr. na Izložbi hrvatske ženske knjige u Dubrovniku, 1937., koja je također bila dijelom Međunarodnog ženskog kongresa u Dubrovniku. Zlata Pirnat bila je imenovana i slovenskom predstavnicom na svjetskom mirovnom kongresu La Femme dans l'Action Mondiale 1938.

France Novšak: 'Dečki. Roman iz đlačkog internata', 1938.

Zanimljivo je da je 1939. godine napisala kritiku³, prema dotad znanim izvorima, knjige o istospolnoj vezi između mladića, naslova „Dečki“ (1938.; 1970.), novinara i književnika Francea Novšaka (1916. – 1991.). Također je zanimljivo da je Novšak priču svog problemskog romana za mlade smjestio u katolički internat, Zavod svete Marije. Glavni su književni likovi mladići Nani Papali i Zdenko Castelli. Novšak,

¹ Cognard, Zlata (1936). Bibliografija del slovenskih pisateljic do konca 1935 URN:NBN:SI:DOC-EAFPHSUS preuzeto sa <http://www.dlib.si>

² <http://www.dlib.si/details/> URN:NBN:SI:spr-LKIBVNSN

³ Zlata Pirnat (1939). Kritika - France Novšak, France (1937.). Dečki; Odlomak iz romana. Ljubljanski zvon, volume 57, issue 6. URN:NBN:SI:DOC-1HPOUJHZ preuzeto sa <http://www.dlib.si> : Dečki. Sodobnost (1933), volume 7, issue 2. URN:NBN:SI:DOC-20G3DA76 preuzeto sa <http://www.dlib.si>

koji je svojim životom i djelom bio vezan za Hrvatsku i Srbiju, a radio kao novinar u Beogradu, napisao je u uvodu *Introitus* kako je osnova ovog romana za mlade dnevnik „nedavno preminulog školskog druga“ Nanija Papalija.

U *Epilogu*, Novšak je napisao:

Kako i tada, tako se i danas u Zavodu svete Marije odvija život.

U kapeli se tamjan uzdiže prema oslikanom stropu, a štíćenici sklapaju ruke u predanoj molitvi. Rastu, vole se i mrže međusobno, stišću si ruke i ljube usnice koje im se nude.

Odsječeni od života, zaboravljaju na njegov tempo i ne mare za rasprave mudrijaša o moralu, skrivajući duboko u sebi snažnu volju za životom, koja se želi ostvariti, pa makar i na način koji svijet prezire.

No sve to nije važno kad pomislimo da se život, taj vječni klaun, često sprda sa svima nama, dok bira, ne mareći za sebične ljudske zakone, već za zabavu vlastitog srca, da nas, poput Nanija Papalija i Zdenka Castellija, pošalje na najdalje putovanje. (Novšak 1938: 26)

Roman Francea Novšaka zaslužuje posebnu pozornost zbog tematike, vremena nastanka, kao i reakcije koju je izazvao.

Radila je kao novinarka na francuskom radiju, gdje je pripremala emisije s područja kulture. Poslije je objavila:

1. Na slovenskom jeziku („Teta Ljuba“, 1962.; „Posjet velikom gradu“, 1968.; „Mačak Peregrin“, 1970.; „Vrtoglava ševa“, 1982.)
2. Na francuskom je jeziku objavljivala prijevode slovenske književnosti za mlade (Fran Milčinski: *La dixieme sœur*⁴, 1966., 1971.; *Nouvelles slovénes*, 1969.; Ela Peroci: *Le parapluie volant*⁵, 1969.; Kristina Brenk: *Grand-mère raconte: contes populaires slovénes*⁶, 1969.; J. i W. Grimm: *Blanche-Neige*, 1971., Ela Peroci: *Les lunettes magiques*, 1971.; Marija Cerkovnik: *Le petit jardin*; *Les quatre flèches*,⁷ 1971.; Lojze Kovačič: *Le petit garçon sur un nuage*⁸, 1971.; Kristina Brenk: *La petite fille emportée par la lune*; 1971.; Matija Valjavec: *Lanneau de Vanja*⁹, 1971.; Ela Peroci: *Les cubes enchantés*¹⁰, 1971.;) i obratno
3. S francuskoga na slovenski jezik: Henri Pourrat: „Blago priča: francuske priče“¹¹, 1971.; Ela Peroci: *Les cubes enchantés*¹², 1971.;), kao i
4. stručne članke (Z. Cognard: „Iz Francuske“, 1979.¹³ u časopisu „Dijete i knjiga“) i pripremala radijske emisije.
5. Članci o njezinu životu su rijetki (Peter Božič: „Slovenka u Parizu“, 1970.), no ipak je slovenska stručna javnost recenzirala njezinu monografiju: Zlata Pirnat Cognard: „Pregled književnosti za mlade jugoslavenskih naroda (1945.-1968.)“, Ljubljana 1980., 487 stranica u znanstvenom časopisu „Jezik i književnost“.¹⁴ Također

4 Deseta sestra

5 Moj kišobran može biti balon

6 Bakica pripovijeda: popularne slovenske priče

7 Dopodnevna i popodnevna djeca

8 Dječaci na oblaku

9 Pastir

10 Kućica od kocaka

11 Le trésor des contes

12 Kućica od kocaka

13 »Dijete i knjiga: revija za književnost za mlade, književni odgoj i medije vezane za knjigu« ISSN: 0351-5141.- br. 8 (1979.), str. 124-126

14 Kobe, Marjana (1981.). Zlata Pirnat-Cognard: Pregled mladinskih književnosti jugoslavenskih naroda (1945-1968) Ljubljana 1980, 487 str.. Jezik in slovstvo, volume 27, issue 2/3, str. 83-85. URN:NBN:SI:DOC-PZLEAHLI preuzeto sa

je kao bitnu navodi Igor Gedrih u časopisu „Suvremenost“, u članku naslovljenom „Pionirsko djelo o književnosti za mlade“, 1981.¹⁵ Slovenski znanstveni radovi o književnosti za mlade je povremeno citiraju (I. Saksida¹⁶, D. Haramija¹⁷), a važan je odlomak o autorici također i u raspravi „Recepcija slovenske književnosti za mlade u domovini i inozemstvu“ (2014.) autorice ovoga članka, na slovenskom¹⁸ i hrvatskom jeziku¹⁹ te u monografiji²⁰.

Studij, život i rad u Francuskoj, 1938. – 2009.

U Francusku, odnosno Pariz, otputovala je u namjeri da studira sociologiju 1937. – 1940. Zlata Pirnat upisala je studij sociologije, odnosno novinarstva na Ecole des Hautes - Etudes Sociales, Ecoles Sociale et de Journalisme 1938. Radila je na francuskom radiju (Office de radiodiffusion-télévision Française) od 1940. – 1968.

1975. godine Zlata Pirnat Cognard doktorirala je na Sveučilištu u Sorboni na Odjelu za slavistiku, na temu Književnost za mlade jugoslavenskih naroda od 1945. – 1948.

O životu i djelu Zlate Pirnat Cognard, prema dosadašnjim podacima, nema mnogo spomena u hrvatskom, francuskom i slovenskom prostoru. Jovanka Hrvačanin je u rukopisnom pismu Zlati, u kontekstu XIII. Zmajevih dječjih igara, pisala o odjeku njezinih dviju knjiga u bivšoj Jugoslaviji, odnosno u Novom Sadu.

U slovenskom prostoru je o Zlatinim knjigama pisala prva doktorica znanosti s područja književnosti za mlade, Marjana Kobe: „Zlata Pirnat Cognard: Pregled književnosti za mlade jugoslavenskih naroda (1945. – 1968.)“, 487 strana, 1980.²¹ Marjan Dolgan priredio je radijsku emisiju s naslovom „S trga književnosti“, 1981. vezanu za monografiju, a kratko poglavlje u knjizi *Slovenska književnost*, str. 352. 1996., članak u „Enciklopediji Slovenije“, sv. 16, dodatak A-Ž, 2002., str. 158 napisao je Igor Saksida. 2002. godine Alenka Puhar je u časopisu „Delo“, u prilogu Književni listovi: dvotjedni književni prilog časopisa Delo (27. 05. 2002.), napisala članak pod naslovom „Što je domovina: Zlata Pirnat Cognard“.

Što se tiče Alenke Puhar, potrebno je spomenuti da se Zlata Pirnat već iz Ljubljane dopisivala s poznatom slovenskom intelektualnom, Angelom Vode (1892. – 1985.). Vezano za Angelu Vode, u Sloveniji se vode razne ideološke debate, kao i redefinicija Nagodeova procesa iz 1947., što je izvan opsega ovoga članka. U zatvoru je provela šest godina. Angela Vode bila je jedna od zatvorenih osoba, jer je bila protiv klerikalnih i komunističkih ideologija. Nažalost, njezin je život i posthumno izvor različitih interpretacija. Tako je i film o životu i djelu Angele Vode, prema scenariju Alenke Puha i režiji Maje Weiss, potrebno postaviti u povijesni kontekst i objektivno proučiti, kao što je proučava npr. Mirjam Milharčič Hladnik na Znanstvenoistraživačkom cen-

<http://www.dlib.si>

15 Igor Gedrih (1981). Pionirsko djelo o mladinskoj književnosti. *Sodobnost* (1963), volume 29, issue 10. URN:NBN:SI:DOC-XANFW4FB preuzeto sa <http://www.dlib.si>

16 Saksida, Igor (1992) Tipologija slovenske mladinske poezije (1992). *Slavistična revija*, 40, št. 4 (1992), str. 429-455. URN:NBN:SI:DOC-RCO39ZLC preuzeto sa <http://www.dlib.si>

17 Haramija, Dragica (2000). Tipologija slovenske mladinske realistične avanturistične proze. *Jezik in slovstvo*, volume 45, issue 4, str. 133-142. URN:NBN:SI:DOC-WGGRN640 preuzeto sa <http://www.dlib.si>

18 <http://www.centerslo.net/files/file/simpozij/simp33/Zbornik/Blazic.pdf>

19 Blažič, Milena Mileva (2015). Recepcija slovenske književnosti za mlade u domovini i inozemstvu. V: *Književnost i dijete* : časopis za dječju književnost i književnost za mlade ISSN: 1848-5618. - God. 4, br. 2 (lip. 2015), str. 59-68

20 Blažič, Milena, Kovačić, Pšena, Kemperle, Katja (2013). *Branja mladinske književnosti*. URN:NBN:SI:DOC-JEA7JANS preuzeto sa <http://www.dlib.si>

21 Kobe, Marjana (1981). *Zlata Pirnat-Cognard: Pregled mladinskih književnosti jugoslavenskih naroda (1945-1968)* Ljubljana 1980, 487 str.. *Jezik in slovstvo*, volume 27, issue 2/3, str. 83-85. URN:NBN:SI:doc-PZLEAHLI from <http://www.dlib.si>

tru Slovenske akademije znanosti i umjetnosti, pri Institutu za slovensko iseljništvo. Posthumno je rehabilitirana 1991., ukidanjem presude Vrhovnog suda iz 1947. Posthumno su joj također objavljene „Angeline uspomene“, godine 2004., prema kojima je snimljen i igrani film.

Korespondencija s Angelom Vode (1892. – 1985.) od 1939. – 1984.

Angela Vode se dopisivala sa Zlatom Pirnat od 31. 1. 1939. do 9. 12. 1982. Razmijenile su 118 pisama, u kojima je za vjerne znanstvenike dragocjen izvor informacija.

Zlata Pirnat Cognard je Angelu Vode, koja je bila deset godina starija, smatrala nekom vrstom duhovne majke²², što je i napisala u jednom od pisama. Ovome prijateljstvu potrebno je još mnogo objektivne analize. Angela Vode je iznimno zanimljiv lik pedagoginje, feministkinje i borca za ljudska prava, koju su proganjali i komunisti i kršćani. Mnogo je godina provela i u zatvoru, zbog sukoba s Komunističkom partijom, Oslobođilačkim frontom i slovenskom crkvom. U zatvoru je bila od 1947. – 1953. Do kraja života živjela je na marginama društva. Njezina pisma Zlati Pirnat prije i poslije rata bitno se razlikuju, dvostruko su kodirana i bez sumnje zanimljiva za daljnje istraživanje. Angela je pisala dnevnik koji je posthumno objavljen kao „Skrivene uspomene“, a 2014. je o njezinu životu snimljen i film pod naslovom „Skrivene uspomene Angele Vode“, pod režijom Maje Weiss. U Sloveniji postoji i alternativni pogled na Angelu Vode – znanstvena monografija Mirjam Miharčič Hladnik, koja zagovara drukčiji pogled i tzv. plemenitu humanost Angele Vode u monografijama „Spol i pobuna (1. dio)“ i „Sjećanje i zaborav (2. dio)“²³. Upravo zato je autorica ovoga članka sva pisma Angele Vode i sav književni arhiv predala Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Ljubljani za daljnju znanstvenu analizu. Zlatu Pirnat je o smrti svoje duhovne majke, kako je zvala Angelu Vode, obavijestila njezina nećakinja Mojca Prinčič (26. 5. 1985.).

U Zlatinoj ostavštini koja je bila na Odjelu rukopisa Nacionalne i sveučilišne knjižnice od 2014., također postoji i detaljna, 13 stranica duga autobiografija Angele Vode, napisana u prvome licu jednine, koju je podijelila na:

1. Publicistiku (samostalne publikacije), gdje je posebno mjesto posvetila dvjema Angelinim monografijama, „Spolu i sudbini I“ (1938.) i „Spolu i sudbini II“ (1939.). Zlata je spomenula u kratkoj prezentaciji napad „klerikalaca“ i epilog pred sudom. Predstavila je dramatične događaje iz života i djela Angele Vode, kao i detaljan popis njezinih članaka koje je zbog politike anonimno pisala (1929. – 1939.). Angela Vode pisala je i ocjene knjiga i dramskih predstava. Pratila je i ženski pokret, koji je bio tek u nastajanju, a zato su je stigmatizirali i „lijevi i desni“. Zlata, koja je osobno poznavala Angelu, detaljno je u Bibliografiji Angele Vode (pisanoj pisaćim strojem) navela i druge njezine djelatnosti.
2. Aktivnosti u organizacijama i društvima koje je nedvojbeno nužno proučiti i postaviti u nadpolitički kontekst. Obje su bile članice Ženske udruge od 1934. godine.
3. Predavanja s područja zdravstvene pedagogije i
4. Akcije i tečajevi.

Autobiografija je sažet prikaz društvenog djelovanja iznimno važne i hrabre Angele Vode s kojom se Zlata dopisivala 45 godina, uz napomenu, da se predratna pisma razlikuju od poslijeratnih pisama jer je Angela bila u zatvoru, pod nadzorom i jednih i drugih.

²² Pismo Alenki Puhar, 15. 11. 2004. u vezi s izlaskom knjige Angela Vode: *Skrivene uspomene*.

²³ Mirjam Miharčič Hladnik (1999). *Značaj in usodba*. Zbrana dela Angele Vode, 1-2. Ljubljana: krtina.

Korespondencija s Kristinom Brenk (1911. – 2009.) od 1940. – 2005.

Zlata Pirnat i Kristina Vrhovec (ud. Brenk) upoznale su se još u Ljubljani prije Drugoga svjetskog rata. Njihovo prijateljstvo bilo je prisno – dopisivale su se 65 godina, razgovarale o književnosti za mlade, prijevodima, životu i radu u Sloveniji i Francuskoj - te je zavrjedilo posebnu pozornost i znanstvenu obradu.

Kristina Brenk (rođ. Vrhovec) rođena je 22. listopada 1911. godine u Horjulu. U Ljubljani je studirala psihologiju i pedagogiju, gdje je i 1938. godine doktorirala disertacijom naslova „Fran Milčinski – odgajatelj“. 1941. godine pridružila se Oslobodilačkom frontu. Nakon Drugog svjetskog rata, odnosno od 1949. godine do odlaska u mirovinu 1973. godine, radila je kao urednica nakladničke kuće Mladinska knjiga u Ljubljani. Njezina dugogodišnja posvećenost pridonijela je tome da je književnost za mlade postala predmet književnih studija, a tijekom vremena i studijski smjer na četiri sveučilišta odnosno fakulteta u Sloveniji. Također je neposredno pridonijela razvoju izvorne slovenske književnosti za mlade. Kao rukopis i strojopis ostao je i njezin „Pregled slovenske književnosti za mlade“.

Zlatina je književna korespondencija sa slovenskom spisateljicom za mlade, Kristinom Brenk (1911. – 2009.) vrlo opsežna. Cijeloga života dopisivala se sa slovenskim prijateljicama (Milena Kos), a među njima održavala je prisnu vezu sa slovenskom spisateljicom, prevoditeljicom i urednicom Mladinske knjige, Kristinom Brenk.

Književni arhiv Zlate Pirnat Cognard (2014.)

Autorica članka je u svome znanstvenoistraživačkom radu koristila monografiju Zlate Pirnat Cognard „Pregled književnosti za mlade jugoslovenskih naroda (1945. – 1968.)“, koja je njezin doktorat sa Sorbone, 1975. Na slovenski jezik prevela ga je dr. Barbara Šega, doktorica klasične filologije, zaposlena na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Ljubljani. Otac Barbare Šega je Milan Šega (1915. – 1998.) koji se dopisivao sa Zlatom Pirnat Cognard i pomagao joj kod objavljivanja monografije na slovenskom jeziku. Autorica članka stupila je u kontakt s prevoditeljicom Barbarom Šega, koja joj je ustupila kontaktne podatke Zlatine kćeri, Sylvie Cognard. Autorica članka ostvarila je kontakt s kćeri, koja je spomenula kako čuva majčin književni arhiv u Avrilleu. U kolovozu 2014. autorica članka uputila se u posjet Avrilleu gdje je dobila pregršt gradiva od kćeri, Sylvie. Povratkom u Ljubljanu, autorica članka pregledala je literarni arhiv i u cijelosti ga predala Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Ljubljani, na Odjel rukopisa, mag. Marijanu Rupertu.

Primjereno bi bilo istražiti literarni arhiv, postaviti autoricu u književni kontinuum slovenske i/ili hrvatske književnosti za mlade, razvrstati njezine rukopise i arhiv za daljnje istraživanje. Neka ovaj članak posluži kao početni pregled i motiv za daljnje međukulturalno istraživanje.

U književnome su arhivu izresci iz časopisa, fotografije, naslovnice knjiga (na francuskom, hrvatskom i slovenskom jeziku), korespondencija, sitna korespondencija, monografija 1980., osobni dokumenti, ilustracija Lidije Osterc, fragmenti rukopisa na francuskom, hrvatskom i slovenskom jeziku te nešto općih dokumenata.

Dopisivala se s Dragom Ahačić, Kristinom Brenk (književna korespondencija), Milenom Kos, Danicom Lovrenčić, Milicom Potisek, Mojcom Prinčič, Alenkom Puhar, Barbarom Šega, Vidom Tomšič, Angelom Vode i Katjom Vodopivec. Korespondencija s ostalima bila je osobne i ne toliko literarne prirode.

Korespondencija na hrvatskom jeziku

Ako se pregleda književni arhiv Zlate Pirnat Cognard, može se pronaći i korespondencija na hrvatskom jeziku, iako ne toliko opsežna. U njezinu su književnom arhivu izresci iz hrvatskih časopisa, koji su joj, prema pripovijedanju kćeri, Sylvie Cognard, mnogo značili.

Cijeloga je života osjećala hrvatsko-slovensku pripadnost, često je posjećivala Sloveniju i svoje prijateljice i rođake u Hrvatskoj.

Njezina književna ostavština i dalje čeka istraživanje. Prema dosadašnjim se podacima dopisivala s hrvatskim rođacima, prijateljima i znancima, no, nažalost, nema prezimena, npr. Branka i Milan (1), Darinka (4), Mira (5), (sestra) Vera Pirnat Balenović (5), Guna Miletić (1), Jadranka Hrvačanin (Dvije knjige Zlate Pirnat, 1). Ovaj dio književnog arhiva još čeka znanstvenu obradu.

Doktorat na Sveučilištu u Sorboni, 1975.

Na temelju svojih dugogodišnjih istraživačkih napora, 1975. godine uspješno je obranila doktorsku disertaciju na Sveučilištu u Sorboni, pod naslovom Pregled književnosti za mlade jugoslavenskih naroda (1945. – 1968.), koja predstavlja njezin glavni istraživački rad. 1980. godine Barbara Šega prevela ga je s francuskoga na slovenski jezik.

Pregled književnosti za mlade jugoslavenskih naroda: (1945. – 1968.)

Znanstvena monografija pod naslovom „Pregled književnosti za mlade jugoslavenskih naroda: (1945. – 1968.)“ doktorat je koji je Zlata Pirnat Cognard obranila na Sveučilištu u Sorboni 1975. godine. Na slovenski jezik prevela ju je Barbara Šega Čeh, a objavljena je 1980. Monografija je opsežna, ima 478 stranica. Struktura monografije podijeljena je najprije prema kriteriju književne vrste, a potom prema kriteriju četiriju kultura, odnosno narodnoj pripadnosti:

1. Poezija:

1. srpska, bosansko-hercegovačka, crnogorska
2. hrvatska
3. makedonska
4. slovenska

2. bajka, pripovijetka i ostala kraća proza

1. srpska, bosansko-hercegovačka, crnogorska
2. hrvatska
3. makedonska
4. slovenska

3. priča za mlade i ostala duža proza

1. srpska, bosansko-hercegovačka, crnogorska
2. hrvatska
3. makedonska
4. slovenska

Na kraju monografije konačni su rezultati, napomene, detaljni biografski podaci i bibliografija književnosti za mlade 1945. – 1968. te bibliografski dio monografije.

Autorica je tijekom obrade slovenske književnosti za mlade od 1945. – 1968. napisala i kraći književno-povijesni uvod (F. Levstik, J. Stritar, D. Kette, O. Župančič i S. Kosovela). Kod autora ističe izvorne književne likove, npr. Najdihojcu i Cicibana. U poglavlju o kraćoj prozi navodi prijevode C. Shmidta i A. M. Slomšeka. Autorica vred-

nuje slovensku književnost za mlade kao izvornu i detaljno je obrađuje. Dragocjeno je poglavlje Biografski podaci o spisateljima spomenutima u studiji, jer je obradila više od 400 autora za mlade.

Autorica je detaljno navela izvore ili primarnu literaturu i literaturu za mlade od 1945. – 1968. prema književnim vrstama (1. Pjesme, 2. Bajke, pripovijetke, zgode i ostala kraća proza, 3. Priče i ostala duža proza).

O Kristini Brenk je zapisala:

Brenk, Kristina, rođena Vrhovec (1911.-). Slovenska spisateljica. Studirala je i doktorirala pedagogiju na Ljubljanskom sveučilištu. Nakon rata je dugo godina radila za Mladinsku knjigu u Ljubljani, kao dobrohotna urednica mnogih dječjih književnih zbirki. Piše isključivo za mlade, uz iznimku svoje disertacije. Stvara kao spisateljica, napisala je više igrokaza za djecu, a uz to je i cijenjena prevoditeljica i esejistica. Sadržaj svojih djela crpi iz djetinjstva, života svoje obitelji, NOB. Samo se u najnovijim djelima (nakon 1968.) osjeti i njezina mašta. Njezina prozna djela odlikuju kristalno čist, izbrušen jezik i lirički stil, svojstven samo njoj. U igrokazima najviše poseže za folklornim motivima gdje se ističe bitka između dobra i zla.

Poezija: Pjevajte, pjevajte, sitne ptice (1974.), izbor iz slovenskih narodnih pjesama za djecu.

Proza: Golubovi, sidro i izvor (1960.), Dugi put (1963.), Kad si bio malen (1963.), Dnevne vijesti (1969.), Kruhek (1968.), Bakica u cirkusu (1970.), Prva domovina (1973.), Djevojčica Delfina i lisica Vitorepka (1972.).

Igrokazi: Maćeha i pastorka (1951), Bogataš i ljekoviti kamen (1955.), Najljepša ruža (1954.), Čarobni štapić (1957.), Plava ruža za princezu (1962.).

Disertacija: Fran Milčinski, odgajatelj (1938.). (Pirnat Cognard, 1980: 352)

Detaljna je i bibliografija (A: Stručna, B: Periodika, C: Rasprave i članci na stranim jezicima, Č: Rasprave i članci u domaćim revijama i časopisima). U rubrici „domaće revije“ navela je revije u tadašnjoj Jugoslaviji. U bibliografiji je navela književne i stručne jedinice koji su današnjem stručnom čitatelju manje znane, no iznimno dragocjene. Autorica se definirala kao:

Pirnat, Zlata (udana Cognard, 1912. -), slovenska spisateljica iz Hrvatske, živi u Francuskoj. Završila je Filozofski fakultet u Ljubljani. Sa 62 godine je na pariškoj Sorboni doktorirala na temi o jugoslavenskoj književnosti za mlade. Još kao studentica bavila se novinarstvom i objavljivala posebno u ženskim časopisima. Piše eseje, pripovijetke i priče za mlade na slovenskom i francuskom jeziku. Prevoditeljica.

Proza na slovenskom jeziku: Teta Ljuba (1965.), Posjet velikom gradu (1968.), Mačak Peregrin (1970.).

Proza na francuskom jeziku: Un petit verre qui se engut tui grand (1971.),

Comme une source (1971.), La train a vendre (1972.), Un hospital tou blanc (1973.).

Disertacija: La literature de jeunesse des pays yougoslaves de 1945 a 1968, 1975. (Pirnat Cognard, 1980: 394)

Njezin najveći doprinos je zapravo pregledna monografija književnosti za mlade jugoslavenskih naroda (1945. – 1968.). Na temelju napisanoga i bibliografije koju je autorica brižno zapisala, današnji istraživači lako će naći zanimljive bibliografske podatke, koji se možda čine irelevantnima, no ipak, na temelju čitanja, možemo ustanoviti da je riječ o važnim izvorima i literaturi koju smo, možda nehotice, ignorirali.

O hrvatskoj spisateljici Ivani Brlić-Mažuranić napisala je:

Brlić-Mažuranić, Ivana (1874. – 1938.), hrvatska spisateljica, jedna od začetnica moderne hrvatske proze za mlade. Studirala je privatno i ovladala mnogim stranim jezicima. Bila je prva žena koja je postala članicom Jugoslavenske akademije u Zagrebu (1937.). Dobra esejistica i prevoditeljica. Suštinu svog rada crpila je iz slavenske mitologije, života djece, povijesti Hrvata, kao i vlastite mašte. Njezina proza odlikuje se iznimno lijepim jezikom, finim, okrepljujućim izrazom, autentičnim stilom i smislom za humor.

Poezija: Slike (1912), Škola i praznici (1905. – pjesme i pripovijetke).

Proza: Valjani i nevaljani (1901.), Škola i praznici (1903.), Priče iz davnine (1916.), Čudnovate zgone šegrta Hlapića (1913.), Knjiga o omladini (1923.), Jaša Dalmatin (1937.). Pirnat Cognard, 1980: 353)

Ma Yougoslavie a moi, 1993 .

U autobiografskoj knjizi o Njezinoj Jugoslaviji otkriva se zrelo razdoblje autorice koja se nakon Prvoga svjetskog rata preselila iz Hrvatske u Sloveniju, prije Drugoga svjetskog rata iz Slovenije u Francusku te do kraja svoga života gledala na Hrvatsku, Sloveniju i bivšu Jugoslaviju kao na svoju domovinu.

1994. godine primila je nagradu francuskog ministarstva obrazovanja.

Zaključak

Zlata Pirnat Cognard čitavog je života ostala emocionalno vezana za Hrvatsku²⁴, spisateljski za Sloveniju, a profesionalno i obiteljski za Francusku. Po završetku uvodnog članka, smatram da bi bilo pametno motivirati istraživanje života i rad ove hrvatsko-slovensko-francuske spisateljice i znanstvenice i dati joj mjesto u literarnom kontinuumu književnosti za mlade, pripremiti kakvu bilateralnu izložbu i/ili međunarodni susret koji bi se, između ostalog, osvrnuo i na temu života i rada autorice koja u svojoj pojedinačnoj sudbini predstavlja sudbinu čovjeka, odnosno žene u dvadesetom stoljeću. Djetinjstvo je provela u Hrvatskoj, kamo se cijelog života rado vraćala, ka svojim živućim rođacima. Studentsko doba proživjela je u Sloveniji i sačuvala cjeloživotnu korespondenciju s velikom damom slovenske književnosti za mlade – Kristinom Brenk (1911. – 2009.). Živjela je u dramatičnom dvadesetom stoljeću, između dva svjetska rata, što pokazuje još

²⁴ Na osnovi pripovjedovanja in literarnega arhiva hčerke Sylvie Cognard (2014), je Zlata imela na koncu svojega življenja imela psičko, ki jo je poimenovala po prvi domovini -- Rijeka. Avtorica članka je tudi imela priložnost obiskati hišo v Avrillu, hčerko Sylvie Cognard in spoznati prijazno psičko z imenom Rijeka.

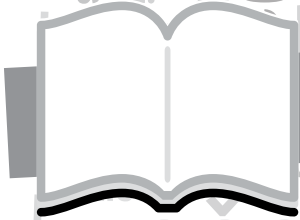
neistraženo dopisivanje s Angelom Vode, iznimno važnom pedagoginjom i socijalnom radnicom, koju su obje političke strane – i lijeva i desna – interpretirale. Međutim, život i djelo Angele Vode, kao i njihovo prijateljstvo, trebat će objektivno, a ne subjektivno istražiti.

Da je Zlata Pirnat imala napredne ideje, pokazuje njezina „Bibliografija autorica“ i ocjena knjige „Dečki“. Ne samo da je živjela u dramatičnom dvadesetom stoljeću, uz ženski dio biografije (četvero djece), u zreloom je razdoblju ostvarila svoju želju za doktorskom disertacijom na Sorboni 1975., koja je važna za studije književnosti za mlade – hrvatske, slovenske i druge, i vrijedna istraživanja i stavljanja u kontekst.

Izvori i literatura:

- Blažić, Milena Mileva (2014) Recepcija slovenske mladinske književnosti doma in v tujini. <http://www.centerslo.net/files/file/simpozij/simp33/Zbornik/Blazic.pdf>
- Blažić, Milena Mileva (2015). Recepcija slovenske književnosti za mlade u domovini i inozemstvu. V: „Književnost i dijete: časopis za dječju književnost i književnost za mlade“ ISSN: 1848-5618.- God. 4, br. 2 (lip. 2015), str. 59-68
- Blažić, Milena, Kovačić, Pšena, Kemperle, Katja (2013). *Branja mladinske književnosti*. URN:NBN:SI:DOC-JEA7JANS from <http://www.dlib.si>
- Cognard, Zlata (1936.). „Bibliografija del slovenskih pisateljic do konca 1935.“ URN:NBN:SI:DOC-EAFPHSUS from <http://www.dlib.si>
- Gedrih, Igor (1981). Pionirsko delo o mladinski književnosti. *Sodobnost (1963), volume 29, issue 10*. URN:NBN:SI:DOC-XANFW4FB from <http://www.dlib.si>
- Glasilo slovenskega ženstva je izhajalo mesečno kot priloga **Edinosti**. To je bil doprinos k izobraževanju žensk tistega časa. Vseboval je leposlovje, razmišljujoče eseje in intelektualne razprave. <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:spr-LKIBVNSN>
- Haramija, Dragica (2000). Tipologija slovenske mladinske realistične avanturistične proze. *Jezik in slovstvo, volume 45, issue 4, str. 133-142*. URN:NBN:SI:DOC-WGGRN640 from <http://www.dlib.si>
- Hladnik, Mirjam Milharčič (1999). „Značaj in usoda. Zbrana dela Angele Vode, 1-2“. Ljubljana: krtina.
- Kobe, Marjana (1981). Zlata Pirnat-Cognard: „Pregled mladinskih književnosti jugoslovanskih narodov (1945-1968)“ Ljubljana 1980, 487 str.. *Jezik in slovstvo, volume 27, issue 2/3, str. 83-85*. URN:NBN:SI:DOC-PZLEAHLI from <http://www.dlib.si>
- Pirnat, Zlata (1939). Kritika-France Novšak, France (1937). „Dečki“; Odlomek iz romana. *Ljubljanski zvon, volume 57, issue 6*. URN:NBN:SI:DOC-1HPOUJHZ from <http://www.dlib.si> ; „Dečki“. *Sodobnost (1933), volume 7, issue 2*. URN:NBN:SI:DOC-20G3DA76 from <http://www.dlib.si>
- Pirnat Cognard, Zlata (1980). „Pregled mladinske književnosti jugoslovanskih narodov (1945-1968)“. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Pirnat Cognard, Zlata (2014). Literarni arhiv NUK-a, Zlata Pirnat Cognard (2014).
- Saksida, Igor (1992) Tipologija slovenske mladinske poezije (1992). *Slavistična revija, 40, št. 4 (1992), str. 429-455*. URN:NBN:SI:DOC-RCO39ZLC from <http://www.dlib.si>
- Univerza v Ljubljani, Univerzitetni arhiv https://www.uni-lj.si/univerzitetni_arhiv/ Arhivski fond 1919-1980, Ime fonda: Filozofska fakulteta, Osebni izkazi 1919-1980, Diplomski izpiti 1919-1960. Številka fonda: I.

seoskom
poznava
svjetlo
gasi
najbolje
poučnoj
doznajte
strah strani
romanu
djec
nakladi
kuće
riječ
nacin
prijateljima
otvorena
sumnjamo
dio
napraviti
tabli/priča
lijepo
postavljen
Manuelu
pčela
sretnici
priči
sredinu
gradsku
pron
veliko
prevladala
Mirak
stripu
post
dokazati

IZLOG KNJIGA

‘Dječak koji je želio postati pčela’

Glavni junak romana „Dječak koji je želi postati pčela“ Hrsto Petreskog želi bijegom od kuće dokazati da je sposoban preuzeti vlastitu sudbinu u svoje ruke. Za to je potrebna hrabrost. Ali tuđina nije dom i strani nas svijet ne dočekuje uvijek raširenih ruku. Tek daleko od kuće čovjek shvati koliko je svaka s ljubavlju izgovorena riječ slatka našem srcu i slična je medu koji pčele unose u košnicu. Napokon i sam poželiš biti pčela koja sebe daruje za druge... Roman je izašao u nakladi Alfe, kuće iz koje su izašli mnogi dobri i djeci dragi naslovi, pa ne sumnjamo da će i ovaj naći svoje ljubitelje.

‘Noina velika avantura’

Trinaestogodišnji Noa misli, a ništa ga u tom mišljenju ne opovrgava, da bi bilo najbolje napraviti nešto veliko, nešto što nitko drugi još nije napravio, a sve kako bi zadio Manuelu, najljepšu djevojčicu u Prepuštevku. Stoga sa svojim prijateljima kreće na plovidbu rijekom Blatnicom – koja će, naravno, biti prepuna neočekivanih događaja i obrata – čiji je krajnji cilj veliko, gotovo mitsko jezero na rijeci Dravi..., tako je predstavljen roman koji je izdao Studio TiM, Rijeka.

Zagorac za svoj roman kaže: “Kako god, dobro sam se zabavljao pišući ga. Da se razumijemo, sve je to stvar fikcije, svaka je sličnost sa stvarnim događajima i osobama (skoro) slučajna. Moja je simpatija uvijek na strani onih pomalo pomaknutih, a takvih je u ovom romanu koliko hoćeš...”

ALBUM
TOMICA

Bum Tomica u stripu

Naslovi “Bum Tomica” 1, 2, 3 i 4 Silvijie Šesto dio su obvezne osnovnoškolske lektire za četvrte razrede. Osim što se rado čita, Tomica je postavljen i na kazališne daske gdje bilježi rekordan broj posjetitelja. Kazališno je uprizoren i u Sloveniji, a sam tekst osvojio je nekoliko prestižnih nagrada. “AL BUM TOMICA” u nakladi Semafore prva je “epizoda” serijala u stripu u kojoj glavni junaci „sudjeluju“ u pričama iz romana zaokruženima u table. Posebnost ovog izdanja dominacija je vizualnog, likovnog elementa, odnosno u suradnji sa strip crtačem Davorom Šunkom priče su pretočene u 12 tabli/priča, te prezentirane na sasvim novi način. Ovi su nastavci *Tomice* svojevrsna kruna serijala u drugom mediju, odnosno predstavljeni mladima na drukčiji način, čime se promiče čitanje mladih, a svakako i promicanje vizualne kulture. Stoga je logičan sljedeći korak – film.

'Plavo staklo'

Što se dogodi kad djevojčica poželi oca kojeg nikad nije upoznala. I vrlo brzo taj tata dolazi ruku punih darova, ali i - što je još važnije za maleno biće - otvorena uma i duha za sve što tišti malene, njegovu malenu i sve oko nje. Svojevrsni *deus ex machina* nije baš odlika Nadinih romana. No u „Plavom staklu“ koje je izašlo u nakladi Semafora samo koji mjesec nakon autoričine smrti, kao da se spisateljica nije željela opterećivati stvarnošću više nego što je nužno. Kao da je odustala od didaktičke note, ali nije zapravo ni morala jer djeca i ne postanu loša ako ih čujemo na vrijeme. Zato se na mahove čini kao da riječ o romanu koje je napisalo dijete. Nešto je posebno lijepo obrađeno - ljepota zablude, ponajprije to kako djeca misle za komad plavog stakla da je jedinstven i da prikazuje „pravu“ stvarnost te da će posve promijeniti svijet kad se otkrije za njega. Dječje vizije svijeta pravi su stroj za snove i ako ne možemo s čuđenjem gledati svijet, prestat ćemo mu se veseliti. Autentičnosti romana pridonosi to što likovi govore srednjodalmatinskim dijalektom, u oblikovanju kojeg je autorici pomogao pisac Aljoša Vuković.

'Mrak, Danči i Mark'

Ivanka Blažević Kiš je napisala, a Ema Bego oslikala „Mrak, Danči i Mark“, naslov koji je u izdanju naklade Semafora, već druga suradnja ove dvije samozatajne umjetnice. U ovoj kratkoj i poučnoj priči doznajte kako se mala Danica, za samo nekoliko dana, promijenivši gradsku sredinu seoskom, snašla i prevladala strah od mraka upoznavši svjetlo koje se nikad ne gasi, a koje sretnici zovu i prijateljstvom...

Bojite se mraka?! Koješta! Možda se mrak boji vas!? U ovoj kratkoj i poučnoj priči doznajte kako se mala Danica, za samo nekoliko dana, promijenivši gradsku sredinu seoskom, snašla i prevladala strah od mraka upoznavši svjetlo koje se nikad ne gasi, a koje sretnici zovu i prijateljstvom... Dobro došli u uzbudljivu pustolovinu koja će, onima koji znaju slušati i vole čitati, pokazati kako se je s nekim strahovima najbolje osobno upoznati i na taj način ih prevladati. Upoznajte i jedan sasvim drugi način odrastanja u koji glavnu junakinju uvodi njen novi prijatelj Mark s društvom...

NARUDŽBENICA

Tel. 00385 1 4816 931

Faks: 00385 1 4816 959

e-mail: dhk@dhk.hr, knjizevnostidijete@dhk.hr

Pretplate se uplaćuju na žiro račun br. HR 5223600001101361393

Poziv na broj: 01114-3207714-2017

(Društvo hrvatskih književnika – za *Književnost i dijete*)

Ime / naziv naručitelja

OIB

Adresa (ulica, broj, mjesto)

Telefon

KNJIŽEVNOST I DIJETE

ČASOPIS ZA DJEČJU KNJIŽEVNOST

I KNJIŽEVNOST ZA MLADE

	Cijena	broj primjeraka
1 broj	30 kn	
Dvobroj	50 kn	
Godišnja pretplata	100 kn	

U , god.

Način plaćanja

virmanom

potpis i pečat

ISSN 1848-5618

9 771848 561008 >

Cijena: 50 kuna
ISSN 1848-5618